

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ahmet KARTAL

TR61 BÖLGESİ'NDE YAŞAYAN KADINLARIN ÇOK BOYUTLU YOKSULLUĞU
ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Ekonometri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ahmet KARTAL

TR61 BÖLGESİ'NDE YAŞAYAN KADINLARIN ÇOK BOYUTLU YOKSULLUĞU
ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ZANBAK

Ekonometri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ahmet KARTAL'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Ekonometri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr.Öğr. Üyesi Mehmet ZANBAK (İmza)

Üye : Dr. Öğr.Üyesi Peyman UYSAL (İmza)

Tez Başlığı: TR61 Bölgesi'nde Yaşayan Kadınların Çok Boyutlu Yoksulluğu Üzerine Ekonometrik Bir Analiz

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03/12/2019

Mezuniyet Tarihi : 12/12/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “TR61 Bölgesi’nde Yaşayan Kadınların Çok Boyutlu Yoksulluğu Üzerine Ekonometrik Bir Analiz” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Ahmet KARTAL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Ahmet KARTAL
Öğrenci Numarası	20175244002
Enstitü Ana Bilim Dalı	Ekonometri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ZANBAK
Tez Başlığı	TR61 Bölgesi'nde Yaşayan Kadınların Çok Boyutlu Yoksulluğu Üzerine Ekonometrik Bir Analiz
Turnitin Ödev Numarası	1231441418

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 90 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 10/12/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 4

alıntılar dahil % 4'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

10/12/2019

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ZANBAK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
ÖNSÖZ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN TANIMI, ÇEŞİTLERİ VE ÖLÇÜMÜ

1.1 Yoksulluğun Tanımı	3
1.2 Yoksulluk Çeşitleri	4
1.2.1 Mutlak Yoksulluk	4
1.2.2 Göreli Yoksulluk	5
1.2.3 Objektif Yoksulluk	5
1.2.4 Subjektif Yoksulluk	5
1.2.5 Gelir Yoksulluğu	6
1.2.6 İnsani Yoksulluk	6
1.3 Kadın Yoksulluğu	6
1.4 Yoksulluğun Ölçümü	14
1.4.1 Mutlak Yoksulluk Sınırı	15
1.4.2 Göreli Yoksulluk Sınırı	16
1.4.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımları	16
1.4.4 Subjektif Yoksulluk Sınırı	17
1.5. Uygun Endeks Seçimi	17

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK YAKLAŞIMI: ENDEKS VE HESAPLAMA YÖNTEMİ

2.1 Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımı	19
2.2 Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümü	20
2.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'nin Öğeleri	23

2.4 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Hesaplanması.....	24
2.5 Alkire-Foster Yöntemi Kullanılarak Hesaplanan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksleri ..	25
2.5.1 Kafa Sayım Oranı (H)	25
2.5.2 Ortalama Yoksunluk Oranı (A).....	26
2.5.3 Düzeltilmiş Kafa Sayım Oranı (M_0)	26
2.5.4 Düzeltilmiş Yoksulluk Açığı (M_1)	27
2.5.5 Karesi Alınmış Düzeltilmiş Yoksulluk Açığı (M_2).....	28
2.5.6 Düzeltilmiş FGT Ailesi (M_a)	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN YOKSULLUĞUNA İLİŞKİN LİTERATÜR TARAMASI

3.1 Ulusal Ölçekte Kadın Yoksulluğu Çalışmaları.....	30
3.2 Uluslararası Ölçekte Çok Boyutlu Kadın Yoksulluğu Çalışmaları	33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TR61 BÖLGESİ'NDEKİ KADINLARIN ÇOK BOYUTLU YOKSULLUĞUNUN ÖLÇÜMÜ

4.1 Örneklem	37
4.2 Tanımlayıcı İstatistikler	37
4.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Hesaplamasında Kullanılan Boyut, Gösterge Ve Ağırlıklar ...	39
4.4 TR61 Bölgesinde Yaşayan Kadınların Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümü	41
4.5 Matrislerin Oluşturulması	41
4.6 Yoksulluk Sınırlarının Belirlenmesi	43
4.7 TR61 Bölgesi'ndeki Kadınlar İçin Çok Boyutlu Yoksulluk Değerleri	45

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOPLAM YOKSUNLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN EKONOMETRİK TAHMİNİ

5.1 Toplam Yoksunluğa Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi.....	48
5.2 Bağımsız Değişkenlerin Ekonometrik Tahmin Sonucunda Alması Beklenen İşaretler ..	52
5.3 TR61 Bölgesi'ndeki Kadınların Toplam Yoksunluğunu Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi.....	57
5.4 TR61'de Yaşayan Kadınların Yoksunluklarının Azaltılmasına Yönelik Politika Önerileri	61

SONUÇ	63
-------------	----

KAYNAKÇA.....	66
---------------	----

ÖZGEÇMİŞ	76
-----------------------	-----------

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Hesaplama Aşamaları.....	25
Şekil 4.1 Kafa Sayım Oranı (H).....	43
Şekil 4.2 Ortalama Yoksunluk Oranı (A).....	44
Şekil 4.3 Çok Boyutu Yoksulluk Endeksi (M_0).....	44

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Boyut Ve Alt Göstergeler.....	16
Tablo 3.1 Kadınlara Yönelik Yapılan Seçilmiş Yoksulluk Çalışmalarının Genel Görünümü.....	35
Tablo 4.1 TR61 Bölgesi'ndeki Kadınlara Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	38
Tablo 4.2 Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümünde Kullanılan Boyut, Gösterge ve Ağırlıklar.....	41
Tablo 4.3 Boyut veya Göstergelerdeki Yoksun Kadınların Sayısı ve Boyutların Yoksunluk Sıralaması.....	47
Tablo 5.1 Toplam Yoksunluğu Etkileyen Değişkenler Ve Beklenen İşaretler.....	49
Tablo 5.2 Sürekli Değişkenler İçin Betimleyici İstatistikler.....	52
Tablo 5.3 TR61 Bölgesi'nde Kadın Yoksulluğu Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Ekonometrik Tahmini.....	58

KISALTMALAR LİSTESİ

AF	Alkire-Foster
ÇBYE	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EKKY	En Küçük Kareler Yöntemi
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Ofisi
FAO	Food And Agriculture Organisation
FGT	Foster-Greer-Thorbecke
GYKA	Gelir Ve Yaşam Koşulları Araştırması
HDR	Human Development Report
İGE	İnsani Gelişim Endeksi
IID	Independent And Identically Distributed
MDG	Millenium Development Goals
OECD	Organisation for Economic Co-operation Development
OPHI	Oxford Poverty And Humanity Initiative
TDK	Türk Dil Kurumu
TR61	Antalya, Burdur, Isparta Bölgesi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNDP	United Nations Development Programme
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund

ÖZET

Günümüzde parasal göstergelerin refahı açıklamada tek başına yeterli olmadığına dair yaygın görüş, araştırmacıları yoksulluğun ölçümünde farklı arayışlara yöneltmiştir. Yoksulluk ölçümünde sosyoeekonomik ve sosyokültürel göstergelerin de dahil edildiği Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi, tam da bu noktada önemli bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Refahın yansıtılmasında oldukça sağlıklı sonuçlar veren bu endeks, çok sayıda uluslararası kuruluş ve araştırmacı tarafından tercih edilir olmuştur. Bu tez çalışmasının temel amacı Antalya, Burdur ve Isparta illerinden oluşan TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların yoksulluklarını gelir temelli yaklaşımlardan ziyade Alkire–Foster Yöntemini kullanarak ölçümlemektir. Bu amaçla ölçüm için gerekli olan veri seti TÜİK'in 2017 yılına ait Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması anket verilerinden elde edilmiştir. Çalışmanın yapılmasındaki temel motivasyonlarından birisi, literatürde kadın yoksulluğunun şimdiye kadar çoğunlukla parasal yaklaşımlar ile ele alınmış olmasıdır. Bu çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan ayıran en önemli özellik ise kadın yoksulluğunu sosyal göstergelerin içerildiği bir yaklaşımla ele alması ve bu boyutların hesaplanmasında Alkire ve Foster metodu olarak bilinen çok boyutlu yoksulluk ölçüm yöntemini kullanıyor olmasıdır.

Yapılan hesaplamalar sonucunda TR61 Bölgesi kadınlarına ait çok boyutlu yoksulluk oranının %2,9 olduğu görülmektedir. Ayrıca bu bölgede yer alan kadınların en fazla yoksunluk yaşadığı göstergelerin başında, kronik rahatsızlıklar yaşayan kadınlar ve hane fiziki şartları elverişsiz olan konutlarda yaşayan kadınlar göstergelerinin olduğunu da söylemek mümkündür. Bunun yanında çalışmada kadınların yoksulluklarını etkileyen faktörlerin ortaya çıkarılabilmesi adına En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak bir analiz daha yapılmıştır. Oluşturulan modelin tahmini sonucunda, bölge kadınlarının yoksulluğu üzerinde en fazla etkiye sahip olan boyutun sosyokültürel değişkenlerin yer aldığı boyutun olduğu söylenebilir. Söz konusu boyutu kadının medeni hali ve hane fiziki şartlarının izlediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çok Boyutlu Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu, TR61 Bölgesi, Alkire-Foster Yöntemi, En Küçük Kareler Yöntemi

SUMMARY

AN ECONOMETRIC ANALYSIS ON MULTIDIMENSIONAL POVERTY OF WOMEN LIVING IN TR61 REGION

Today, there is a common view that monetary indicators alone are not sufficient to explain welfare, so researchers have turned to different approaches to measure poverty. The Multidimensional Poverty Index (MPI), which includes socio-economic and socio-cultural indicators in poverty measurement, has emerged as a significant alternative at this point. This index, which gives very healthy results reflecting welfare, has been preferred by many international institutions and researchers. The main purpose of this thesis is to measure the poverty of women in TR61 Region (Antalya, Burdur, and Isparta) by using Alkire-Foster Method rather than income-based approaches. For this purpose, the data required for the measurement was obtained from TURKSTAT 2017 Income and Living Conditions Survey. One of the main motivations of this study is that women's poverty has been handled mostly by monetary approaches so far. The most important feature of this study that distinguishes it from other studies in the literature is that it deals with women's poverty with an approach that includes social indicators and uses the multidimensional poverty measurement method known as Alkire and Foster (AF) method to calculate these dimensions.

As a result of the calculations, it is seen that the multidimensional poverty rate of women in TR61 Region is 2.9%. In addition, it is possible to say that the main indicators of deprivation among women in this region are women having chronic illnesses and women living in houses with weak physical conditions. Moreover, another analysis was performed using OLS in order to reveal the factors affecting women's deprivation. As a consequence of the estimation of the model, it is seen that the dimension that has the most effect on the deprivation of the women in the region is the socio-cultural variables and this dimension is followed by the marital status and physical conditions of the household.

Keywords: Multidimensional Poverty, Women's Poverty, TR61 Region, Alkire-Foster Method, Ordinary Least Squares

ÖNSÖZ

TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların yoksulluğunun sosyal göstergelerin de içerildiği bir yöntemle çok boyutlu olarak ele alındığı bu çalışmada, yoksulluğun ölçümünde Alkire-Foster yöntemi kullanılmıştır.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında bilgisi, donanımı ve özellikle tüm acemiliklerime rağmen sonsuz sabrı, hoşgörüsü ve harikulade bir eğitici olma yanı ile her daim bana yol gösterici ve yardımcı olan çok kıymetli hocam sayın Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ZANBAK'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca maddi ve manevi destekleri ile çok yıllık eğitim hayatımın başından sonuna kadar her an yanımda ve benimle duran, başta sevgili *anneciğim* ve kıymetli *babacığım* olmak üzere, pek değerli aile üyelerime şükranlarımı sunarım.

Son olarak bu çalışma için gerekli veri setine erişimimizi sağlayan Türkiye İstatistik Kurumu'na da teşekkür ederim.

Ahmet KARTAL

Antalya, 2019

GİRİŞ

Yoksulluk olgusu insanoğlunun varoluşu kadar eski bir tarihe sahiptir ve bu olgunun ele alınışı açısından 1886 tarihli Booth'un çalışması bir milat kabul edilmektedir (Zanbak, 2014: 7). Bu yıldan itibaren araştırmacıların konuya olan ilgisi giderek artarken, özellikle Sen (1972), Townsend (1979) ve Ravallion (1991) gibi araştırmacılar, yoksulluğu değerlendirme ve çeşitlendirme konularında örnek sayılabilecek çalışmalar yapmışlardır.

Konularına göre yoksulluk çeşitleri incelendiğinde; mutlak, göreceli, subjektif gibi türlerin yanında kadın yoksulluğunun varlığından da bahsedilebilir. Bu noktada kadın yoksulluğu kavramının ilk olarak Diane Pearce (1978) tarafından kullanıldığına değinilebilir. Pearce (1978) bu kavramı o dönemde Amerika'da bulunan kadınların çoğunluğunun yoksul olduğuna dikkat çekmek için kullanmıştır. Pearce'nin çalışmasından sonra, 1995 yılında Pekin'de 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kadın yoksulluğu teması işlenmiş ve söz konusu yoksulluğu önleme adına strateji çalışmaları ve politika önermeleri yapılmıştır. Ulusal ve uluslararası ölçekte mücadele edilmesi gereken bir konu haline gelen kadın yoksulluğuna ilişkin literatür incelendiğinde ise konuya ilişkin ekonomik, siyasi ve sosyal bakış açılarıyla yapılan çalışmalar göze çarpmaktadır. Ulusal ölçekte Kızılgöl ve Demir (2014), Zanbak (2014), Gerşil (2016) ve Topgül (2018)'ün yaptığı çalışmalar, kadın yoksulluğunu ele alan öncü çalışmaların bir kısmını oluşturmaktadır. Uluslararası ölçekte ise özellikle Gertrude Schaffner Goldberg'in (2010) editörlüğünü üstlendiği "Poor Women in Rich Countries: The Feminization of Poverty Over the Life Course" adlı dergide Sainsburry ve Morissens (2010), Martin (2010), Klamner (2010), Millar (2010), Evans (2010), Morlicchio ve Spinelli (2010), Kimoto ve Hagiwara (2010) adlı araştırmacılar tarafından kadın yoksulluğu, başta Avrupa olmak üzere Amerika, Japonya ve birkaç ülke için daha kaleme alınmıştır. Bunlara ek olarak Bastos vd. (2009), Batana (2013) ve Maduekwe'nin (2018) çalışmalarının çok boyutlu kadın yoksulluğunu ele alan başlıca çalışmalar arasında yer aldığı vurgulanabilir.

Literatürde yer alan çoğu çalışmada yoksulluk kavramı, kadın veya erkek ayrımı gözetilmeksizin bir arada ele alınarak değerlendirilmiştir. Oysa ki kadınların yoksulluğu yaşayış biçimleri ile erkeklerin yoksulluğu deneyimleme şekilleri büyük oranda farklılıklar gösterebilmektedir. Erkekler yoksulluğu çoğunlukla gelir temelli yaşamakta ve gelir iyileştirilmesi yapıldığı takdirde refah artışı gözle görülür ölçüde artmaktadır. Kadınların yoksulluğu söz konusu olduğunda ise gelir temelli iyileştirmelerin tek başına refah artışına yeterli olmadığı görüşü hakim olmakta ve yoksulluğu yaşayış biçimleri sosyoekonomik ve sosyokültürel faktörler ile çoğaltılabilmektedir. Bu çerçevede sadece "kadın yoksulluğuna"

odaklanan bu çalışmanın başlıca amacı; TR61 Bölgesi'nde yaşayan 16 yaş ve üstü kadınların yoksulluğunu çok boyutlu olarak ele alarak, geliri temel alan tek boyutlu ölçümlerin açığını, sosyoekonomik ve sosyokültürel göstergelerin de eklendiği bir yaklaşımla kapatmaktır. Bu doğrultuda test edilecek hipotezler şu şekilde sıralanabilir;

- Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir kavramdır,
- Kadın yoksulluğu, gelirin yanında diğer sosyoekonomik ve sosyokültürel faktörler tarafından da etkilenmektedir,
- Sosyokültürel etmenler kadın yoksulluğu üzerinde belirleyicidir.

Söz konusu hipotezlerin testi amacıyla tez beş bölüm üzerine temellendirilmiştir. Bu doğrultuda birinci bölümde yoksulluğun çeşitleri ve kadın yoksulluğu başlıkları ele alınmış ve detaylarıyla anlatılmıştır. İkinci bölümde Alkire-Foster yönteminin kavramsal çerçevesine değinilmiş ve bu yöntem sayesinde çok boyutlu yoksulluğun nasıl hesaplandığına yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde kadın yoksulluğuna ilişkin literatür taraması yapılmış olup, ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir. Devamındaki bölümde ise TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların çok boyutlu yoksulluğunun ölçümünde kullanılacak olan boyut, gösterge ve ağırlıkları temsil eden noktalar açıklanmış ve bölüm sonunda Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) hesaplanmıştır. Beşinci ve son bölümde ise ilk olarak çok boyutlu yoksulluğa etkisi olduğu düşünülen faktörler ve bu faktörlerin yoksulluğa katkılarının beklentilerinden bahsedilmiştir. Ardından bu faktörler, oluşturulan ekonometrik model çerçevesinde EKKY yardımıyla tahmin edilmiş ve çok boyutlu yoksulluğa etki eden unsurlar ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların yoksulluğunu; oturulan konutun fiziksel şartları, kadının medeni hali ve bir takım sosyokültürel etmenler önemli ölçüde etkilemektedir. Çalışmanın sonuç kısmında ise elde edilen tüm bulgular yorumlanmış ve bu doğrultuda politika yapıcılara öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN TANIMI, ÇEŞİTLERİ VE ÖLÇÜMÜ

1.1 Yoksulluğun Tanımı

Yoksulluk kavramı insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bu kavram toplumun yüzleştiği en önemli sosyoekonomik problemlerden birisidir. Yoksulluk kelimesi anlamı itibarıyla Türk Dil Kurumu tarafından; yoksul olma durumu, yoksuzluk, sefillik, sefalet ve fakirlik olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Marshall (1999: 683) yoksulluğu; genellikle maddi kaynaklardan kimi zaman da kültürel kaynaklardan mahrum olma durumu olarak tanımlarken, Bircan (2002: 119) elde edilen gelirin yaşamı idame ettirebilmek için asgari ihtiyaçları karşılayamaması olarak tanımlamaktadır. Amartya Sen (1976: 221) ise yoksulluğa kapasite/yapabilirlik açısından yaklaşmıştır. Peter Townsend'e (1979: 914) göre ise bu durum kaynak yetersizliği olarak değerlendirilmektedir. Tüm bu tanımları birleştirmek gerekirse yoksulluk; beslenme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim gibi daha çok fiziki ve beşeri ihtiyaçlardan ve utanma hissetmeden toplumda yer alma gibi sosyal ihtiyaçlardan kişinin mahrum olma durumudur. Bu mahrumiyet 1886 yılında Charles Booth'un çalışmasından neredeyse 20. yüzyılın sonlarına kadar sadece gelir ile ilişkilendirilmiştir (Zanbak, 2014: 7). Ayrıca gelir ile yoksulluğun birlikte ve ters yönde hareket ettiği varsayılarak çalışmalar yapılmış ve yoksulluğu etkileyen diğer etmenler kimi zaman ölçümünün güç olması sebebiyle de göz ardı edilmiştir. Ancak sadece gelire dayalı bir yoksulluk çıkarımı yetersiz kalabilmektedir. Bir başka ifadeyle düşük gelire sahip birini yoksul olarak adlandırmak doğru olmaz. Örneğin, Marmara bölgesinde yaşayan biri yaşadığı bölgede elde ettiği gelire nazaran yoksul sayılabilirken, aynı kişi aynı geliri Güneydoğu Anadolu bölgesinde elde ettiği taktirde bölgenin gelire dayalı şartlarından dolayı yoksul olmayabilir. Bu durumda yoksulluğun niceliği önem kazanmakta ve yoksulluk hem mali hem sosyal boyutlarıyla içinde bulunulan şart ve koşullara uygun olarak ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Zira yoksulluğu etkileyen; kuraklık, yetersiz su ve besin gibi çevresel etmenler; işsizlik, enflasyon gibi ekonomik etmenler; savaş, iç veya dış göç gibi siyasi etmenler; nüfus ve suç oranı artışı, çarpık kentleşme gibi toplumsal etmenlerin göz ardı edildiği çalışmalarda bu durum açıkça görülmektedir.

Yoksulluğun sadece gelire dayalı olmadığına farkına varılmasıyla birlikte yoksun ve yoksunluğa ilişkin kavramlar literatürde yerini almıştır. Yoksulluğun içindeki kayıp boyutlar (Zanbak, 2014) yani yoksunluklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Şöyle ki yoksun kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından; belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken,

mahrum olarak tanımlanmıştır (TDK, 2019). Yoksunluk ise Şeker (2011: 11) tarafından, yoksulluğun parasal olmayan boyutu olarak ifade edilmiştir. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere günümüzde yoksulluk, parasal ve yetenekler yaklaşımı olarak çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmakta ve bu yöntemle yapılan ölçümlerle daha doğru sonuçlar elde edilmektedir.

1.2 Yoksulluk Çeşitleri

Önceki başlık altında genel çerçevesi itibariyle asgari yaşam standardına erişememe, temel gereksinimleri karşılayamama olarak tanımlanan yoksulluk; mutlak, göreceli, objektif, subjektif, gelir yoksulluğu, insani yoksulluk olarak kendi içerisinde farklı bir takım gruplara ayrılmaktadır¹.

1.2.1 Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk ortaya çıkışı düşünüldüğünde yoksulluk tanımları içinde en eski ve ilk ele alınanıdır. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Seebohm Rowntree'nin İngiltere'de yoksullar üzerine yaptığı çalışmalar esnasında ortaya çıkan mutlak yoksulluk Rowntree'ye göre; elde edilen gelirin, hayatı idame ettirebilme adına gerekli olan mal ve hizmetleri karşılayamaması halinde içinde bulunulan yoksulluk durumudur (Rowntree, 1908: 92). Dünya Bankası ise mutlak yoksulluğu, bireyin hayatını idame ettirebilmesi için günlük asgari ne kadar gelire sahip olması gerektiğine bağlı olarak ölçer ve nitelendirir. Bu nitelendirme için az gelişmiş ülkeler için günlük 1\$, gelişmekte olan ülkeler için günlük 2,15 \$ ve kimi gelişmekte olan bölgeler için günlük 4,3 \$, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise günlük 14,4 dolar alt sınırlarını kullanır ve bu alt sınırların altında kazanca sahip bireyler yoksulluk sınırının altında kalmakta ve temel ihtiyaçlar metodu olarak da bilinen bu yöntemle göre yoksul sayılmaktadırlar (DPT, 2001). Parasal yoksulluk veya gelir yoksulluğu olarak adlandırılan bu yoksulluğu günümüzde dar ve geniş kapsamda inceleyen çalışmalarda mevcuttur (Zanbak, 2014: 12). Dar anlamda mutlak yoksulluk, beslenme yoksulluğu, açlık olarak nitelendirilebilirken kişinin yoksul sayılabilmesi için günlük sağlıklı bir bireyin alması gereken 2400 kalorisinin altında bir enerji alıyor olması gereklidir (Bidani vd., 2001: 9). Geniş anlamda bakıldığında ise, gıda dışı harcamalar esas alınır ve kişi belli bir oranda eğitim,

¹ Bu gruplara ek olarak literatürde başka yoksulluk çeşitlerinden de bahsedilmektedir ancak söz konusu türler bu tez çalışmasının kapsamı dışında kalmasında dolayı analize dahil edilmemiştir.

sağlık, giyinme, barınma gibi insani ihtiyaçlarını karşılmada güçlük çekiyorsa, mutlak yoksulluk tanımına göre kişi yoksuldur denir.

1.2.2 Göreli Yoksulluk

Refah ölçütünün gelir kabul edildiği çoğu durumda medyan yoksulluk olarak da bilinen yoksulluk çeşididir. Göreli yoksullukta eşik değer gelirin %50'si olarak alınır fakat kimi gelişmiş toplumlarda göreli yoksulluk hesaplamalarında bu oranın %60-%70 bandına kadar ilerletildiği de görülmektedir. Marx ve Bosch'un Avrupa Birliği ülkeleri kapsamında yaptıkları bir çalışmada göreli yoksulluğu gelirin %60'ı olarak kabul ettikleri durumu destekler nitelikte bir çalışmadır.

Bir başka açıdan ise birey ya da hanehalkının toplumun geri kalanına nazaran daha düşük gelir elde etmesi ya da daha düşük tüketim harcaması yapması durumu göreli yoksulluk olarak tanımlanır. Göreli yoksullukta aslolan birey ya da hanehalkının toplumun geri kalanının eriştiği yaşam standartlarına, refah düzeyine erişip erişemediğidir (Zanbak, 2014: 25).

1.2.3 Objektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk, mutlak yoksulluktaki alınması gereken günlük asgari kalori miktarı ve göreli yoksulluktaki gıda dışı harcamaların tespitinin yapılmasıyla hesaplanabilir bir değer altında kalınması halidir (Başaran ve Çetinkaya, 2013: 245). Yoksulluğun neden meydana geldiği, yoksulluğu neyin oluşturduğu ve bireylerin bu yoksulluk halinden nasıl kurtarılacağına önceden belirlenen değerlendirmeler doğrultusunda ele alınması objektif yoksulluğun bir başka tanımı olarak da karşımıza çıkmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 3).

1.2.4 Subjektif Yoksulluk

Bu yaklaşımda hanehalkına kendilerini yoksul hissetmemeleri ve asgari geçim şartlarını sağlayabilmeleri için en az ne kadar gelir elde etmeleri gerektiği sorulmakta ve alınan cevaplar neticesinde bireylerin kendilerine özel belirledikleri sınırlar ortaya çıkmaktadır (Cafri, 2009: 15). Bu şekilde elde edilen değerler ise literatürde Leyden yaklaşımı olarak bilinmektedir. Bir başka ifadeyle subjektif yoksullukta birey kendisini yoksul hissediyorsa yoksul olarak sınıflandırılır (Atkinson, 1998:23; Goedhart, 1977: 506-507). Fakat bu hesaplamada bireye özgü öznel cevaplar ve sınırlar belirlendiği için sonuçlar herkes için geçerli ve genel kabul gören değerler değildir. Hesaplanabilirlik ve kanıtlanabilirlik açısından problemler içerdiğinden kullanımı nispeten daha az tercih edilmektedir.

1.2.5 Gelir Yoksulluğu

Bireylerin ya da hanhalklarının asgari seviyede yaşamlarını idame ettirebilmek için sahip olmaları gereken gelirden mahrum olmaları durumu gelir yoksulluğu olarak ifade edilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 6). Bir diğer tanımı ise satın alma gücünden yoksun olma yani parasızlık halidir (Çelik vd., 2017: 44). Başka bir deyişle gelir yoksulluğu; bireylerin ya da hanhalklarının hayatta kalabilmek, biyolojik varlıklarını sürdürebilmek adına gerekli gelire sahip olmalarıdır. Bu gelir, hayatta kalmak için günlük alınması gereken asgari kalori miktarını karşılamaya ancak yetmektedir. Bunun dışında bu gelir, bireyin insani ve insan olmanın gerektirdiği diğer ihtiyaçları karşılamada yetersizdir.

1.2.6 İnsani Yoksulluk

Bireyin insan olarak toplumsal hayata katılabilmesi veya insanca yaşam için gerekli olan iktisadi, sosyal ve kültürel temel olanaklardan mahrum olması durumu insani yoksulluk olarak nitelendirilebilmektedir (Çelik vd., 2017: 44). Ayrıca Birleşmiş Milletler Gelişim Programı (UNDP) insani yoksulluğu, sürdürülebilir bir yaşam için gerekli fırsat, imkan ve seçeneklerden mahrum olma durumu olarak ifade etmektedir (Kaynak, 2014: 103). UNDP'nin bu yoksulluğu tanımlamak ve ölçümlemek adına geliştirdiği ve İnsani Gelişim Endeksi (İGE) adını verdiği bir endeks bulunmakta iken bu endeksin en önemli özelliği; yoksulluğun sadece gelirden ibaret olmadığını ayrıca bir takım ölçümlenebilir sosyal boyutlarının da olduğunu ileri sürmesidir. İGE'nin boyutları ise sağlık, eğitim ve gelirden oluşmaktadır. Adı geçen bu üç boyutun geometrik ortalaması alınarak insani gelişim endeksi hesaplanırken hesaplanan değer 0 ve 1 arasında değerler almaktadır. Endeksin aldığı değerlere göre ülkeler insani gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılır ve böylece ülkelerin büyüme ve/veya kalkınma yolunda kat ettikleri ve edecekleri yollar bu endeks yardımıyla belirlenmiş olmaktadır (UNDP, 2013: 1).

1.3 Kadın Yoksulluğu

Bu tez çalışmasının odak noktasını oluşturan kadın yoksulluğu ülkelerin gelişim ve kalkınma yolunda kat edecekleri mesafelerde önlerine çıkan en önemli makroekonomik sorunlardan bir tanesidir. Yoksulluk, hayatın her alanından her kesimi kadın-erkek, genç-yaşlı ayırt etmeksizin etkileyen makroekonomik bir durumdur. Yoksulluğun etkilediği gruplar içinde kadınlar, çocuklar ile birlikte yoksulluğun yıkıcı etkilerini en derinden ve en şiddetli halleriyle tecrübe eden kesimlerin başında gelmektedir. Kadınlar yoksulluğun sadece ekonomik boyutuna değil aynı zamanda sosyal, kültürel, psikolojik ve daha nice boyutlarına maruz kalmaktadır. Bu çeşitlilik kadınların yoksulluğunun çok boyutlu bir kavram olarak ele

alınması ihtiyacını doğurmaktadır. Hatta bu yoksulluk boyutları şahsi yoksullukların ortaya çıkarılması adına bireye özgü olarak dahi incelenebilmektedir. Townsend (1962) yaptığı bir çalışmada yoksulluğun göreceli (karşılaştırılabilir) bir kavram olduğundan, bireyden bireye ve gözlemlenen durumdan duruma değişebileceğinden bahsetmiştir (Townsend, 1962: 215-219). Bir diğer noktada Pearce (1978) yoksulluğun bireysel teorisini tanımlarken, maruz kalınan her yoksulluğun bireye özgü bir öyküsünün olduğunu, bu nedenle yoksulluğun incelenirken bireye özgü bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğinden bahsetmektedir (Owusu-Afriyie ve Nketiah-Amponsah, 2014: 30). Örneğin yaşlı olan kadınların kendilerinden daha genç hemcinsleriyle karşılaştırıldığında sosyal ve ekonomik dışlanmalara maruz kalma olasılıkları daha fazladır. Ayrıca başka bir husus zihinsel engeli bulunan bir kadının yoksulluğunun giderilmesi için daha farklı ihtiyaçları da söz konusudur (Çiçek, 2018: 34). Ek olarak mülteci kadınların, kırsal kesimde ikamet eden kadınların, ebeveynlerinden birini kaybetmiş olan kadınların da yoksulluğu yaşama biçimleri hemcinslerine nazaran farklılık göstermektedir (Öztürk ve Çetin, 2011: 2672). Kadın yoksulluğu genellikle homojen bir kavram olarak ele alınmıştır fakat bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere bireysel mahrumiyetler kadın yoksulluğunun doğru bir şekilde ele alınabilmesi adına önem arz etmektedir. Bu tezin yoksulluğu tespitinde kullanılmış olduğu ve ileriki bölümlerde detaylarıyla anlatılan Alkire-Foster metodu, yoksulluk matrisleri yardımıyla gözlem grubu içinde yoksulları ve hatta yoksulların içinde kimin hangi boyutta ne ölçüde yoksulluk çektiğini ortaya çıkaran bir yöntemdir. Kadınlar kalkınma iktisadının en önemli etkenlerinden biridir. Kadın yoksulluğuna genel ve özel (bireysel) çözümler getirilerek kalkınmada etkin bir şekilde rol oynamalarına yardımcı olmak, tüm kesimlerin lehine gelişecektir.

Birleşmiş Milletler Gelişim Programı raporuna göre dünyada mutlak yoksulluk sınırı altında yaşayan 1,5 milyar bireyin %70'i kadınlardan meydana gelmektedir (UNDP, 1995). Oranın bu kadar yüksek olması, yoksulluk kavramının evrilerek yoksulluğun özel bir alt dalı olan “kadın yoksulluğu” ya da “yoksulluğun kadınlaşması” kavramlarının tanımlanmasının gerekliliğine ve üzerinde durulması gereken önemli bir konu olduğuna işaret etmektedir. Peterson (1987) bu evrimi yoksul kesimler içinde cinsiyetleşmiş dezavantajlı bir grubun meydana gelmesine bağlamıştır. Bu grubun dezavantajının ise doğuştan gelen annelik (bebek ve çocuk bakımı) içgüdüleri olduğunu belirtmiştir (Peterson, 1987: 330). Yoksulluğun dezavantajlı kesimler içinde en çok kadını etkilemesiyle birlikte 1970’li yıllardan itibaren kadının yoksulluğu konu olarak literatürde kendine yer edinmeye başlamıştır. Kadın yoksulluğunu ifade eden kavramların en başında “yoksulluğun kadınlaşması” (Moghadam, 2005), “yoksulların en yoksulu” (Chant, 2003) kavramları gelmektedir (Topgül, 2013: 289).

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ise ilk defa Diane Pearce (1978) tarafından kullanılmıştır. Pearce bu kavramı 1950-1970 yılları arasında Amerika’da bulunan yoksulların %66’sının kadınlardan oluşması, kadınların işgücüne katılımının artmasına rağmen ekonomik durumlarının giderek kötüleşmesine dikkat çekmek için kullanmıştır (Pearce, 1978: 28-36).

Bunun yanında 1995 yılında Pekin’de 4. Dünya Kadın Konferansı’nda “Yoksulluğun Kadınlaşması” kavramına yer verilmiş ve yoksul kadınların yoksulluklarının önlenmesi için politika ve stratejilerin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Gerşil, 2015: 162; Ecevit ve Türkyılmaz, 2002: 94; Topgül, 2013: 289; Şener, 2012: 54). Konferansta kabul edilen kadın yoksulluğu sorunu şöyle ele alınmıştır (Ecevit, 2003: 85; Bayır, 2018: 33);

- Cinsiyetler açısından karşılaştırıldığında kadınların erkeklere nazaran yoksulluğu tecrübe etme olasılıkları daha yüksektir.
- Erkekler ile karşılaştırıldığında kadın yoksulluğu erkeklere oranla daha ciddi boyutlara ulaşmıştır ve bu sorun gün geçtikçe derinleşmektedir.

Konferansta alınan kararlardan görüldüğü üzere kadınlar yoksulluğu karşı cinsleriyle mukayese edildiğinde daha şiddetli yaşamaktadır. Literatürde konuyu destekler nitelikte farklı çalışmalar bulunmaktadır ki bunlardan Kümbetoğlu (2002: 129) yaptığı bir çalışmada; kadınların erkeklere göre yoksulluğu farklı biçimde yaşadığı, farklı biçimde algıladığı ve farklı stratejiler geliştirdiği, bu nedenledir ki cinsiyet açısından ele alındığında erkeklere göre daha derin ve şiddetli yaşadığı bulgularını elde etmiştir.

Arpacı (2010: 6) kadın yoksulluğunun çok boyutlu bir kavram olduğunu, farklı zaman ve mekanlarda farklı yaşanış biçimleri olduğuna değinmiştir. Peki kadınları birden fazla boyutta yoksulluğa sürükleyen, yoksul sayılmasına sebep olan etmenler nelerdir? Bunların ortaya koyulabilmesi için kadın yoksulluğuna sebep olan etmenler bir sonraki aşamada detaylarıyla ele alınmıştır.

➤ Kadın Yoksulluğunun Başlıca Nedenleri:

Yoksulluğu ele alan çalışmaların çoğunda kadın yoksulluğu cinsiyete dayalı bakış açısıyla açıklanmaya çalışılmıştır (Çağatay, 1998: 16; Parr, 1999 :100). Ancak kadın yoksulluğunun çok boyutlu bir kavram olması ve bu kavrama etki eden birden fazla faktörün varlığı nedeniyle kadın yoksulluğunun daha geniş açıdan değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü kadın yoksulluğuna neden olan, kadınları yoksul kılan, yoksulluğun cinsiyetleşip kadınlaşmasına sebep olan çok sayıda faktör vardır. Bu konuda bazı önemli otoritenin görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

Moghadam’a (2005: 1) göre kadın yoksulluğunun üç sebebi vardır.

- Kadın hane reisleri sayısındaki artış,

- Hane içinde kadınlara karşı eşitsiz tutumlar, hane içi eşitsizlikler,
- Kültürel, politik ve işgücü piyasasındaki engeller yüzünden sosyoekonomik kısıtlamalar.

Goldberg ve Kremen'e (1990: 6-7) göre kadın yoksulluğu dört temele dayandırılmaktadır. Bunlar;

- Yarı zamanlı kadın istihdamı, renkli tene sahip olma, kadın emeğinin karşılığının erkeklere göre daha az olması ve cinsiyet gibi işgücü piyasasında yaşanan ayrımcılıklar,
- Kadınların işgücü piyasasında maruz kaldıkları eşitsizlikler, fırsat yoksunlukları gibi politikal eksiklikler,
- Kadınlara verilecek sosyal yardımlar ve transfer harcamalarında eksiklikler,
- Boşanma, tekrar evlenme, bekar annelik gibi demografik etmenler.

Wilson'a (1987: 21) göre kadın yoksulluğunun üç nedeni vardır.

- Kadının ev içi sorumluluklarından dolayı gelir elde edecek imkanının kısıtlı olması,
- Kadının herhangi bir şekilde herhangi bir geliri elde ettiğinde bu gelirden kendi kazancı olmasına rağmen karar verme ve söz hakkına sahip olmaması,
- Kadınların aldığı kararlarda şahsi menfaat gözetmek yerine hanede yaşayan diğer bireylerin -özellikle bebek ve çocuklar- menfaatini gözetici kararlar alması.

Buvinic'e (1998; akt. Büyükyörük, 2019: 35-36) göre kadın yoksulluğunu etkileyen iki sebep vardır:

- Kadının işgücü piyasasında ikincil konumda olması ve bu sebepten daha çok emek yoğun işlerde daha düşük ücrete çalışmak zorunda kalması,
- Kadının eğitim olanaklarından faydalanamamasına bağlı olarak eğitimsiz kalması ve enformel sektörlerde çalışmak zorunda kalması.

Peterson'a (1987: 330) göre kadın yoksulluğunu etkileyen üç sebep vardır.

- Boşanma oranlarında artış ve evlilik dışı doğumlar,
- İş gücü piyasasındaki çifte standart ve kadının daha az ücretle kötü çalışma koşulları altında çalışması,
- Kadınların yaşam standartlarını yükseltmeye yönelik uygulanan eksik politikalar.

Bu çalışmalarda bahsi geçen konular incelenip tekrar edilme sıklıklarına göre tek bir çatı altında birleştirildiğinde, genel hatlarıyla kadın yoksulluğuna etki etmenler; eğitim,

kadının işgücü piyasasındaki durumu ve hane reisinin kadın olması kavramları öne çıkmaktadır.

i) Eğitim

Eğitim, yüksek gelir elde etme olasılıklarını arttırması bakımından en önemli bireysel ihtiyaçlardan birisidir ki bu olasılık bireyin yoksulluktan uzaklaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle eğitimsizlik yoksulluğa yol açan başlıca etkenlerden birisi olarak kendini göstermektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi çok boyutlu bir kavram olan yoksulluğun her alanına nüfuz ederek yoksulluğun önlenmesinde kullanılan etkin bir araçtır (Karayılmaz, 2006: 215). Ek olarak ve destekler nitelikte 1995 yılında Pekin Bildirgesinin 69. maddesinde eğitim; insanın pek tabi hakkı, eşitlik ve kalkınma hedeflerine giden yolda kullanılan bir araç, olarak tanımlanmaktadır (Özaydınlık, 2014: 97). Bu nedenle kadın yoksulluğunun önlenmesinde kadın eğitiminin rolü bir hayli fazladır fakat bu aracın kullanılmasının önünde bir takım engeller vardır. Bunlardan bazıları şunlardır;

- Erken yaşta evlilik. UNICEF’in 2016 yılı “Her Çocuk İçin Adil Bir Fırsat” adlı raporuna göre her yıl 15 milyondan fazla kız 18 yaşını doldurmadan evlenmektedir (UNICEF, 2016: 39).
- Ücretsiz aile işçiliği. Kız çocuklarının ailede anneye ev işlerinde, çocuk bakımında yardımcı olması gerektiğinin düşünülmesi ve okumanın maddi bir getirisinin olmadığı düşünülmesi ile birlikte çocuğun 10’lu yaşların başında okuldan alınması (Özaydınlık, 2014: 98).
- Okul masraflarının yüksek olduğu gerekçesiyle özellikle kentsel yerleşimlerde kız çocuklarının okula gönderilmemesi (Ulutaş, 2009: 32).

Bu ve bunlara benzer sebepler kadınların eğitim almasının önünde engel teşkil etmektedir. Bu eğitim mahrumiyetlerinin kadın yoksulluğuna etkileri ise oldukça şiddetli olmaktadır. Kadın kırsalda eğitimsiz dahi olsa düşük ücret ve kötü çalışma koşullarında çalışmak zorunda kalmadan emeğinin karşılığını alabilirken kırsaldan kente göç eden kadın eğitim seviyesi yetersizse kendine bir çalışma alanı bulamamaktadır. Bu durumda ya kayıt dışı sektörlerde, düşük ücretli ve ağır çalışma koşullarına sahip işlerde çalışmak zorunda kalmakta yahut hiç çalışmadan işgücü piyasasının dışında kalmaktadır (Selamoğlu ve Lordoğlu, 2006: 207-208). Zira yetersiz eğitime sahip kadının emeğinin karşılığı kentsel bölgelerde oldukça düşüktür. O yüzden kadınların işgücü arzı bu denle düşüktür. Bu düşük ücret ve yetersiz eğitim getirileri ailelerin kız çocuklarının eğitime gereğinden daha az yatırım yapmalarına sebebiyet vermektedir. Eğitim alamayan kız çocukları da ileride yoksulluğu aynı şekilde tecrübelemek zorunda kalmakta ve durum kısır bir döngü halini

almakta ve yoksulluk kronikleşmektedir. Bu durum World Bank tarafından “Yetersiz Katılım Çıkmazı” şeklinde adlandırılmaktadır (World Bank, 2009: 22). Diğer bir boyutta kız çocuklarının eğitime yatırım yapmamanın sebebi eğer maddi imkansızlıklar ise bu durumda eğitimden mahrum kalan kızların istihdama katılma ihtimali düşmekte ve yoksulluk olgusunun devamlı ve kısır bir döngü hali almasına yol açmaktadır (Kurnaz, 2007: 54).

ii) Kadının İş Gücü Piyasasındaki Durumu

Kadını yoksullaştıran en önemli etmenlerden biri de kadının işgücü piyasasındaki durumudur. Kadınlar yüzyıllar boyunca ev içinde ücretsiz işgücü olarak görülmüş, ev işleri ve çocuk bakımı kadının görevleri arasında sayılmış ve ekonomik kaygıdan uzak tutulmuş, gelir elde etme çabasına girilmeyip erkeğin gelirine bağımlı olarak yaşamını sürdürmüştür (Karakoyun, 2007: 32). Ancak gelişen teknoloji ile insan gücünün yerini makinelerin alması ve değişen ekonomik politikalar neticesinde kaynakların dengesiz dağılımı insanları yoksullaştırmış ve hatta kimi kesimlerin asgari geçim düzeylerini bile sağlayamamalarına neden olmuştur (Olufemi, 2000: 225). Gelişen teknoloji ürünü olarak büyük fabrikalar açılmış ve bu fabrikalarda çalışan erkeklerin gelirinin hane geçimini karşılayamaması ve fabrikaya ek işgücü sağlanması gerekliliğiyle kadınlar işgücü piyasasına emeklerini arz etme mecburiyetinde kalmışlardır (Bayat, 2015: 114). Kadınları ev işlerinden farklı olarak hane dışında iş yapar hale getiren bu durum toplumun yapısını da değiştirerek kadını hane dışında iş arar hale getirmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında büro işlerinde çalışmaya başlayan kadın işçilik statüsünden sıyrılıp farklı bir kimliğe bürünmüş ve yirminci yüz yılın ortalarına gelindiğinde ise artık beyaz yakalı işlerde çalışır olmuştur (Çolak ve Dalkılıç, 2001: 31; Dalkıranoglu, 2006: 13).

Kadının işgücü piyasasında etkin olmasıyla birlikte emeği bir takım kavramlar altında yer edinmiştir. Kadın emeği işgücü piyasasında ücretli ve ücretsiz olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Dalkıranoglu, 2006: 4-5; Karakoyun, 2007 :33-35).

- Ücretsiz kadın işgücü: Kadının ev işlerini yapması, çocuk bakımı ile ilgilenmesi, varsa hane içinde hasta veya yaşlı bakımıyla ilgilenmesi ve tarla, bahçe işlerine ücretsiz olarak emeğini arz etmesi durumudur.
- Ücretli kadın işgücü: Kadının birincil ve ikincil olarak adlandırılan işgücü piyasasına ücreti mukabilinde emeğini arz etmesi durumudur.

Birincil piyasada yer alan işler; sosyal güvenceli, yüksek ücretli, oldukça iyi çalışma koşullarına sahip, maaş artışı ve terfi imkanı olan işler olarak sayılmaktadır. İkincil piyasada yer alan işler ise; düşük ücret ve kötü çalışma koşulları olan, genellikle kısa dönemli, iş istikrarı olmayan, güvencesiz işlerden meydana gelmektedir (Peterson, 1987: 332-333;

Castells, 1989: 203; Ünal, 1991: 754-755; Uyanık, 2003: 14). Kadınlar genellikle eğitim gerektirmemesi ve toplumsal konumları itibariyle ikincil piyasada çalışmaktadırlar (Eyüboğlu vd., 2000: 12). İkincil piyasa enformel işlerden oluşmaktadır. Kadınların enformel işlerde çalışma sebepleri ise şu şekilde sıralanabilir (Arpacı, 2010 :4; Bayır, 2018 :34; Demirel vd., 1990: 10; Erdut, 2005: 41-43; Eser, 1997: 99-102);

- Kadınların erkeklere göre eğitime erişim konusunda dezavantajlı bir konumda bulunmaları,
- Kırsaldan kente göç,
- Hanehalkına fayda sağlama isteği,
- İçinde bulunulan ataerkil sistemden kaçış arzusu,
- Enformel işlerin kadına ekonomik özgürlük vermesi,
- Enformel istihdamın bir çeşidi olan evden çalışma şeklinin kadının geleneksel çalışma şekliyle uyumlu olması,
- Ev işlerinde uzman olan kadının dış dünyadaki işlerde erkekler kadar tecrübe sahibi olmayışı,
- Formel işleri yapmada kadının cinsiyet ayrımcılığına maruz kalması,
- Ev işlerini aksatmadan diğer işleri yaparak gelir elde edilmesine uygun oluşu,
- Kadının dış dünyanın tehlikelerinden korunuyor olması, kadınları enformel işlerde çalışmaya iten unsurlardır.

Bu işlerde çalışma koşulları ise şu şekildedir (Erdut, 2005: 40-43; Eser, 1997: 100; Bayır, 2018: 34):

- Düşük ücret, az anapara ve daha az kalifiye gerektiren hizmet işlerinde çalışma,
- Cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kötü çalışma koşulları,
- Çalışma şartlarının yalnızca işveren tarafından belirlenmesi,
- Emeğin karşılığının tam alınamaması,
- İş güvencesi, sigorta, ücret ve iş süresi gibi konuların belirsiz olması, bu işlerin çalışma koşullarını oluşturmaktadır.

Kadınların enformel sektörlerde çalışmak zorunda kalmasıyla karşılaşılan bu olumsuz çalışma koşulları kadın yoksulluğunu tetiklemekte ve adeta kadınları kronik yoksulluğu karşı daha savunmasız hale getirmektedir (Öztürk ve Çetin, 2011: 2672; Özpinar ve Çondur, 2007: 483; Ecevit ve Türkyılmaz, 2002: 296-297). Bunların yanında yoksulluğun kadınlaşmasına neden olan ve işgücü piyasası ile ilişkili başlıca etmenler şu şekilde toparlanabilir (Şener,

2012: 58; Karakoyun, 2007: 33; Bolcan, 2006: 41; Şener, 2012: 4; Bayır, 2018: 34; Erdut, 2011: 58; Şener, 2012: 55; Arpacı, 2010: 4);

- İşgücü piyasası dışında kalan kadının kendine ait bir gelir elde edememesi,
- İşgücüne katılımın düşük olması,
- Kadının ücretsiz aile işçisi olarak çalışması,
- Cinsiyete dayalı ayrımcılık. Bazı mesleklerde kadının işe alınmaması, terfi verilmemesi, evlilik-doğum gibi durumlarda işten çıkarılması, eşit işe farklı ücret politikalarının uygulanması,
- Kadına atfedilen doğal bakıcılık (hasta, çocuk, yaşlı vs. bakımı) sıfatı nedeniyle kadının işgücü piyasasına girmesinin zorlaşması yahut piyasada çok sınırlı derecede yer alabilmesi,
- Enformel işlerde kayıt dışı ve sosyal güvencesiz çalışması. Bunun sonucunda sağlık hizmetlerine erişimde eşi üzerinden faydalanmaya mecbur kalması. Sigortasız oluşu sebebiyle emeklilik hakkından yararlanamaması,
- Kırdan kente göç eden kadının eğitimsiz oluşu nedeniyle ya düşük ücret, sigortasızlık, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık vs. gibi ağır çalışma şartlarına sahip enformel işlerde çalışmaya razı olması ya da işgücüne katılmayıp ev kadınlığına razı olmaya mecbur kalması.

iii) Hane Reisinin Kadın Olması

19. yüzyıldan itibaren kadınların yoksullar içinde dezavantajlı konumda olması ve bu olumsuzlukların meydana getirdiği sorunlar günümüze kadar aktararak süre gelmiştir. Gelişen teknoloji ve artan fabrika sayıları kadın emeğine talip olurken bu durum kadın istihdamı konusunu gündeme taşımış ve hane reisinin kadın olduğu hanelerde artışa sebep olmuştur (Lie ve Lund, 2005: 7).

Kadın yoksulluğuna etki eden en önemli etmenlerden birinin hane reisinin kadın olduğu durumlar olmasının temel nedeni ise yoksulluk ile ilgili çalışmaların odak noktasının hanehalkları olması ve bu hanehalklarından cinsiyete duyarlı tek etmeninde kadının hane reisi olmasıdır. Gerek teknolojik gelişmeler gerek değişen toplum yapısı kadın hane reisi sayısında artışa neden olmaktadır. Ölüm, uzun süren ya da kalıcı eş yokluğu, boşanma ve tercih durumu gibi nedenlere ek olarak evlilik dışı çocuk sahibi olma durumları da hane reisinin kadın olmasına sebebiyet vermektedir (Çelebi ve Demir, 2017: 113; Dinçoflaz, 2009: 60).

Bu ailelerde kadın ekonomik olarak erkeğin gelirinden yoksundur ve bakmakla yükümlü olduğu bir hanehalkı vardır. Ayrıca bu kadınlar işgücü, kredi ve diğer piyasalarda ayrımcılığa maruz kalmakta, erkeklere oranla daha az mülke sahip olmakta, enformel

sektörlerde çalışmaya itilmekte ve kadın hem aile reisi olarak evi geçindirici konumda hem de evin reisi olarak tüm sorumlulukları yüklenici konumda bulunmaktadır (Chant, 2003 akt. Büyükyörük, 2019: 34). Ayrıca kadın hane reislerinin eğitimsiz olması da yoksulluğa etki eden faktörler arasında yerini almaktadır. Literatürde kadın hane reisliği ile yoksulluğun ilişkili olduğuna dair çok sayıda çalışma mevcuttur. Buvinic ve Gupta'ya göre hane reisinin kadın olması ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceleyen 61 çalışmanın 38'inde hane reisinin kadın olduğu durumlarda yoksulluğun daha yüksek olduğu ve 15'inde bazı kesimlerde veya bazı göstergelerde hane reisinin kadın olmasının yoksulluğa etki ettiğini vurgulamışlardır (Gupta ve Buvinic, 1997, akt. Büyükyörük, 2019: 36). Gökovalı ve Danışman'ın ele aldıkları bir çalışma da da hane reisinin kadın olmasının yoksulluğu arttırdığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Gökovalı ve Danışman, 2010: 179-201). Moghadam (2005: 11), yüksek refaha sahip olduğu iddia edilen Avrupalı devletlerde bile kadının hane reisi olduğu durumlarda yoksulluğun arttığını tespit etmiştir. Rahnema (2009: 261), 90 milyon yoksul hanenin reisinin kadınlar olduğunu belirtirken, Giddens (2000: 162-163) ise evlilik dışı doğum sebebiyle hane reisinin kadın olduğu durumlarda yoksulluk arasında bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Uysal ve Köksal (2017: 7), 2015 yılı TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verilerini kullanarak yaptıkları bir çalışmada farklı profillere sahip olmakla birlikte reisi kadın olan hanelerde yoksunluğun arttığını vurgulamışlardır. Yapılan bu çalışmalar ve sonuçları hane reisinin kadın olduğu durumlarda kadın yoksulluğunun daha belirgin hale geldiğini gözler önüne sermektedir.

1.4 Yoksulluğun Ölçümü

Yoksulluk farklı boyutları olan karmaşık bir makroekonomik sorundur ve haliyle ölçümde bir o kadar güçtür. Yoksulluk üzerine çalışma yapan araştırmacılar, bireylerin hayat standartlarının nasıl ölçüleceği, birey ya da hanehalklarının neye göre yoksul sayılacağı, yoksulluğu belirten sınırın nasıl ölçümleneceği gibi ölçüme dayalı problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (Ravallion ve Huppi, 1991: 6). Yoksulluk ölçümünde en önemli unsur yoksulluk profilinin doğru bir biçimde oluşturulması ve kimlerin yoksul sayılacağının belirlenmesidir (Aktan ve Vural, 2002: 18; Kumar vd., 1996: 43). Kimlerin yoksul olduğuna karar verilebilmesi için ise bir yoksulluk sınırın belirlenmesine ihtiyaç vardır (Çelik, 2017: 45; Uzun, 2003: 156). Yoksulluk sınırı bireylerin geçimlerini sağlayabilmeleri için gerekli bir eşik değerinin altında gelir ya da harcama seviyesidir (Erdem, 2006: 327). Yoksulluk sınırının seçimi ve hangi yöntemle belirleneceği ise büyük önem arz etmektedir. Bu noktada önceki başlıklar altında ele alınan yoksulluk tanımlarından hareketle yoksulluk sınırları tanıtılacaktır.

1.4.1 Mutlak Yoksulluk Sınırı

Mutlak yoksulluk, birey ya da hanehalklarının asgari geçim düzeyinin altında olması, temel fiziksel gereklilikleri yerine getirebilme için asgari tüketim düzeyine erişimeme, beslenme ve barınma yoksunluğu olarak tanımlanabilmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 23; Marshall, 1999: 825; Seyyar, 2007:3 06-307; Taş ve Özcan, 2012: 424). Bu tanıma göre mutlak yoksulluğun belirlenebilmesi, kişinin yoksul olup olmadığının ortaya çıkarılması adına iki farklı sınır hesaplama yöntemi geliştirilmiştir ki bunlar açlık ve yoksulluk sınırlarıdır.

Açlık sınırı; sağlıklı ve dengeli beslenebilmek adına yapılan bir aylık toplam asgari harcama düzeyidir (Türk-İş, 2019). En düşük maliyetli gıda alımı olarak da bilinen bu yöntem bireylerin hayatta kalabilmeleri için günlük almaları gereken en alt düzey kalori miktarının hesabına dayanır. Çağatay ve Zambak (2012: 11), eşdeğer birim başına bir yetişkinin bir günde alması gereken asgari kalori miktarının hesaplanması adına ilk önce bir yetişkinin sağlıklı beslenebilmesi için tüketmesi gereken ürünlerden oluşan bir gıda sepeti oluşturmuş ve ardından bireyin günlük alması gereken kalori miktarına tekabül eden besin maddesinin gram fiyatı ile gram miktarını çarparak günlük açlık sınırını, otuz ile çarparakta aylık açlık sınırının parasal değerini bulmuşlardır. Hesaplanan eşik değerinin altında geliri olan birey ya da hanehalkı aç olarak ifade edilir.

Yoksulluk sınırı; insan onuruna yaraşır düzeyde yaşam sürdürebilmek için bireyin yapması gereken harcamaları sadece besin alım harcamaları ile sınırlı tutmak yetersiz kalmaktadır. Bunun yanında bireyin giyim, konut, ulaşım için gerekli ve toplumda utanmadan, dışlanmışlık hissetmeden var olabilme harcamalarını da yapması insanca bir hayat sürmesi adına kaçınılmazdır (Türk-İş, 2019). Bu yöntemde sınır, bireyin dengeli beslenme ve sağlıklı bir yaşam sürme adına alacağı günlük kaloringin parasal değerine ek olarak bahsi geçen onurlu bir yaşamın gerekliliklerini ifade eden gıda dışı ihtiyaçların parasal değerinin hesaplanmasıyla belirlenir (FAO, 2005; World Bank, 2005). Parasal yaklaşım sonucu belirlenen bu yöntemde ulusal ve uluslararası karşılaştırmalarda kolaylık olması açısından Dünya Bankası satın alma gücü paritesine göre düzenlenmiş bölgesel farklılıklar gösteren bir yoksulluk sınırı belirlemiştir. Bu belirlenmeye göre az gelişmiş ülkeler için günlük 1 dolar, gelişmekte olan ülkeler için günlük 2,15 dolar ve kimi gelişmekte olan bölgeler için günlük 4,3 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise günlük 14,4 doların altındaki kazanca sahip bireyler yoksulluk sınırının altında kalmakta ve temel ihtiyaçlar metodu olarak da bilinen bu yöntemle göre yoksul sayılmaktadırlar (DPT, 2001).

1.4.2 Görelî Yoksulluk Sınırı

Toplumun genel düzeyine göre gelir ve harcama bakımından araştırmacı tarafından belirlenen bir oran ya da ortalamanın altında kalan kesimler görelî olarak yoksul kabul edilirler. Bu yaklaşım genellikle gelir ve refah dağılımına odaklı ölçümler yapmaktadır ki yoksulluk sınırı olarak genel kabul gören oran %50'dir. Örneğin; Ravallion (2012), Pamuk (2000) ve Scott (1981) ilk aşamada çalışmalarında bu oranı baz almışlardır. Bu yaklaşıma göre hanehalkı gelir veya harcamaları bir ölçek üzerinde belirlenir. Bu ölçeğe göre gelir veya harcamaları bu ölçekte yer alan gelir veya harcama değerlerinin medyanından ya da başka bir ifadeyle %50'sinden az olan hanehalkı görelî olarak yoksul kabul edilir. Yoksulluk sınırı olarak medyan gelirin yanısıra bazı çalışmalarda amaca yönelik olarak gelirin %40, %60 ve hatta gelişmiş ülkelerde %70'i olarak dahi ele alınmaktadır (Zanbak, 2014).

1.4.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımları

Yoksulluğun meydana gelmesinde ekonomik faktörlerin yanında sosyokültürel faktörlerin de etkisi büyüktür. Yoksulluğa etki eden faktörlerin oldukça fazla olması sebebiyle bu sorunun ölçümü için çok boyutlu yoksulluk ölçüm yöntemleri geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden başlıcaları;

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi: Temellerini Foster–Greer–Thorbecke'in (1984) yaptığı çalışmalardan alan bu endeks sağlık, eğitim ve yaşam standartlarını ele alan 3 ana boyut ve bu boyutlara bağlı 10 alt göstergeden oluşmaktadır. Alkire ve Jahan'ın 2018 yılında uluslararası ölçekte kullanımını önerdikleri endekse ait boyut, alt gösterge ve alt göstergelere ait ağırlıklar ve yoksulluk sınırları (koşulları) Tablo 1'de gösterildiği gibidir (Alkire ve Jahan, 2018: 9).

Tablo 1.1 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Boyut Ve Alt Göstergeler

Yoksulluk Boyutu	Alt Gösterge	Yoksulluk Durumu	Ağırlık
Sağlık	Beslenme	70 yaş altı herhangi bir yetişkin veya çocuk yetersiz beslenir.	1/6
	Çocuk Ölümü	Anketten önceki beş yıl içinde aile çocuk kaybı yaşamıştır.	1/6
Eğitim	Okullaşma Yılı	10 yaş ve üzeri hiçbir hanehalkı 6 yıllık temel eğitimi bitirmemiştir.	1/6
	Okula Devam	Okul çağındaki herhangi bir çocuk sınıfını tamamlayacağı yaşa kadar okula gitmemektedir.	1/6
Yaşam Standartları	Yemek İçin Yakıt	Yemek pişirmek için gübre, odun, kömür vs. kullanılmaktadır.	1/18
	Temiz Su	Bin yıl kalkınma hedeflerine göre temiz su kullanımı iyileştirmesi yapılmamış yahut müşterek kullanıma açıktır.	1/18
	İçme Suyu	Ailenin içme suyu yoktur yahut içme suyu için en az 30 dakika yürümelidir.	1/18

	Elektiriğe Erişim	Hanehalkının elektriğe erişimi yoktur.	1/18
	Ev Durumu	Çatı, duvar veya zemin malzemelerinde eksiklikler vardır ve bu yapılar doğal malzemelerdendir.	1/18
	Demirbaşlar	Hanehalkı, televizyon, radyo, telefon, bilgisayar, at arabası, bisiklet, motosiklet, buzdolabı, araba, kamyonu sahip değildir.	1/18

Kaynak: Alkire ve Jahan, 2018.

Hanehalklarından anket yoluyla elde edilen veriler ile kazanımlar matrisi oluşturulur. Ardından hangi bireyin hangi boyutta yoksun olduğunu gösteren yoksunluk matrisi oluşturulur. Yoksunluk matrisi oluşturulurken boyutlardaki birey yoksunlukları ilk önce belirlenmelidir. Şöyle ki; sağlık boyutundan beslenme alt göstergesi ele alınırsa, bu göstergede 70 yaşından küçük bir birey yetersiz beslenme sınırının altında kalıyorsa o birey beslenme göstergesine göre yoksul sayılmaktadır. Aynı durumlar tüm boyut ve göstergeler içinde geçerlidir.

1.4.4 Subjektif Yoksulluk Sınırı

Belirlenmesi en zor olan eşik değer ölçüm yöntemlerinden subjektif yoksulluk sınırı, birey beyanına dayanmaktadır. Temellerini Goedhart'tan (1977) alan bu yöntemde bireylere kendilerini yoksul hissetmemeleri için ne kadarlık bir gelire sahip olmaları yahut gözlemlere yöneltilecek bir takım harcama gruplarına ne kadarlık harcama yaptıkları taktirde kendilerini yoksul hissetmeyecekleri sorulmakta ve bireylerden alınan cevaplar neticesinde ortalama bir yoksulluk sınırı belirlenmeye çalışılmaktadır (Goedhart, 1977: 506-507). Belirlenen bu sınırın altında kalanlar yoksul olarak kabul edilirken bu yaklaşım literatürde Leyden yaklaşımı olarak da bilinmektedir.

1.5 Uygun Endeks Seçimi

Yoksulluğun hangi sınır ile ele alınacağı seçimi yapıldıktan sonra yoksulluk ölçümü için uygun endeks seçimi aşamasına geçilir. Literatürde sıkça kullanılan endeksler; kafa sayısı oranı, yoksulluk açığı endeksi, Foster-Greer-Thorbecke (FGT, 1984) endeksi, Sen endeksi (Sen, 1976) ve çok boyutlu yoksulluk endeksidir. Kafa sayısı oranı; Rowentree'nin kullanmış olduğu bu yöntem yoksulluk sınırı altında yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranıdır (Kumar vd., 1996: 56). Bu oran 0 ile 1 arasında değer alır. Hesaplanan endeks yardımıyla elde edilen değerlere göre oran 1'e eşit ise tüm nüfusun yoksul olduğu, 0'a eşit ise yoksulluk sınırı altında hiç kimsenin bulunmadığı söylenebilir (Haughton ve Khandker; 2009: 69). Yoksulluk açığı endeksi; yoksulluğun derinliği hakkında bilgi sağlamada kullanılan bu yöntem, yoksul sayılan bireylerin yoksulluk sınırının üzerine çıkabilmeleri adına ne kadarlık gelire sahip olmaları

gerektiğini yahut ne kadarlık harcama yapmaları gerektiğini gösterir (Uzun, 2003: 157). Foster-Greer-Thorbecke (FGT) endeksi; yoksulluğu alt gruplar arasında ayırıştırabilme özelliğine sahiptir. FGT olarak bilinen bu endeks, yoksulluk profilinin belirlenmesi, yoksulların sayısına ek olarak yoksulluğun derinliğini ve şiddetini göstermesi ve alt gruplar arasında kıyasa imkan vermesi yönünden üstün niteliklere sahiptir (Şenses, 2017 :67). Sen endeksi; kafa sayısı oranı, yoksulluk açığı endeksi ve gelir dağılımındaki dengesizlikleri birleştirerek yoksulluğun şiddetini ölçmede kullanılan öncü endekslerdendir (Sen, 1976: 221). Çok boyutlu yoksulluk endeksi; yoksulluğun sadece gelire dayalı tekdüze bir biçimde ölçümlenemeyeceği durumlarda kullanılan bu endeks, birey ya da hanehalkının yoksulluğuna etki eden birden fazla etmenin bir arada değerlendirilip görülmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu tez çalışmasında kadın yoksulluğunun ölçümlenmesinde de kullanılmış olan söz konusu yöntem ikinci bölümde detaylarıyla anlatılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK YAKLAŞIMI: ENDEKS VE HESAPLAMA YÖNTEMİ

2.1 Çok Boyutlu Yoksulluk Yaklaşımı

Çok boyutlu yoksulluk kavramının kökleri Amartya Sen'in "yapabilirlik yaklaşımı"na dayanmaktadır (Sen, 1976). Sen bu çalışmasında yoksulluğu, temel düzeyde geçim standartlarını karşılayabilecek yeterli kapasiteye sahip olamama, asgari geçim düzeyinden mahrumiyet olarak tanımlamıştır (Sen, 1976: 229). Sen'in teorisine göre yoksulluk sadece gelire dayalı değildir ve gelire dayalı ölçümler yoksulluğun derinliğini ve şiddetini göstermede yetersizdir.

Günümüzde yoksulluk genellikle gelire dayalı, parasal açıdan açıklanmaya çalışılan bir sorundur. Fakat yoksulluk sadece gelire ya da tüketime indirgenemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahip olmasına ek olarak ayrıca çok boyutlu bir kavramdır (Özdemir ve Kaşıkçı, 2018: 83; Temiz, 2008: 61). Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Programı'nın 1997 yılında yayınladığı insani gelişim raporunda (HDR, 1997), 2000 yılında Dünya Bankasının yayınladığı dünya gelişim raporunda (World Development Report, 2000) ve Milenyum Kalkınma Hedeflerinde (MDG) yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu açıkça ortaya konmuştur. Bunun anlaşılmasıyla araştırmacılar yoksulluğa çok boyutlu olarak yaklaşmış ve ardından konu kendine literatürde geniş yer bulmuştur. Bu ivmeye Foster, Greer ve Thorbecke öncülük ederek yoksulluğu hesaplayabilmek adına FGT endeksi adını verdikleri ve yoksulluğu tek boyutta inceleyen bir endeks geliştirmişlerdir (Foster vd., 1984). Öyle ki Foster vd.'yi Anand ve Sen (1997), Chakravarty vd. (1998), Tsui (2002), Atkinson (2003), Bourguignon ve Chakravarty (2003), Deutsch ve Silber (2005), Duclos vd. (2006), Chakravarty ve D'Ambrosio (2006), Kakwani ve Silber (2008a, 2008b), Thorbecke (2008), Trani vd. (2016), Catalan (2018), Santos (2019), Aguilar ve Sumner (2019) takip etmiştir. Bu çalışmada da yoksulluğun çok boyutlu olarak ölçümünde kullanılacak yöntem olan Alkire ve Foster'ın 2007 yılında temellerini attıkları ve 2011 yılında tam anlamıyla nihayete erdirdikleri Alkire ve Foster yaklaşımı (Alkire ve Foster, 2011a, 2011b) literatürde alınan önemli bir mesafeye karşılık gelmektedir.

Yoksulluğun ölçülmesi adına katedilen yollar ve özellikle de Alkire ve Foster'ın 2011 yılında gelişimini tamamlayan yoksulluk ölçüm metodu ile yapılan çalışmalar göstermektedir ki yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır.

Yoksulluğun çok boyutlu olması kişinin sadece biyolojik varlığını idame ettirebilecek asgari gelir düzeyinden veya birtakım kaynaklardan mahrum olması değildir. Aynı zamanda kamu hizmetlerinden imkanlar dahilinde azami ölçüde yararlanabilme, eğitim alma ve sağlıklı yaşayabilme, iş bulabilme, özgürce yaşayabilme, hür irade ile karar verebilme, din-dil-ırk-cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin toplumda yer alabilme, insanca ve onurlu bir hayat sürme adına maruz kaldığı mahrumiyetler de bir yoksulluk etkenidir ve yoksulluğun çok boyutlu olarak ele alınması gerekliliğini gözler önüne sermektedir (Aktan ve Vural, 2002: 3).

2.2 Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümü

Tek boyutlu yoksulluk ölçümlerinde gözlem grubunun incelenen zaman döneminde maruz kaldığı yoksunluk genelde parasal olmakla birlikte tek boyutlu bir mahrumiyet durumudur. Çok boyutlu yoksulluk ölçümlerinde ise gözlem grubunun yine incelenen aynı zaman döneminde yüz yüze geldikleri birden fazla mahrumiyet hali söz konusudur. Çok boyutlu yoksulluk ölçüm yöntemleri, boyutların ve sınırların belirlenmesi gibi zorluklar içerir ancak tek boyutlu yoksulluk ölçümlerinden üstün olarak yoksulluğun derinliğini ve şiddetini göstermede oldukça kullanışlıdır. İşlevsel olmaları açısından günümüzde araştırmacılar tarafından giderek daha fazla tercih edilmektedir.

Çok boyutlu yoksulluğu ölçmede literatürde kullanılan bir takım yöntemler bulunmaktadır. Bunlardan sıklıkla kullanılanları; Gösterge Paneli ve Kompozit Endeksler Yöntemi (Ravallion, 2011), Venn Şeması Yöntemi (Naga ve Bolzani, 2006), Bulanık Küme Yöntemi (Cerioli ve Zani, 1990), Aksiyomlara Dayalı Yöntemler (Tsui, 2002; Atkinson, 2003)'dir. Bu yöntemlere ek olarak bu çalışmanın da yoksulluğu belirlemede temel yöntemi olan Alkire-Foster Yöntemi de çok boyutlu yoksulluk ölçüm yöntemleri arasında yer almaktadır. AF yöntemi; sezgisel ve tatmin edici kullanışlı özelliklere sahip oluşu ile gözleme dayalı gerçek verilere uygulanışının etkili sonuçlar vermesi ve bunlara ek olarak yoksulluğun derinliğini ve şiddetini etkili bir biçimde ortaya çıkarması sebebiyle diğer yöntemlere kıyasla daha sık kullanılan bir yöntem olmuştur.

➤ Alkire-Foster Yöntemi İle Yoksulluğun Çok Boyutlu Ölçümü:

Sabina Alkire ve James Foster tarafından geliştirilen, temellerini Foster-Greer-Thorbecke'in FGT endeksi (FGT, 1984) adını verdikleri yoksulluk ölçüm yönteminden alan ve literatürde Alkire-Foster Metodu (Alkire ve Foster, 2011a; 2011b) olarak bilinen (Kısaca AF Metodu) bu yöntem 2011 yılında literatürde kendine yer edinmiş ve çok boyutlu yoksulluk ölçümlerinde sıklıkla kullanılır olmuştur. Yoksulluk ölçümlerinde bireyin yoksul olup olmadığına karar verebilmek için yoksulluk ve yoksunluk sınırlarının doğru belirlenmesi

büyük önem arz etmektedir. Sayma temelli ölçüm yapan Alkire-Foster metodu; “çift sınır” yaklaşımı olarak bilinen yoksunluk ve yoksulluk sınırlarının etkin şekilde belirlenebildiği, yoksulluğu alt gruplara ayırıştırarak yoksulluğun derinliğini, şiddetini ve hatta grup içi yoğunluğunu dahi gösterebildiği bir sınır belirleme yöntemi kullanmaktadır.

Bu noktada AF metodunun matrisler yardımıyla yoksulluk ölçümü yaptığı vurgulanabilir. Sayma temelli olan bu yöntemde ilk önce matrisler tanımlanır, ardından sansürlenmiş matris yardımıyla çok boyutlu yoksulluk ve buna bağlı çok boyutlu yoksulluk endeksleri hesaplanır (Alkire ve Foster, 2011b:5). Matematiksel olarak adımlar şu şekilde ifade edilebilir;

İlk olarak; kazanımlar matrisi adı verilen, n adet gözlem (birey ya da kişi) ve d adet boyuttan oluşan $Y=[Y_{ij}]_{n \times d}$ olarak ifade edilen $n \times d$ boyutlu ve gözlemlerden elde edilen ham verilerin yazıldığı matris tanımlanır. Bu $[Y]_{n \times d}$ matriste sütunlar boyutları ve varsa boyutlara ait alt göstergeleri göstermektedir. Her bir satır ise her bir bireyin boyutlarda aldığı değerleri yansıtmaktadır. Örneğin birinci satır ile birinci sütunun kesiştiği nokta (Eşitlik 2.1’de a_{11} olarak ifade edilen değer) birinci bireyin birinci boyutta aldığı değeri göstermektedir.

$$Y = \begin{matrix} \text{Gösterge} \\ \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & \dots & a_{1j} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & \dots & a_{2j} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} & \dots & a_{3j} \\ a_{41} & a_{42} & a_{43} & \dots & a_{4j} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ a_{i1} & a_{i2} & a_{i3} & \dots & a_{ij} \end{bmatrix} \end{matrix} \text{Birey} \quad (2.1)$$

İkinci adımda “yoksunluk sınırı” vektör matrisi tanımlanır.

$$Z=[Z_{11} \ Z_{12} \ Z_{13} \ \dots \ Z_{1j}] \quad (2.2)$$

Eşitlik 2.2’de ifade edilen matris $1 \times d$ boyutlu bir matristir. Araştırmacı tarafından belirlenen her bir boyuta ait değer, ait olduğu boyuttaki değerler ile karşılaştırılır. Bu değerlerin altında kalan bireyler o boyutta yoksun olarak nitelendirilir. Hangi bireyin hangi boyutta yoksun olduğunun ortaya çıkarılmasında önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Üçüncü adımda yoksunluk sayıları matrisi tanımlanır.

$$C=[C_{11} \ C_{21} \ C_{31} \ \dots \ C_{n1}]' \quad (2.3)$$

Eşitlik 2.3’te gösterilen $n \times 1$ boyutlu bir matristir (eşitliğin transpozunun alındığına dikkat edilmelidir). Her bir bireyin yoksun olduğu boyutlar sayılır, bu boyutlar kaç tane ise

toplanır ve toplamı bu matris içine yazılır. Böylece n'inci bireyin toplam kaç boyutta yoksun olduğu ortaya çıkarılmış olur. Bu, bir bireyin yoksunluğunun derinliğini yansıtmaları bakımından önemli bir göstergedir (Alkire ve Foster, 2011: 296).

Dördüncü adımda yoksulluk sınırı tanımlanır. “k” ile ifade edilen bu değer sıfırdan büyük ve araştırmada kullanılan toplam boyut sayısından küçük olmalıdır ($0 < k < d$). AF metodunda genelde 2 ($k=2$) olarak alınır. Üçüncü adımda bahsedilen toplam yoksunluk sayısını gösteren eşitlik 2.3'te C matrisindeki değerler ile karşılaştırılan bu k değeri, eğer C matrisinin her bir satırında bulunan değer ile kıyaslandığında küçük olarak bulunmuş ise o satırdaki birey yoksul olarak adlandırılır. Bu gözlem grubunda k eşik değerinin altında kaç kişinin kaldığı ve gözlem grubunda kaç adet yoksul olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli bir değerdir ve seçiminde olabildiğince titiz davranılmalıdır. Aksi takdirde k eşik değeri olması gerekenden büyük alınırsa gözlem grubunda yoksul sayısı beklenenden daha düşük çıkacak yahut tam tersi olması durumunda gözlem grubunun çoğunluğu yoksulluk sınırının üstünde çıkacaktır. Böyle olması durumunda ölçüm isabetli sonuç vermeyecek ve doğru politikalar üretilmeyecektir.

Bahsedilen bu dört adım ölçüm için tanımların ne olduğundan bahsetmektedir. Tanımlama aşamaları belirtilen şekilde yapıldıktan sonra sansürlenmiş yoksunluk matrisi hesaplanabilir. Bu sansürlenmiş yoksunluk matrisi hangi bireyin yoksul olduğunu ve toplamda ele alınan gözlem grubu içinde kaç adet yoksul olduğunu göstermektedir. Daha iyi anlaşılması açısından sansürlenmiş yoksunluk matrisinin nasıl hesaplandığı kısaca şu örnek anlatımla gösterilebilir:

Y eşitlik 2.1'de ifade edilen kazanımlar matrisi, Z; eşitlik 2.2'de ifade edilen ve her bir boyut için yoksunluk sınırını gösteren matristir. “ g^0 ” ise Y ve Z matrisleri kullanılarak oluşturulan ve yoksunluk matrisi adını alan bir matristir. g^0 , Y kazanımlar matrisinde yer alan sayısal değerler ile Z yoksunluk sınırı matrisinde araştırmacı tarafından belirlenen ve her bir boyuta ait değer ile kıyaslanarak oluşturulur. Y kazanımlar matrisinde yer alan değer, Z yoksunluk sınırı matrisinde yer alan değerden küçük ise o noktada yer alan değer yerine 1, büyük ise 0 yazılarak g^0 yoksunluk matrisi elde edilir. Yoksunluk matrisi elde edildikten sonra son adım olan sansürlenmiş yoksunluk matrisi elde edilebilir. “ $g^0(k)$ ” ile ifade edilen ve sansürlenmiş yoksulluk matrisi adını alan bu matris oluşturulabilmesi doğrudan doğruya k eşik değerinin kaç alınacağı ile ilgilidir. Çünkü seçilen eşik değere göre eşitlik 2.3'te gösterilen C matrisi oluşturulacak ve gözlem grubu içindeki yoksulların sayısı belirlenecektir. Sözel olarak ölçüm bahsedildiği gibi ifade edildikten sonra daha anlaşılır olması açısından matematiksel örnekleme şu şekildedir:

Örnek Kazanım Matrisi

$$Y = \begin{matrix} & \text{Boyutlar} \\ \begin{matrix} \text{Bireyler} \\ \begin{bmatrix} 14 & 7 & 16 & 83 \\ 29 & 5 & 14 & 53 \\ 31 & 9 & 18 & 76 \\ 26 & 9.1 & 10 & 71 \\ 16 & 10 & 15 & 29 \end{bmatrix} \end{matrix} \end{matrix} \quad (2.4)$$

$$Z = [16 \ 8 \ 19 \ 65] \quad \text{Yoksunluk Sınırları} \quad (2.5)$$

Yoksunluk Matrisi

$$g^0 = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \end{bmatrix} \quad C = \begin{bmatrix} 3 \\ 3 \\ 1 \\ 1 \\ 2 \end{bmatrix} \quad (2.6)$$

Sansürlenmiş Yoksunluk Matrisi, k=2

$$g^0(2) = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 1 \end{bmatrix} \quad C = \begin{bmatrix} 3 \\ 3 \\ 0 \\ 0 \\ 2 \end{bmatrix} \quad (2.7)$$

Yoksulluk matrisinden elde edilen toplam yoksunluk sayılarını gösteren C matrisi eşitlik 2.6'da görüldüğü gibidir. Yoksunluk matrisine k=2 yoksulluk sınırı uygulandığında eşik değerin altında kalan değerler 0 olarak ifade edilmiş ve eşitlik 2.7'de gösterilen toplam yoksunlukların sayısını gösteren C matrisine ulaşılmıştır. Eşitlik 2.7, k=2 iken toplam 5 bireyden 3 tanesinin yoksul olduğunu anlatmaktadır.

2.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'nin Öğeleri

Gözlemlere dayalı bir “çok boyutlu yoksulluk endeksi” tasarımı için çeşitli parametrelerin sağlıklı ve doğru seçimi şarttır. Bu tasarım için parametre seçim aşamaları şu şekilde ifade edilebilir (Alkire, 2018 :4; Alkire vd., 2015: 1-2; Song ve İmai, 2018 :8);

Boyutlar: Boyut seçimi doğru bir ölçümün en önemli aşamasıdır. Boyutlar örneklem grubuna yönelik en sağlıklı sonuçları alacak şekilde seçilmeli, herkesi kapsamalı ve hiçbir gözlem saf dışı kalmamalıdır (Alkire ve Jahan, 2018: 4).

Göstergeler: Boyutlara ait çıkarımların yapılabileceği, birey ya da hanehalkının sosyal, ekonomik, kültürel gibi alanlarda yoksunluklarını ortaya çıkarmak adına gözlemlerin içinde bulundukları durumları gösteren unsurlardır.

Yoksunluk Sınırları: Birey ya da hanehalkının her bir gösterge için yoksun sayılıp sayılamayacağını belirlenmesi adına asgari bir yapabilirlik düzeyinin belirlenmesidir. Bu sınırın doğru belirlenmesi nispetinde endekste bir o kadar doğru ölçüm yapmış olacaktır.

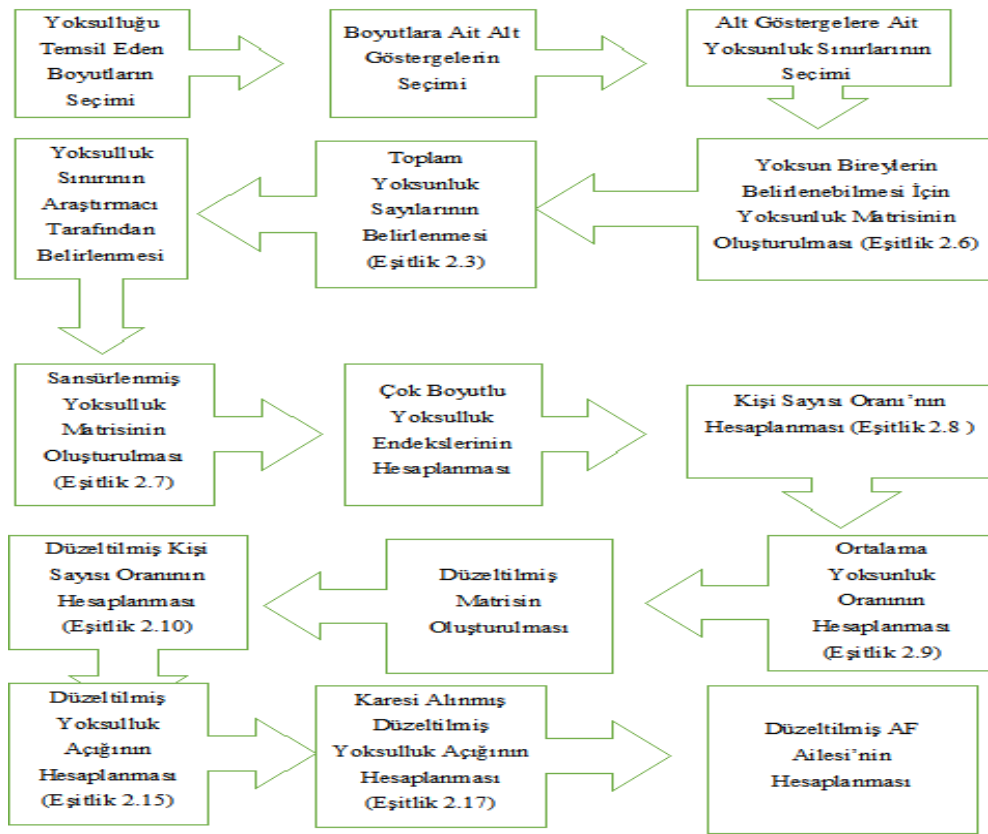
Ağırlıklandırma: Seçilen boyut ve alt göstergelerin endeksi ne oranda etkileyeceği bağıl ağırlıklandırma ile belirlenir. Genelde her bir boyut ve göstergenin endeksi etkileme oranı eşittir. Fakat gözlem ve çıkarım yapılacak örneklem grubuna göre alternatif ağırlıklandırma yöntemleri de mevcuttur (Seth ve McGillivray, 2018: 660-661).

Yoksulluk Sınırları: Birey ya da hanehalklarının yoksul sayılabilmesi için her bir göstergeden ağırlıklandırma ile hesaplanmış asgari sınır değerleridir. Üzerinde çalışılan örneklem grubu ile ilgili önemli ölçüde bilgili olmayı gerektirir. Çünkü bu sınır çoğunlukla araştırmacı tarafından beklentilere yönelik belirlenir (Alkire ve Foster, 2011b: 6).

Bu beş aşama, doğru sonuçlar verecek sağlıklı bir çok boyutlu yoksulluk endeksinin nasıl tasarlanması gerektiğini göstermektedir. Bir sonraki aşamada doğru tasarlanmış bir endeks ile ölçümlerin nasıl yapılacağından bahsedilebilir.

2.4 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Hesaplanması

Yoksulluğun çok boyutlu değerlendirilmesine karar verildikten sonra çok boyutlu yoksulluk endeksi hesaplanabilir. Çok boyutlu yoksulluk endeksinin hesaplanmasında kullanılan bir takım yöntemler vardır. Fakat burada önceki başlıklarda da detaylı olarak ele alınan ve Alkire-Foster metodu kullanılarak yapılan bir çok boyutlu yoksulluk endeksinin oluşturulma aşamaları gösterilecektir. Endeksin oluşturulma aşamaları daha iyi anlaşılması açısından Şekil 1’de gösterildiği gibidir (Zanbak ve Çağatay, 2013).

Şekil 1: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Hesaplanma Aşamaları

Kaynak: Zambak ve Çağatay, 2013.

2.5 Alkire-Foster Yöntemi Kullanılarak Hesaplanan Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksleri

Alkire-Foster yaklaşımı kullanılarak yoksulluk ölçümü yapıp sayısal veriler elde edildikten sonra yoksulluğun derinliği, şiddeti, yoğunluğu, nüfus içinde yoksulların oranı gibi yoksulluğa ait oransal çıkarımlar yapılabilir. Politika üretimine kaynak teşkil edecek, yoksulluk hakkında derin ve detaylı bilgiler sunacak bu endeksler aşağıdaki başlıklar altında anlatılabilir.

2.5.1 Kafa Sayım Oranı (H)

Yoksulluk ölçümlerinde sıklıkla kullanılan bu yöntem yoksulluk oranı, kişi sayısı oranı gibi çeşitli isimleri ile de bilinmektedir. Seebhom Rowentree'nin yoksulluk ölçümünde de kullandığı bu yöntem yoksulluk sınırı altında kalan nüfusun toplam nüfusa oranıdır ve nüfusun içindeki yoksul kişi oranını göstermektedir (Kumar vd. 1996 :56; Sen, 1997: 168). Toplam nüfus içinde yoksul birey sayısını q ve toplam nüfusu n harfi temsil ediyor iken, H kafa sayım oranı eşitlik 2.8'de gösterildiği gibi hesaplanmaktadır.

$$H = \frac{q}{n} \quad (2.8)$$

Eşitlik 2.8’den hesaplanan oran 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Oran eğer 0 değerini alırsa nüfusun içinde hiç yoksul olmadığını, 1 değerini alırsa bütün nüfusun yoksul olduğunu göstermektedir (Haughton ve Khandker, 2009: 69). Yoksulluk hakkında yüzeysel bilgi veren bu endeksin önemli ölçüde eksik yanları mevcuttur. Örneğin yoksulluğun şiddeti ve yoğunluğu hakkında bilgi vermemesi, yoksulluk sınırı altında kalan bireylerin gelir dağılımlarına ve yoksullar arasında gelir transferlerine duyarsız olması bu oran kullanılarak yapılan yoksulluk ölçümlerinin eksik taraflarının bir kısmıdır (Kakwani, 1980: 441).

2.5.2 Ortalama Yoksunluk Oranı (A)

Yoksulluğun derinliğini göstermesi ve yoksul kişilerin boyut başına maruz kaldıkları yoksulluğu göstermesi açısından önemli bir endeks olmakta, kafa sayım oranında olduğu gibi ortalama yoksunluk oranı da 0 ile 1 arasında değerler almakta ve oranın 1 olması gözlem grubu içinde tüm kişilerin yoksul olduğunu belirtmektedir. Ortalama yoksunluğun, boyut sayısına oranı A ile ifade edilen ortalama yoksunluk oranını vermektedir. Yoksunluklar toplamı; her bir bireyin maruz kaldığı toplam yoksunluk sayılarının toplamı, q kafa sayım oranında bahsi geçen toplam nüfus içinde yoksul birey sayısını, d eşitlik 2.1’de kazanımlar matrisinde yer alan boyutların toplam sayısını temsil etmekte iken ortalama yoksunluk oranı matematiksel olarak eşitlik 2.9’da ifade edildiği gibi hesaplanmaktadır (Zanbak, 2014: 34).

$$A = \frac{\text{Ortalama Yoksunluk}}{\text{Boyut Sayısı}} = \frac{\frac{\text{Yoksunlukların Toplamı}}{\text{Yoksul Birey Sayısı}}}{\text{Boyut Sayısı}} = \frac{\frac{\sum_1^d c}{q}}{d} \quad (2.9)$$

2.5.3 Düzeltilmiş Kafa Sayım Oranı (M₀)

Alkire – Foster yönteminde en sık kullanılan endekstir ki bu endeks yoksulluğun hangi seviyede yaşandığını göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Gözlem grubunu alt gruplara ayırıştırarak yoksulluk endeksine etki eden birim, kesim, bölge vs.’nin ortaya çıkarılmasına olanak sağlaması, endeksin alt gruplara ayrıştırılabilir olması özelliğinden ötürü gelmektedir. Ayrıca endekse etki eden boyutların görülmesine olanak sağlaması ise boyutsal ayrıştırılabilirlik özelliğinden kaynaklanmaktadır (Alkire ve Foster, 2011b: 9-11). Bu özelliklere ek olarak boyutsal tekdüzelik özelliği de mevcuttur. Öyle ki bu özellikte her hangi bir bireyin yoksunluk sayısında artış olursa ortalama yoksunluk oranı (A) artar ve buna bağlı olarak yoksulluk oranı da artmış olur.

M₀ iki yolla hesaplanabilir. Birinci yolda eşitlik 2.10’da görüldüğü üzere kafa sayımı oranı H ile ortalama yoksunluk oranı A’nın çarpılmasıyla elde edilir. İkinci yolda ise söz konusu endeks, eşitlik 2.7’de gösterilen “g⁰(k), sansürlenmiş yoksunluk matrisi”nin aritmetik

ortalamasının (μ : Aritmetik ortalama fonksiyonu) alınması ile hesaplanır (Eşitlik 2.11) (Alkire ve Foster, 2011b: 298).

$$M_0 = H \times A \quad (2.10)$$

$$M_0 = \mu [g^0(k)] \quad (2.11)$$

2.5.4 Düzeltilmiş Yoksulluk Açığı (M_1)

Yoksulluk açığı; yoksul bireylerin yoksulluk sınırından ne kadar uzakta olduğunu ya da farklı bir bakış açısıyla, yoksul sayılan bireylerin yoksulluk sınırına erişebilmeleri için gerek duyulan transferin hacmini belirtir.

Çok boyutlu yoksulluk ölçümlerinde yoksulluk açığı; Y kazanımlar matrisinde n. bireyin d. boyutunda aldığı değer, yoksulluk sınırını gösteren tek satırlı Z vektör matrisinin d'inci boyutunda yer alan eşik değerden farkıdır. " ρ_{ij}^1 " skaler bir değer, " a_{ij} " Y kazanımlar matrisinde n. bireyin d. boyutta aldığı değer, " Z_{1j} " eşitlik 2.2'de gösterilen ve her bir boyuta ait yoksunlukları ifade eden yoksunluk sınırı matrisi olmak üzere her bir noktanın yoksulluk açığı eşitlik 2.12'de gösterildiği gibi hesaplanmaktadır.

$$\rho_{ij}^1 = \frac{Z_{1j} - a_{ij}}{Z_{1j}} \quad (2.12)$$

Ortalama yoksulluk açığı ise yoksulluk açıkları toplamının toplam yoksunluk boyutuna oranıdır. "G" ortalama yoksulluk açığını, "C_{1i}" eşitlik 2.3'te gösterilen yoksunluk sayıları matrisini göstermekte iken, ortalama yoksulluk açığı eşitlik 2.13'te ifade edildiği gibi hesaplanmaktadır.

$$G = \frac{\sum_{i=1}^d \frac{Z_{ij} - a_{ij}}{Z_{ij}}}{\sum_{i=1}^d C_{1i}} \quad (2.13)$$

Eşitlik 2.13'te üzerinde durulması gereken en önemli husus, yoksunluk sayıları matrisi (Eşitlik 2.3) yazılırken "k" yoksunluk sınırının özenle seçilmesidir. Çünkü k'nın değeri C matrisinin alacağı değerleri belirlemekte ve buna bağlı olarak G matrisinde doğrudan etkilenmektedir.

Düzeltilmiş yoksulluk açığı; düzeltilmiş kafa sayım oranı ile ortalama yoksulluk açığının çarpımı şeklinde elde edilir. Ayrıca düzeltilmiş olarak nitelenmesinin sebebi eşitlik 2.15'te gösterilen yoksunluk açığı matrisinin ($g^1(k)$) kullanımıyla hesaplanmasına dayanır. Düzeltilmiş yoksulluk açığının kolaylık olması bakımından farklı hesaplanma şekilleri eşitlik 2.14'te gösterildiği gibidir. Farklı her bir eşitlik aynı sonucu vermektedir.

$$M_1 = M_0 \times G = H \times A \times G = \mu [g^1(k)] \quad (2.14)$$

$$g^1(k) = g^0(k) \times \rho_{ij}^1 \quad (2.15)$$

Eşitlik 2.15'te dikkat edilmesi gereken noktalar, " $g^1(k)$ 'nin" yoksulluk açığı matrisi, " $g^0(k)$ 'nin" sansürlenmiş yoksunluk matrisi ve " ρ_{ij}^1 'nin" ise eşitlik 2.12'de hesaplanan skaler bir değer olduğudur.

Düzeltilmiş yoksulluk açığı, yoksulluğun derinliği ve şiddeti hakkında bilgi vermektedir. Yoksunluk sınırı altında kalan bireyin her hangi bir boyuttaki yoksunluk değişimi endeksi doğrudan etkilemekte ve sonuçları değiştirebilmektedir (Kumar. vd. 1996: 56). Endeks 0 ile 1 arasında değerler alırken 1'e yaklaştıkça gözlem grubunun refah seviyesinin yukarılarda olduğu sonucuna varılabilir (Sen, 1976: 225).

2.5.5 Karesi Alınmış Düzeltilmiş Yoksulluk Açığı (M_2)

Yoksulluk açığı endeksi, yoksunluğun şiddetinde meydana gelen değişimleri tam olarak ortaya çıkaramamaktadır. Her bir bireyin yoksunluk sınırına olan uzaklığına eşit önem vermektedir. Fakat karesi alınmış düzeltilmiş yoksulluk açığı endeksi ise bir nevi tartılama-ağırlıklandırma işlemi gerçekleştirerek, en yüksek yoksulluk açığı değerine en büyük ağırlığı verebilmek adına uzaklık değerinin karesini almaktadır. Bu sayede yoksun bireyler arasındaki yoksunluk boyutlarına adeta büyüteç tutmakta ve yoksullar arasındaki en yoksulun gözlenebilmesine olanak sağlamaktadır (Alkire ve Foster, 2011a: 14). Yani bu şekilde yoksullar arasındaki en yoksulun tespiti mümkün kılınmış olur.

Karesi alınmış düzeltilmiş yoksulluk açığı; kafa sayım oranı M_0 ile "S" ile ifade edilen karesi alınmış ortalama yoksunluk açığını gösteren eşitlik 2.16'nın çarpımı ile elde edilmektedir. S değerinin hesaplanması ise ortalama yoksulluk açığı G'nin hesaplanması oldukça benzer. Öyle ki eşitlik 2.12'deki her bir noktanın yoksulluk açığını gösteren ifadenin karesi alındıktan sonra toplam yoksunlukları gösteren C yoksunluk sayıları matrisine bölünerek S değeri hesaplanmış olur.

$$S = \frac{\sum_{i=1}^d \left[\frac{z_{ij} - a_{ij}}{z_{ij}} \right]^2}{\sum_{i=1}^d c_{1i}} \quad (2.16)$$

Karesi alınmış düzeltilmiş yoksulluk açığının kolaylık olması bakımından farklı hesaplanma şekilleri eşitlik 2.17'de gösterildiği gibidir. Farklı her bir eşitlik aynı sonucu vermektedir.

$$M_2 = M_0 \times S = H \times A \times S = \mu [g^2(k)] \quad (2.17)$$

Karesi alınmış yoksulluk açığı matrisi " $g^2(k)$ " eşitlik 2.17'de ifade edilmiştir. M_2 'nin hesaplanma şekillerinden birinin de eşitlik 2.18'de ifade edilen matrisin aritmetik ortalamasının alınmasına dayandığı görülmektedir.

$$g^2(k) = g^0(k) \times \rho_{ij}^2 \quad (2.18)$$

Eşitlik 2.18’de dikkat edilmesi gereken noktalar, “ $g^2(k)$ ” ile gösterilen ifadenin, karesi alınmış yoksulluk açığı matrisi, “ $g^0(k)$ ” ile gösterilen ifadenin sansürlenmiş yoksunluk matrisi ve “ ρ_{ij}^2 ” ile gösterilen ifadenin ise eşitlik 2.19’da hesaplanan skaler bir değer olduğudur.

Karesi alınmış yoksulluk açığı matrisinin hesaplanmasında kullanılan ve her bir noktadaki yoksulluk açığının karesini belirten ifade eşitlik 2.19’da gösterildiği gibidir.

$$\rho_{ij}^2 = \left[\frac{z_{1j} - a_{ij}}{z_{1j}} \right]^2 \quad (2.19)$$

Hesaplamalar neticesinde karesi alınmış yoksulluk açığı endeksi değeri, yoksulluğun derinliği, şiddeti ve yoksunlukların bireylere dağılımı hakkında bilgiler içerir. Yoksullar içinde en yoksul belirlenebilir ve bu bireylere özel politikalar üretilebilir.

2.5.6 Düzeltilmiş FGT Ailesi (M_α)

FGT endeksi olarak bilinmektedir (Foster vd., 1984). Bu endeks yoksul kesimleri farklı alt gruplara bölebilmeye, grupları kendi içinde irdeleyebilme özelliğine sahiptir. FGT endeksi yoksulluğun derinliği ve şiddeti hakkında bilgi vermekte ve ayrıca gruplar arası göreceli çıkarsamalar yapılmasına olanak tanımaktadır ki bu endeks aşağıdaki eşitlik 2.20 yardımıyla elde edilebilir (Alkire ve Foster, 2011a: 14).

$$FGT_\alpha = (A; Z) = M_\alpha = \mu [g^\alpha(k)] = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left[\frac{z - A_i^*}{z} \right]^\alpha = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n [g_i^*]^\alpha \quad (2.20)$$

$\alpha=0$ ise $FGT_0 = M_0 =$ Düzeltilmiş Kafa Sayım Oranı, yoksulluk oranını,

$\alpha=1$ ise $FGT_1 = M_1 =$ Düzeltilmiş Yoksulluk Açığı, yoksulluğun şiddetini,

$\alpha=2$ ise $FGT_2 = M_2 =$ Karesi Alınmış Yoksulluk Açığı, yoksulların en yoksuluna ulaşmayı sağlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN YOKSULLUĞUNA İLİŞKİN LİTERATÜR TARAMASI

Günümüzde kadın yoksulluğu her bilim dalının ortak ilgi alanı haline gelmiştir. Örneğin iktisattan sosyolojiye, tarihten felsefeye kadar birçok alanda bu konudaki çalışmalara rastlamak mümkündür. Durum böyle olunca kadın yoksulluğu araştırmaları artmış ve literatüre çok miktarda kaynak sunulmuştur. Çalışmanın bu başlığı altında bu kaynakların bir kısmı ulusal ve uluslararası ölçekte ele alınacak olup, iki başlık halinde ortaya konulacaktır.

3.1 Ulusal Ölçekte Kadın Yoksulluğu Çalışmaları

Ulusal ölçekte kadın yoksulluğunu çok boyutlu olarak ele alan çalışmalara rastlanmamaktadır. Ancak Zambak ve Çağatay'ın (2013) yaptığı bir çalışmada çok boyutlu kadın yoksulluğuna ilişkin bir çıkarımda bulundukları görülmektedir. Kadın yoksulluğunu çok boyutlu ele alan çalışmaların olmaması nedeni ile bu bölümde ele alış yöntemine bakılmaksızın kadın yoksulluğunu konu edinen çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalardan ilki Duyan'a (2010) aittir. Duyan (2010), Ankara'nın en yoksul 6 mahallesinden basit rastgele örnekleme yöntemiyle 366 haneden 458 kadına anket uygulamıştır. Anket verilerinin analizi sonucunda kadınların yoksulluğunu etkileyen durumları, kadınların gelirden mahrum olmaları, ailelerinden yoksulluk dışında bir miras kalmaması, gelin olarak geldikleri evin şartlarının evlenmeden önceki ailesinin şartlarıyla aynı ve her ikisinin de yoksul olması sebebiyle eşlerinden ayrılıp geri dönememeleri şeklinde sıralamıştır. Ayrıca gözlem grubuna yoksulluğu nasıl tanımladıklarına ilişkin sorular sorulduğu ve oldukça olumsuz, karamsar cevaplar alındığı çalışma sonuçları içinde belirtilmiştir. Kadın yoksulluğuna odaklanan bir diğer çalışma Arpacı (2010) tarafından ele alınmıştır. Arpacı (2010) yaptığı bu çalışmada kadın yoksulluğunun sebebini gelirden mahrumiyet olarak özellikle vurgulamıştır. Ek olarak, kadının işgücü piyasasında karşılaştığı eşitsizlikler ve buna bağlı düşük ücret elde etmesinin yoksulluğu körüklediğini belirtmiş, çözümünün ise mikro krediler verilerek kadının istihdama katılımını desteklemede ve bu sayede kendi gelirini elde etme fırsatının verilmesinde olduğunu ifade ederek sosyal destek kurumlarının hizmetlerinin iyileştirilmesinin de gerekliliğini vurgulamıştır. Kadın yoksulluğunu ele alan bir başka çalışma Uçar (2011) tarafından kaleme alınmıştır. Uçar (2011), kadın yoksulluğu ile mücadelede sosyal politika araçlarının etkinliğine değinmiş, bu uzmanlık tezinde, Ankara ilinin Keçiören, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde yaşayan sosyal yardım alan 13 kadın ve bu vakıfta çalışan diğer kadınlar ile derinlemesine görüşmeler yapmıştır. Araştırmacı analiz sonucunda sosyal

yardımların biyolojik varlığı devam ettirebilmek adına hayati bir öneme sahip olduğunu fakat bu yardımların kadınların sosyal konumlarında iyileştirici bir etkiye sahip olmadığını vurgulamıştır. Bu yardımların amacına ulaşabilmesi için sosyal hizmet, istihdam gibi tamamlayıcı politikalarla birlikte uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Kadın yoksulluğuna yönelik yapılan çalışmalardan bir diğeri Güzel (2011) tarafından kaleme alınmıştır. Güzel (2011), yaptığı bu çalışmada yetersiz eğitim ve istihdam olanaklarının varlığı ile kadının enformel sektörlerde düşük ücret karşılığı çalışmaya razı olmasının, kadın yoksulluğunu etkilediğini belirtmiş ve kadın yoksulluğunun önlenmesinde Türkiye geneli için mikro kredi uygulamalarının kadının yoksulluğunu azalttığına değinmiştir. Bir diğer çalışmada Kızılgöl (2012), eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin kadın yoksulluğuna etkilerini TÜİK'in 2008 yılı Hanehalkı Bütçe Araştırmaları Anketi verilerini kullanarak incelemiştir. Hanehalkı reisinin kadın olmasının yoksulluğu arttırdığını, kadının 10 yıldan fazla eğitim almış olmasının ve kazancının erkeklere nazaran artmasının yoksulluğunu azalttığını bulgulamıştır. Benzer şekilde Şener (2012) çalışmasında hane içi eşitsizlikler, kadının gelir bakımından eşine bağlı olması, kadının aile içi ücretsiz işçi olarak görülmesi çıkarımlarında bulunmuş ve ayrıca hane içi eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik politikaların geliştirilmesi yönünde de öneride bulunmuştur.

Benzer şekilde kadın yoksulluğunu ele alan diğer çalışmalar ise Zambak (2014), Alkın (2014), Özaydınlık (2014) ve Gerşil (2016) tarafından ele almaktadır. Zambak (2014), Mersin ve Erzurum illeri için anket verisi kullanarak çok boyutlu yoksulluk endeksi hesaplamış olup, yevmiyeli ve kendi hesabına çalışma ile eğitimsiz olmanın kadın yoksulluğunu arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Alkın (2014) ise ele aldığı çalışmasının genelinde Avrupa Birliği'nde uygulanan kadın yoksulluğunu azaltma politikalarının işe yarayıp yaramadığına odaklanmış, özelde ise İngiltere örneğini istatistiki verilerle tartışmıştır. İngiltere'de 2000 yılında her beş kadından birinin yoksul olması üzerine bir takım politikalar uygulamaya konmuştur. Fakat bu politikaların hiçbiri beklenen etkiyi oluşturamamıştır. Bu başarısızlığın sebebini, nihai hedefinin kadın yoksulluğu ve işsizliğini azaltmak olmayan yanlış politikalara bağlayan araştırmacı doğru uygulanamayan ya da amacına hizmet etmeyen politikaların kadın yoksulluğunu arttırdığını gözler önüne sermiştir. Özaydınlık (2014) da kadınların doğumdan itibaren erkeklere nazaran daha dezavantajlı bir konumda olduğunu ve bu dezavantajlardan birinde eğitim alanında olduğunu belirtmiş, eğitimsizliğin yahut düşük eğitim seviyesinin kadın yoksulluğunu arttırdığını vurgulamıştır. Gerşil (2016) ise kadın yoksulluğunun sebeplerini kırdan kente göçen kadının eğitim düzeyinin düşük olması sebebiyle kentte iş bulamamasına ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasına ya da istihdama katılamamasına

bağlamıştır. Ayrıca kadın yoksulluğunu azaltabilecek en önemli faktörün kadının işgücüne katılımını sağlayacak sosyoekonomik politikalar olduğunu vurgulamıştır.

Kadın yoksulluğunu ele alan bir diğer çalışma ise Bayramoğlu ve Dökmen (2017) tarafından kaleme alınmıştır. Bayramoğlu ve Dökmen'in (2017) dünyadan ve Türkiye'den örnekler vererek sayısal verilerle mikro kredi uygulamasına değindikleri bu çalışmada, kadınlara verilen mikro kredilerin kadının istihdamını arttırdığı, yoksulluğunu azalttığını bulgulamıştır. Konuya ilişkin başka bir çalışma Uysal ve Köksal (2017) tarafından kaleme alınmıştır. Uysal ve Köksal (2017), TÜİK 2015 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verileri üzerinden bir değerlendirme yapmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'deki hane reislerinin %18'inin kadın, kadın aile reislerinin yarısından fazlasının dul, çoğunun düşük eğitilmiş olduğunu ortaya çıkarmış ve reisi kadın olan hanelerin %40'ının maddi yoksunluk çektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmalara ek olarak Topalhan ve Yeşilkaya (2017), Arvupa Birliği üyesi ve aday üyelerden seçilmiş ülkelerde kadın yoksulluğuna etki eden faktörleri ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Araştırmacılar Türkiye, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İspanya, Yunanistan ve Avrupa Birliği ülkelerine ait 2007-2015 yılları arası verileri kullanmış ve panel veri yöntemiyle bir regresyon analizi yapmışlardır. Bağımlı değişken olarak harcanabilir geliri eşdeğer kişilerin yoksulluk eşiği altında olan ulusal ortalama eşdeğer harcanabilir gelirinin %60'ına göre payını, bağımsız değişkenler olarak ise euro bazlı ortalama geliri, istihdamdaki kişilerin toplam nüfusa oranını (20-64 yaş), lise, yüksek okul ve yüksek öğretim oranlarını ise eğitim değişkeni yerine kullanmışlardır. Analiz sonucunda, kadın yoksulluğu ile istihdam oranı ve eğitim arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu, istihdam ve eğitim artışının kadın yoksulluğunu azalttığını, gelirin ise kadın yoksulluğuna ilişkin bir çıkarımda bulunmak için net sonuçlar vermediğini vurgulamıştır.

Kadın yoksulluğuna ilişkin bir diğer çalışma ise Yalçın (2018) tarafından ele alınmıştır. Yalçın'ı (2018), Şahin ve Şahin (2018) ve ayrıca Topgül'ün (2018) yaptığı çalışma takip etmektedir. Yalçın (2018) kaleme aldığı çalışmada kadın yoksulluğunun çok sayıda faktör tarafından etkilendiğinden bahsetmiştir. Hane içinde yaşanan eşitsizliklerin, yetersiz eğitimin, kötü evlilik sonucu boşanmaların, kadının düşük ücretle çalışmasının, kadının hane reisi olmasının, kırsal kesimde kadının ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasının kadın yoksulluğunu etkileyen unsurlar olduğunu belirtmiştir. Şahin ve Şahin (2018) ise kadın yoksulluğunun uzun vadede çözülebilecek bir sorun olduğunu belirtmiş, çözüm olarak ise hükümet politikalarının iyileştirilmesini ve bu alanda hizmet veren kuruluşların kapasitelerinin artırılmasını önermiştir. Son olarak ise Topgül (2018), Tokat iline yönelik

yaptığı saha araştırmasında il merkezinde yoksul mahallelerde yaşayan 242 kadın ile basit örnekleme ve kartopu örnekleme metoduyla bir yoksulluk analizi yapmıştır. Seçilen gözlem grubuna 30 soruluk bir anket uygulanmış ve analiz sonucunda eğitim düzeyi düşüklüğünün kadınların enformel işlerde çalışmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kadının ev içinde kapalı kalmasının yani çalışmamasının, kadının mekansal açıdan yoksulluk çekmesine sebep olduğuna değinmiştir.

3.2 Uluslararası Ölçekte Çok Boyutlu Kadın Yoksulluğu Çalışmaları

Uluslararası literatür incelendiğinde kadın yoksulluğuna odaklanan çok sayıda çalışmayla karşılaşmaktadır. Bunlardan bir kısmı Bastos vd. (2009), Batana (2013), Wu ve QI (2017) ve Maduekwe (2018)'dir.

Bu çalışmalar arasında başlangıçta Bastos vd. (2009)'nin çalışmasına değinilebilir. Bastos vd. (2009), Portekiz için 1995-2001 yılları arası hanehalkı panel verilerini kullanarak kadın yoksulluğunu çok boyutlu çerçeve içinde değerlendirmeye aldığı çalışmada toplamda 10.184 adet gözlemi analize dahil etmiştir. Ücretsiz aile işçiliği, ekonomik kaynaklara erişim, eğitim, fiziksel ve ruhsal sağlık, ev imkan ve olanakları, fiziksel güvenlik, toplumda utanmadan yer alma ve politikaya katılma, bireysel zaman yöntemi hakimiyeti alt göstergelerine bağlı yoksulluğun görülme sıklığı, şiddeti, yoğunluğu ve maruz kalınan süresi ana boyutlarını kullanarak dört boyutlu bir yoksulluk endeksi hesaplamışlardır. Ölçüm sonucu yaşlı kadınların, yalnız yaşayan kadınların ve aile reisi kadın olan hanelerin gelir yoksulluğu çektiği tespit edilmiştir. Ayrıca Portekiz toplumsal yaşam kültüründe kadınların işgücü piyasasında ve diğer cinsiyet temelli olgularda ayrımcılığa maruz kaldığı da, kadının yoksul yaşamasına sebep olan etmenler arasında sayılmıştır. Yoksulluğu bu çerçevede ele alan bir diğer çalışma Batana'ya (2013) aittir. Batana (2013), yaptığı bu çalışmada kadın yoksulluğunu Alkire-Foster ölçüm yöntemini kullanarak hesaplamıştır. Çalışmada Benin, Burkina Faso, Gine, Malavi, Nijerya, Tanzanya, Uganda, Kamerun, Nijer, Mali, Senegal, Madagaskar, Gana, Kenya ve bu 14 sahra altı ülkesine ait 2003 ve 2006 yılları arası nüfus ve sağlık anketi verileri kullanılmıştır. Bu noktada, çok boyutlu yoksulluk endeksini sahip olunan varlıklar ve imkanlar, sağlık, okullaşma ve güçlenme olarak 4 boyut kullanarak oluşturduğu söylenebilir. Bu endeks kullanılarak yapılan ölçümler sonucunda kırsal alanlarda yaşayanların, kentte yaşayanlara göre çok daha yoksul olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kadın yoksulluğuna en büyük etkiye her ne kadar bölgeler arası farklılaşmalar olsa da kırsal alanlarda yaşam boyutundan sonra eğitim boyutunun sebep olduğu vurgulanmıştır. Benin,

Burkina Faso, Gine, Mali, Nijer ve Senegal’de yaşayan kadınların %70’inin temel eğitimi tamamlayamamaları da bu sonucu destekler nitelikler taşımaktadır.

Benzer şekilde yapılan çalışmalardan biri de Wu ve QI (2017) tarafından kaleme alınmıştır. Wu ve QI’nın (2017) Çin’de yaşayan kadın ve erkekler arası cinsiyet eşitsizliği üzerinden kadın yoksulluğuna ve kadının yoksullaşmasına sebep olan etkenlere değindikleri bu çalışmada; Pekin için 2008-2009, Şangay ve Guangdong için 2010-2011-2012 ve diğer eyaletler için 2012 yılı Çin Aile Panel Çalışmaları veri setini kullanmışlardır. Araştırmacılar söz konusu analizlerinde Alkire – Foster metodu kullanarak çok boyutlu yoksulluk endeksi hesaplamışlardır. Kadın yoksulluğunu etkileyen faktörleri ortaya çıkarmak için sabit etkili lojistik regresyonu tercih etmişlerdir. Ayrıca çok boyutlu yoksulluk endeksi sağlık, beslenme, eğitim, gelir, ev imkan ve olanakları şeklinde beş boyutlu olarak oluşturulmuştur. Ölçümlere göre analiz bölgesinde kadınların yoksulluğuna %33 oranında temel eğitimi tamamlayamamaları sebep olmaktadır. Ayrıca kırsal kesimde yaşayan kadınlar kaynaklara erişim sıkıntısı çekmekte, sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinden yeterince faydalanamamaktadır. Zamanının büyük çoğunluğunu çocuk bakımı, yemek pişirme için odun toplama ve temiz su ihtiyacını karşılama için belli bir mesafeden su taşıma, ev hayvanlarının bakımı gibi zahmetli ve yorucu işlerde ücretsiz aile işçisi olarak geçirmesi de kadınların yaşadığı temel yoksunluklar arasında sıralanabilir. Son olarak Maduekwe’nin (2018) kaleme aldığı çalışmaya değinilebilir. Maduekwe (2018), Sahra altı Afrika ülkesi olan Malavi için yaptığı çalışmada kadın yoksulluğunu Alkire – Foster metodunu kullanarak, çok boyutlu olarak ölçümlemiştir. Çalışmada Malavi nüfus ve hanehalkı anketlerinden 11.698 kadından elde edilen 2004 yılı, 24.000 kadından elde edilen 2010 yılı, 24.562 kadından elde edilen 2015 yılı verileri kullanılarak hesaplanan çok boyutlu yoksulluk endeksi %26,7 ve kafa sayım oranı da %84,4 olarak elde edilmiştir. Endeks, kabul görme ve şiddet ana boyutlarına bağlı bireysel karar alabilme, öz yönetim, maruz kalınan şiddet türleri gibi alt göstergelerden oluşmaktadır. Sonuçların en çarpıcı yanı kadın yoksulluğuna en fazla etki eden boyutun bireysel karar alabilme boyutu olduğudur. Bu boyuta bağlı olan, kadının bireysel sağlığı konusunda kendisinin karar veremiyor olması alt göstergesi kadın yoksulluğuna %80 oranında etki etmektedir. Diğer bir yandan kadın yoksulluğunu %70 oranında etkileyen bir diğer faktör ise kadının aile ve akrabalarını ziyaret etme konusunda kendisinin karar veremiyor olmasıdır.

Tablo 3.1 Kadınlara Yönelik Yapılan Seçilmiş Yoksulluk Çalışmalarının Genel Görünümü

Yazar	Analiz Yılı	Konum	Veri Seti	Yöntemi	Bulgular
Duyan (2010)	2010	Ankara	Anket	Gelir Temelli Yaklaşım	Kadın yoksulluğu, gelir yetersizliği ve kronik yoksulluktan kaynaklanmaktadır.
Arpacı (2010)	2010	TR	TÜİK	Çok Boyutlu Yaklaşım	Geliri artırma ve güçlenme konularında kadınlara yönelik politikalar uygulanmalıdır.
Uçar (2011)	2011	Ankara	Anket	Gelir Temelli Yaklaşım	Kadınlara yönelik sosyal transfer harcamaları daha etkin kullanılmalıdır.
Güzel (2011)	2011	TR	International Labor Organisation	Gelir Temelli Yaklaşım	Mikrokredi uygulamalarının artması kadın yoksulluğunu azaltmaktadır.
Kızılgöl (2012)	2008	TR	TÜİK	Gelir Temelli Yaklaşım	Kadın yoksulluğunu hanehalkı reisi olmak artırırken, 10 yılın üzerinde eğitim almış olmak azaltmaktadır.
Alkın (2014)	2000	İngiltere	EUROSTAT	Gelir Temelli Yaklaşım	Önleme amacı güdülmeksizin, yanlış ve amacı dışında uygulanan politikalar kadın yoksulluğunu arttırmaktadır
Özaydınlık (2014)	2011	TR	TÜİK	Gelir Temelli Yaklaşım	Eğitimsizlik veya erkeklere nazaran daha az süre eğitim görmek kadın yoksulluğunu tetiklemektedir.
Zanbak (2014)	2014	Mersin ve Erzurum	Anket	Çok Boyutlu Yaklaşım	Yevmiyeli ve kendi hesabına çalışma ile eğitimsiz olmak kadın yoksulluğunu arttırmaktadır.
Gerşil (2016)	2009	TR	TÜİK	Gelir Temelli Yaklaşım	Kırdan kente göç ve ücretsiz aile işçiliği kadın yoksulluğunu artırıcı faktörlerdir.
Bayramoğlu ve Dökmenoğlu (2017)	2004-2013	TR	TÜİK	Gelir Temelli Yaklaşım	Kadınlara verilen mikrokrediler istihdamı artırıcı rol oynamakta ve yoksulluğunu azaltmaktadır.
Uysal ve Köksal (2017)	2015	TR	TÜİK	Gelir Temelli Yaklaşım	Hanehalkı reisi olan kadınların yoksulluğu artmaktadır.
Topalhan ve Yeşilkaya (2017)	2007-2015	Türkiye, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Slovenya, Çekya, Almanya, İspanya, AB	EUROSTAT	Gelir Temelli Yaklaşım	Kadın yoksulluğu ile istihdam oranı ve eğitim arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
Yalçın (2018)	2009	TR	TÜİK	Gelir Temelli Yaklaşım	Hane içi eşitsizlikler ve enformel sektörde çalışma durumu kadın yoksulluğunu olumsuz etkilemektedir.
Topgül (2018)	2018	Tokat	Anket	Gelir Temelli Yaklaşım	Eğitim seviyesi yetersizliği ve enformel sektörde çalışma durumu kadınların yoksulluğunu artırıcı yönde etkilemektedir.

<i>Bastos vd. (2009)</i>	1995-2001	Portekiz	European Community Household Panel	Çok Boyutlu Yaklaşım	İşgücü piyasasında ayrımcılığa maruz kalma ve ileri yaşta olma kadın yoksulluğunu arttırmaktadır.
<i>Batana (2013)</i>	2003-2006	Sahra Altı Ülkeler	Demography and Households Survey	Çok Boyutlu Yaklaşım	Kırsal alanda yaşam ve yetersiz eğitim kadın yoksulluğunu artırıcı etmenlerdir.
<i>Wu ve QI (2017)</i>	2008-2012	Çin	Chinas Family Panel Studies	Çok Boyutlu Yaklaşım	Kırsal kesimde yaşayan ve kamu hizmetlerinden yeteri kadar faydalanamayan kadınlar yoksuldur.
<i>Maduekwe (2018)</i>	2004, 2010-2015	Malavi	Malavi Demography and Households Survey	Çok Boyutlu Yaklaşım	Güçlenme boyutunda yetersiz kalan kadınların yoksulluğu artmaktadır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TR61 BÖLGESİ'NDEKİ KADINLARIN ÇOK BOYUTLU YOKSULLUĞUNUN ÖLÇÜMÜ

Bu tez çalışmasının temel amacı literatürde sıklıkla başvurulmuş gelir temelli ve parasal yoksulluk ölçümlerinin aksine çok boyutlu ölçüm yöntemleri kullanılarak TR61 Bölgesi'ndeki kadınların yoksulluğunu ortaya çıkarmak ve yoksulluğu etkileyen faktörleri analiz etmektir. Bu doğrultuda Antalya, Burdur ve Isparta'dan oluşan TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların yoksulluk yaşadığı alanlar incelenmiştir. Kadın yoksulluğunu hesaplamak ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi için “Avrupa 2020; Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme Stratejisi²” esas alınmış olup, Alkire vd.'nin (2014) çalışmalarında belirtilen boyut, gösterge ve ağırlıklar kullanılmıştır.

4.1 Örneklem

Bu çalışmada hesaplanması planlanan ÇBY endeksinin elde edilmesi için gerekli veriye, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) Gelir Ve Yaşam Koşulları araştırmasının 2017 yılı kesit verilerinin ayıklanması sonucunda ulaşılmıştır. TR61 Bölgesi'nde ankete dahil edilen 903 hane bulunduğu ve bu hanelerde toplam 2.757 hanehalkı yaşadığı görülmektedir. Söz konusu hanehalkının 1.391'ini “kadınlar” oluşturmaktadır. Gözlemlerin Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) yoksulluk çalışmaları ile uyum göstermesi adına gözlem grubunun 16 yaş ve üzeri kadınlardan oluşmasına dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda gözlem sayısı 1.112 kadını kapsamakta ve ampirik analiz bu veri kümesine uygulanmaktadır.

4.2 Tanımlayıcı İstatistikler

Antalya, Burdur ve Isparta'dan oluşan TR61 Bölgesi'ndeki 16 yaş ve üzeri 1112 kadından oluşan gözlem grubunun yaş, eğitim, çalışılan sektör, hane reisi, medeni hal durumları bu başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu noktada 0 ve 14 yaş arasının çocuk kabul edildiği durumda TR61 Bölgesi hane başı çocuk sayısının 1,6 olduğu söylenebilirken, hane başına düşen fert sayısının ise 3 olduğu belirtilebilir. Bu sayı TR61 Bölgesi'nin daha çok çekirdek aile şeklinde nitelendirilebilecek ailelerden oluştuğuna işaret etmektedir.

Ayrıca 25-49 yaş grubunda yer alan kadınların örneklem grubu içindeki paylarının %46 olması ise TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınlar ile ilgili demografik bilgiler sunmaktadır.

² EUROSTAT: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=EN> (Erişim Tarihi: 20.06.2019)

Tablo 4.1 TR61 Bölgesi'ndeki Kadınlara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		Kişi	Yüzde
Yaş	16-24	169	15,2
	25-49	517	46,5
	50-64	266	23,9
	64+	160	14,4
Çalışılan Sektör	Tarım	271	24,4
	İmalat Sanayi	96	8,6
	İnşaat	57	5,1
	Hizmet	309	27,8
	İşsiz veya çalışmayanlar	379	34,1
Eğitim	Okur-Yazar Değil	121	10,9
	İlkokul	483	43,4
	İlköğretim	81	7,3
	Ortaokul ve Dengi	115	10,3
	Genel Lise	102	9,2
	Mesleki veya Teknik Lise	89	8,0
	Yüksekokul	48	4,3
	Fakülte	71	6,4
	Yüksek Lisans	5	0,4
	Doktora	4	0,4
Medeni Hal	Evli	786	70,7
	Hiç Evlenmemiş	211	19,0
	Eşi Öldü	76	6,8
	Boşandı	39	3,5
Hanehalkı Reisi	Kadın	182	16,4
	Erkek (Eşi)	661	59,4
	Diğer	269	24,2
Genel	Örneklem Toplamı	1112	100

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yaş istatistiklerinin yer aldığı Tablo 4.1'e göre başlangıçta, yüzdesel olarak gözlem grubu içindeki payı %15,2 olan 16–24 yaş arası genç nüfusun azlığı göze çarpmaktadır. Genç nüfus payına yakın bir oranda olmak üzere 65 yaş üstü kadınların azlığı da tablodan çıkarılabilecek bir başka sonuçtur. Ayrıca gözlem grubu içinde minimum yaştan 16, medyan yaştan 43 ve maksimum yaştan ise 94 olduğu da söylenebilir.

Buna ek olarak yaş grubu bakımından bölge kadınlarının neredeyse yarısının 25-49 yaş grubundan oluştuğu vurgulanabilir. Çalışılan sektörler ele alındığında hizmetler sektörünün %27,8 ile başı çektiği görülmektedir. Buna karşın hizmetler sektörünü %24,4 ile tarım sektörü takip etmektedir. TR61 Bölgesi'nde geniş tarımsal alanlar ve çok sayıda otel bulunmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında çalışılan sektörler ile bölgenin karakteristik özelliklerinin bire bir örtüştüğü de söylenebilir. Eğitim durumuna bakıldığında ise 483 ile ilköğretim düzeyinde eğitim alanların gözlem grubu içinde çoğunlukta olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen %10,9'luk bir kesimin olması ise ülkenin batısında yer alan bir bölge için eğitimde alınması gereken mesafeye işaret etmektedir. Bir diğer çarpıcı husus ise yüksek

lisans ve doktora yapanların gözlem grubu içinde çok düşük bir paya sahip olduğudur. Bu noktada ele alınan bölgede eğitim alanında bir takım reformlara ihtiyaç duyulduğu yadsınamaz bir gerçek olarak kendini göstermektedir.

Örneklemdaki kadınların medeni hallerine bakıldığında, %70,7'lik bir oran ile çoğunluğun evli olduğu görülmektedir. Bunun yanında hiç evlenmemiş 211 kişi ve eşi ölen 76 kişi gözlem grubu içinde yer almaktadır. Boşanma oranlarına bakıldığında ise 2017 yılı için gözlem grubunda yer alan 1112 kadından sadece 39 tanesi boşanmıştır. Bu sayı ile gözlem grubu içindeki payı yalnızca %3,5 olmaktadır. Hane reisi bu bölgede çoğunlukla erkeklerden meydana gelmektedir. Hane reisi kadın olan 182 hane var iken hane reisi erkek olan 661 hane vardır.

4.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Hesaplamasında Kullanılan Boyut, Gösterge Ve Ağırlıklar

Bu çalışmada kullanılan boyut, gösterge ve ağırlıklar Alkire vd.'nin (2014) çalışmasından uyarlanmıştır ki söz konusu çalışma Avrupa 2020, Eğitim, Sağlık ve Çevresel Faktörlerin yer aldığı 4 ana boyuttan ve bu boyutlara bağlı 12 alt göstergeden oluşmaktadır.

Alkire vd.'nin ele aldığı 4 boyuttan ilki olan Avrupa 2020 Boyutu “Gelir”, “Çalışma Yoğunluğu” ve “Aşırı Maddi Yoksunluk” alt göstergelerini içermektedir. Bu noktada gelir alt göstergesinin yoksunluğunun belirlenmesinde eşdeğer fert başına gelirin, medyan gelirin %60'ından az olup olmadığı esas alınmaktadır. Eşdeğer fert büyüklüğü OECD ölçeği kullanılarak hesaplanırken, bireyin medyan gelirin %60'ından daha az bir gelire sahip olması yoksun kabul edilmesine karşılık gelmektedir. Çalışma yoğunluğunun belirlenmesinde, çalışma çağındaki olan bireylerin çalıştıkları toplam ay sayısının çalışmaya uygun oldukları toplam ay sayısına oranı kullanılmaktadır. Eğer fert başı oran 0,2'den küçük ise birey bu göstergede yoksun sayılmaktadır. Gelir boyutuna bağlı bir diğer gösterge ise aşırı maddi yoksunluk göstergesidir. Aşırı maddi yoksunluğun belirlenmesinde Eurostat normları kullanılmaktadır ve Eurostat, bireyin yoksun kabul edilebilmesi için belirlenen 9 maddenin en az 4'ünde yoksun olma durumunun geçerli olması gerektiğini belirtmektedir. Bu dokuz madde şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Beklenmeyen harcamaları karşılayamama
- 2) Evden uzakta tüm aile fertleri ile bir haftalık tatil yapamama
- 3) Kira, fatura, konut kredisi vs. borçların ödenmesinde çekilen zorluk
- 4) İki günde bir et, tavuk, balık yiyememe
- 5) Evin ısınma ihtiyacını karşılayamama
- 6) Çamaşır makinesine sahip olmama

- 7) Renkli televizyona sahip olmama
- 8) Mobil veya ev telefonuna sahip olmama
- 9) Araba sahibi olmama

Alkire vd.'nin (2014) çok boyutlu yoksulluk endeksini elde etmek için ele aldığı bir diğer boyut eğitim boyutudur ve bu boyut tek bir alt göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergede bireyin temel eğitim almamış olması yoksun kabul edilmesinin ön şartı olarak öne sürülmüştür.

Endeksin hesaplanmasında kullanılan 3. boyut olan sağlık boyutunda 4 alt gösterge yer almaktadır. Bu alt göstegelerden ilki bireyin sağlık durumu hakkındadır. Birey sağlık durumunu kötü ya da çok kötü olarak tanımlamışsa bu göstergede yoksun olarak kabul edilir. İkinci alt gösterge bireyin kronik bir hastalığa sahip olup olmadığı ile ilgilidir ki kişinin kronik bir hastalığı var ise yoksundur. Sağlığa ilişkin üçüncü alt gösterge ferdin sağlık problemleri nedeniyle gün içi aktivitelerinde bir sınırlama olup olmadığına yoğunlaşmaktadır. Eğer birey sağlık sorunları yüzünden gün içi faaliyetlerini sürdüremiyorsa yoksun kabul edilir. Dördüncü ve son gösterge ise bireyin ihtiyaç halinde doktora başvurabilme olanağını ele alır. Birey sağlık sorunu nedeniyle doktora başvurmada yetersiz kalıyor ve herhangi bir sağlık kuruluşuna başvuramıyorsa yoksun olarak ifade edilmektedir.

Bu noktada çok boyutlu yoksulluğun hesaplanmasında kullanılan tüm boyut ve göstergeler ağırlıklar da dahil edilerek Tablo 4.2'deki şekliyle gösterilebilir. Çok boyutlu yoksullukta Alkire vd.'nin odaklandığı ve çevresel faktörlerin ele alındığı son boyut ise dört alt göstergeden oluşmaktadır ki bu alanda ilk olarak hanehalkının yaşadığı hanenin fiziksel şartları ele alınır. Eğer bireyin oturduğu evin çatısından su akıyor, duvarları rutubet alıyor ve pencere profilleri çürümüş halde bulunuyorsa birey bu gösterge için yoksun kabul edilir. Çevreye ilişkin ikinci gösterge çevre kaynaklı ses kirliliğine değinmektedir. Eğer birey hanesinde komşularından veya sokaktan gelen rahatsız edici seslere maruz kalıyorsa bu gösterge için yoksundur. İkinci gösterge ses kirliliğine odaklanırken, üçüncü gösterge çevre kirliliğine odaklanmaktadır. Bireyin yaşadığı çevrede endüstri bazlı hava kirliliği, yoğun trafik, çevresel faktörlerde bozulma ve kirlenme var ise birey bu göstergede yoksun kabul edilir. Dördüncü ve son gösterge ise bireyin içinde bulunduğu çevrede suç olaylarıyla karşı karşıya gelme ihtimaline vurgu yapar. Birey bulunduğu çevrede suç veya şiddet olaylarıyla yoğun olarak karşılaşılıyor ise birey bu göstergede yoksun olarak kabul edilir.

Tablo 4.2 Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümünde Kullanılan Boyut, Gösterge ve Ağırlıklar

Boyut	Gösterge	Yoksunluk Durumu	Ağırlıklar
<i>Avrupa 2020</i>	Gelir	Eşdeğer fert başına gelir medyan gelirin %60'ından az ise	1/12
	Aşırı Maddi Yoksunluk	Eurostat tarafından belirlenen 9 maddenin en az 4'ünden mahrum ise	1/12
	Çalışma Yoğunluğu	Çalışma çağındaki fertlerin çalıştıkları toplam ay sayısının çalışmaya elverişli oldukları toplam ay sayısına oranı 0,2'den az ise	1/12
<i>Eğitim</i>	En Son Mezun Olunan Okul	Fert ilköğretim eğitimi almamış ise	1/4
<i>Sağlık</i>	Sağlık Durumu	Birey sağlık durumunu kötü ya da çok kötü olarak tanımlıyor ise	1/16
	Müzmin Sağlık Problemi	Ferdin kronik/müzmin bir rahatsızlığı var ise	1/16
	Faaliyetlerde Sınırlılık	Fert gün içi aktivitelerini yerine getirmekte güçlük çekiyor ise	1/16
	Doktora Başvuramama	Fert tıbbi muayene ve doktora ihtiyaç halinde başvuramıyor ise	1/16
<i>Çevresel Faktörler</i>	Hane durumu	Ferdin yaşadığı hanenin çatısı akıyor, duvarı rutubetli, penceresi çürük ise	1/16
	Gürültü Kirliliği	Ferdin yaşadığı hane sokaktan veya komşularından gelen seslerden rahatsızlık duyuyor ise	1/16
	Çevre Kirliliği	Ferdin yaşadığı çevrede trafik problemi, endüstri kaynaklı hava kirliliği ve çevresel kirlilik var ise	1/16
	Suç	Fert yaşadığı çevrede suç olayları ve şiddet problemleri ile yoğun karşılaşılıyor ise	1/16

Kaynak: Alkire vd. (2014)

4.4 TR61 Bölgesinde Yaşayan Kadınların Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümü

Bu çalışmada Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2017 yılı kesit verilerinin TÜİK'ten elde edilmesinin ardından TR61 Bölgesi'nde yaşayan 16 yaş ve üzeri kadınlar için çok boyutlu yoksulluk analizi yapılmıştır. Önceki başlıkta da değinildiği üzere analize başlarken boyut, gösterge ve ağırlıklar belirlenirken Alkire vd.'nin (2014) çalışması temel alınmış ve ondan yararlanılmıştır. Bu belirlemelerin ardından çok boyutlu yoksulluk endeksi ölçüm aşamasına geçilmiştir. Bu amaçla 4.5 nolu başlıkta değinilecek olan gerekli matrislerin oluşturulmasının ardından ilk aşamada Kafa Sayım Oranı (H) ve Ortalama Yoksunluk Oranı (A) hesaplanmıştır. Bu iki hesaplama sonrasında ise Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (M_0) elde edilmiştir.

4.5 Matrislerin Oluşturulması

Çok boyutlu yoksulluk ölçümünün yapılabilmesi için gerekli olan ilk matris “kazanımlar” matrisidir. Kazanımlar matrisi bireyin her bir boyut ve gösterge için sahip

olduğu ham verilerin yer aldığı matristir (Alkire ve Foster, 2011a: 6; Batana, 2013: 341). Eşitlik 4.1’de görülebilecek kazanımlar matrisi 1.112 satır ve 12 sütundan oluşmaktadır. Bunun anlamı, matriste 1.112 kadın ve 4 boyuta bağlı 12 göstergenin olduğudur. Y kazanımlar matrisi ve takip eden diğer tüm matrisler bu satır ve sütun sayılarına sahiptir. Eşitlik 4.1’deki matristen TR61 kadın örnekleminde kadının hangi boyutta hangi değeri aldığı açıkça görülebilmektedir.

$$\begin{array}{c} \text{Gösterge} \\ Y = \begin{bmatrix} 38571 & \cdots & 1 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ 86632 & \cdots & 2 \end{bmatrix} \text{Birey} \end{array} \quad (4.1)$$

Eşitlik 4.1’de gösterilen kazanımlar matrisinin oluşturulmasının ardından yoksunluklar matrisi elde edilebilir. Eşitlik 4.2’de ifade edilen yoksunluklar matrisi, bireyin her bir gösterge için yoksun olma ya da olmama durumunu ifade etmektedir. Eğer kadın bir göstergede yoksun ise “1”, değilse “0” değerini almaktadır. Bu matrisin oluşturulmasında Tablo 4.2’de gösterilen yoksunluk koşulları büyük önem arz etmektedir. Kazanımlar matrisindeki her bir göstergeye ait değer, kendi yoksunluk koşulu (yoksunluk sınırı da denebilir) ile karşılaştırılarak g^0 değerleri sağlanır ve yoksunluklar matrisi elde edilir.

$$\begin{array}{c} \text{Gösterge} \\ g^0 = \begin{bmatrix} 1 & \cdots & 0 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & \cdots & 1 \end{bmatrix} \text{Birey} \end{array} \quad (4.2)$$

Söz konusu yoksunluklar matrisinin (Eşitlik 4.2) elde edilmesinin ardından “ağırlıklandırılmış matris”in oluşturulma aşamasına geçilebilir. Ağırlıklandırılmış matris, yoksunluk matrisindeki değerlerin önceden belirlenmiş ağırlık katsayıları ile çarpılmış halidir ki Eşitlik 4.3’te gösterilen matris ağırlıklandırılmış matristir. Ağırlıklandırma işlemi ile boyutlara verilen önem seviyeleri farklılaştırılmakta ve bu durumda ağırlıklandırılan boyutların yoksulluğa katkıları da farklı seviyelerde olmaktadır.

$$\begin{array}{c} \text{Gösterge} \\ g^0 = \begin{bmatrix} 0,08 & \cdots & 0 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & \cdots & 0,062 \end{bmatrix} \text{Birey} \end{array} \quad (4.3)$$

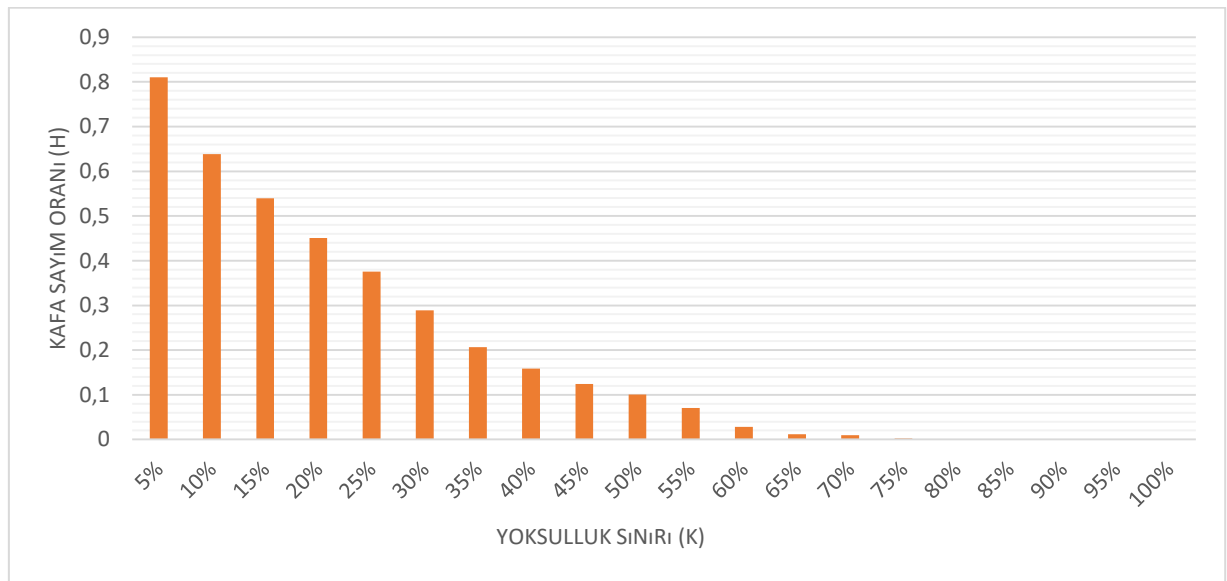
Ağırlıklandırılmış matrisin elde edilmesinin ardından yoksunluk sayılarının toplamını veren C matrisi oluşturulur. Her bir satırdaki değerlerin toplamından oluşan ve Eşitlik 4.4’te ifade edilen C matrisi, “bir bireyin toplam yoksunluk sayısını” vermektedir. C matrisinin birinci satırdaki 0,41 değeri, TR61’de yer alan birinci sıradaki kadının yaşadığı toplam yoksunluk sayısını göstermektedir.

$$g^0 = \begin{bmatrix} 0,08 & \dots & 0 \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & \dots & 0,062 \end{bmatrix} \quad C = \begin{bmatrix} 0,41 \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 0,92 \end{bmatrix} \quad (4.4)$$

Kazanımlar (Eşitlik 4.1), yoksunluklar (Eşitlik 4.2), ağırlıklandırılmış yoksunluklar (Eşitlik 4.3) ve yoksunluk sayıları matrislerinin (Eşitlik 4.4) oluşturulmasının ardından yoksunluk sınırlarının belirlenmesi aşamasına geçilebilir.

4.6 Yoksulluk Sınırlarının Belirlenmesi

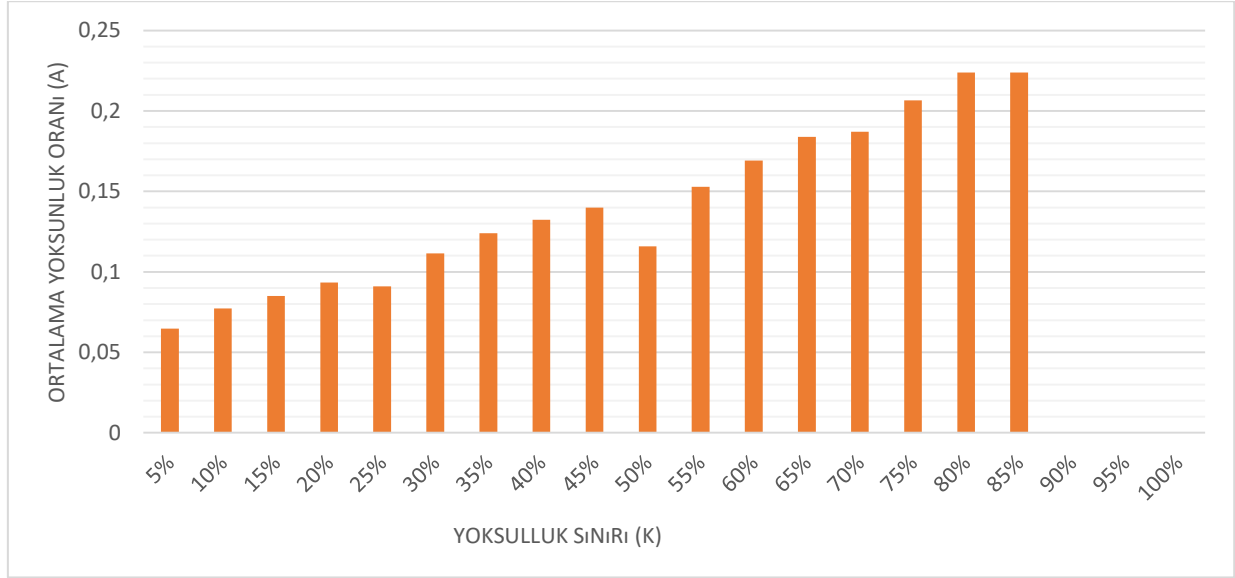
Alkire-Foster yönteminde ağırlıklı yoksunluklar matrisinde yer alan değerleri önceden belirlenmiş yoksulluk sınırından büyük olan bireyler yoksul kabul edilmektedir (Alkire ve Foster, 2011a: 5; Batana, 2013: 341; Delgado ve Klasen, 2018: 470). Yoksulluk sınırı eğer büyük bir değer seçilir ise gözlem grubu içinde yoksulların sayısı az, küçük bir değer seçilir ise de yoksulların sayısı olduğundan daha fazla çıkabilmektedir (Mishra, 2014: 1397). Yöntem olarak Alkire vd.'nin (2014) çalışmasının temel alındığı bu tez çalışmasında yoksulluk sınırları belirlenirken aşamalı sınır yöntemi tercih edilmiştir. Yoksulluk sınırı, yani “k” adı verilen değer, %5’ten başlayarak 5’er birimlik artışlar ile %100’e kadar her bir yoksulluk sınırı için Kafa Sayım Oranı (H), Ortalama Yoksunluk Oranı (A) ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (M_0) hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu değerlerden Kafa Sayım Oranı (H) Şekil 4.1’de, Ortalama Yoksunluk Oranı (A) Şekil 4.2’de ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (M_0) Şekil 4.3’te gösterilmiştir.

Şekil 4.1 Kafa Sayım Oranı(H)

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

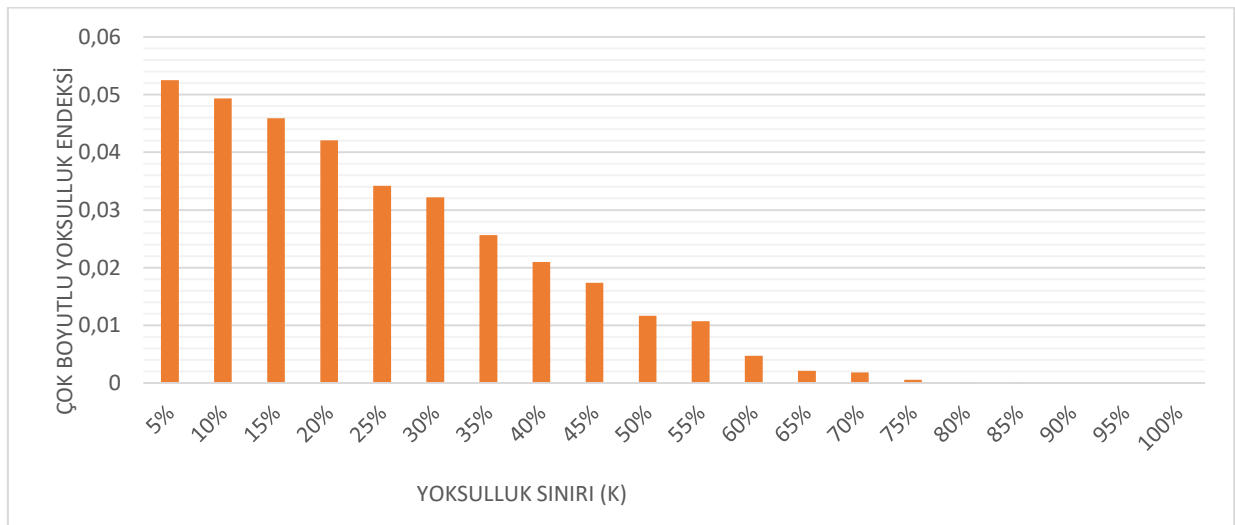
Şekil 4.1'e göre yoksulluk sınırını ifade eden k değeri %5 kabul edildiğinde kafa sayım oranı yaklaşık %80 civarında çıkmaktadır. Bu da demek oluyor ki, gözlem grubu içinde her 10 kadından 8'i yoksuldur. Yoksulluk sınırı büyüdükçe yoksulların sayısında bir azalma olduğu ise belirgin bir şekilde görülmektedir. Boyut başına ortalama yoksunluğu görebilmek için Şekil 4.2'ye bakılabilir.

Şekil 4.2 Ortalama Yoksunluk Oranı (A)

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4.2'ye göre yoksulluk sınırı k değeri %5 kabul edildiğinde ortalama yoksunluk oranı yaklaşık olarak %6 olarak bulunmaktadır. Yoksulluk sınırı arttıkça ortalama yoksunluk oranı da artmaktadır.

Şekil 4.3 Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (M₀)

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çok boyutlu yoksulluk endeksinin (M_0) yoksulluk sınırına göre aldığı değerleri görebilmek için Şekil 4.3'e bakılmalıdır ki bu şekle göre yoksulluk sınırı $k=5\%$ iken çok boyutlu yoksulluk endeksi 5% 'in biraz üstünde değer almaktadır. $k=10\%$ iken TR61'deki kadınların çok boyutlu yoksulluk endeksi ya da diğer bir deyişle düzeltilmiş kafa sayım oranı 5% 'ten biraz daha küçük bir değer almaktadır. Yoksulluk sınırı $k=26\%$ kabul edildiğinde ise düzeltilmiş kafa sayım oranındaki düşüş sertleşmekte ve 3% dolaylarında değere sahip olmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere yoksulluk sınırındaki artışlar çok boyutlu yoksulluk endeksinde tersi yönde etki meydana getirmektedir. Bu tez çalışmasında kullanılacak olan yoksulluk sınırını ifade eden k değeri, Alkire vd.'nin (2014) çalışmasına paralel olarak " 26% " şeklinde kabul edilmektedir.

4.7 TR61 Bölgesi'ndeki Kadınlar İçin Çok Boyutlu Yoksulluk Değerleri

Bu tez çalışmasının amacı geliri temel alan tek boyutlu parasal yaklaşımların aksine, sosyoekonomik ve sosyokültürel değişkenlerin de yer aldığı bir yaklaşım ile TR61 Bölgesi'ndeki kadınların çok boyutlu yoksulluğunu ölçmektir. Bu amaçla gerekli matrislerin oluşturulmasının ardından bireyin yoksul sayılabilmesi adına yoksulluk sınırı $k=26\%$ olarak belirlenmiştir. Ayrıca yoksulluk sayılarının toplamını (C) gösteren matrisin her bir satırına ait değer $0,26$ ve üzeri ise o satırdaki kadın yoksul kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Eşitlik 4.4'teki matrisler yardımıyla Eşitlik 4.5'te kafa sayım oranı (H), Eşitlik 4.6'da ortalama yoksulluk oranı (A) ve Eşitlik 4.7'de çok boyutlu yoksulluk endeksinin (M_0) hesaplamaları gösterilmiştir.

$$H = \frac{\text{Yoksul Kişi Sayısı}}{\text{Toplam Gözlem Sayısı}} = \frac{q}{n} = \frac{327}{1.112} = 0,29 \quad (4.5)$$

$$A = \frac{\text{Ortalama Yoksulluk}}{\text{Boyut Sayısı}} = \frac{\frac{\text{Yoksullukların Toplamı}}{\text{Yoksul Birey Sayısı}}}{\text{Boyut Sayısı}} = \frac{\frac{\sum_1^d C}{q}}{d} = \frac{\frac{132}{327}}{4} = 0,10 \quad (4.6)$$

$$M_0 = H \times A = 0,29 \times 0,10 = 0,029 \quad (4.7)$$

TR61 Bölgesi'nde yaşayan 16 yaş ve üzeri kadınların gözlem grubu olarak kullanıldığı bu tez çalışmasında H , A ve M_0 sırasıyla Eşitlik 4.5, 4.6 ve 4.7'de görüldüğü gibi hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar neticesinde yoksulluk sınırı $k=26\%$ iken Kafa Sayım Oranı $H=0,29$ olarak bulunmuştur. Eşitlik 4.5 yardımıyla yapılan bu hesaplamada 327 değeri örneklemdaki yoksul kadın sayısını ifade etmekte ve yoksul kadın sayısı Eşitlik 4.4'te belirtilen yoksulluklar matrisinden elde edilmektedir. Söz konusu değer toplam gözlem sayısına bölünerek örneklemda yer alan kadınların kabaca kaç tanesinin yoksul olduğuna karşılık gelmektedir. Bu sonuçtan hareketle gözlem grubu içinde yer alan her 100 kadının 29'u kafa sayım oranı yöntemi ile yapılan hesaplamaya göre yoksuldur, değerlendirmesi

yapmak mümkündür. Bir diğer yoksulluk ölçüm yöntemi Ortalama Yoksunluk Oranıdır ve A ile ifade edilen bu ölçüm yöntemi de Eşitlik 4.4'teki yoksunluklar matrisini kullanarak hesaplamaktadır. Hesaplamaya ilk olarak yoksunlukların toplamının, yoksul birey sayısına bölünmesi ile başlayan bu yöntemde Eşitlik 4.6'da ifade edilen 132 değeri “yoksunlukların toplamını” göstermektedir. Bu değer 327 ile ifade edilen ve yoksunluklar matrisinden elde edilmiş olan yoksul birey sayısına bölünerek ilk adım olan pay kısmı elde edilmiş olur. Ardından hesaplanan pay değeri çalışmada kullanılan toplam boyut sayısına bölünür. Eşitlik 4.6'da yansıtılan ve hesaplamanın payda kısmında yer alan 4 değeri bu çalışmada kullanılmış olan “Avrupa 2020, Eğitim, Sağlık ve Çevresel Faktörler” boyutlarına karşılık gelen ve toplamda dört adet boyutu ifade etmektedir. Yapılan hesaplamaya göre Ortalama Yoksunluk Oranı $A=0,10$ şeklinde elde edilmiştir. Bu da, gözlem grubu içerisinde boyut başına ortalama yoksunluk oranının 0,10'a eşit olduğuna karşılık gelmektedir.

Son olarak, bu tez çalışmasının hesaplamayı hedeflediği temel değer olan çok boyutlu yoksulluk endeksinden şu şekilde bahsedilebilir. Eşitlik 4.7'de ifade edilen çok boyutlu yoksulluk endeksi Eşitlik 4.5 ve 4.6 yardımıyla hesaplanan iki değer çarpımı sonucu elde edilmektedir. Eşitlik 4.7'den görüldüğü üzere Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi $M_0=0,029$ olarak bulunmuştur. Bu sonuçla, TR61 Bölgesi'nde yaşayan 16 yaş ve üzeri kadınlar için çok boyutlu yoksulluk oranının $k=\%26$ iken $\%2,9$ 'dur çıkarımı yapmak mümkündür.

Sonuçlar incelendiğinde, Tablo 4.3'te de aktarıldığı üzere TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların en fazla yoksunluk yaşadığı göstergenin kronik rahatsızlık olduğu görülmektedir. Örneklem grubu içinde kronik rahatsızlıkları olan kadınların sayısı 430 olarak elde edilmiştir. Kronik rahatsızlık göstergesini 405 kadın ile oturuş konutta sızdıran çatı, nemli duvarlar ve çürümüş pencereleri olan evlerde yaşayan kadınların olduğu hanenin durumu göstergesi takip etmektedir. Yoksunluk sıralamasında üçüncü sırada yer alan gösterge ise aşırı maddi yoksunluktur ki örneklem grubu içinde yer alan 377 kadın aşırı maddi yoksunluk yaşamaktadır. Günlük faaliyetlerini yerine getirme esnasında güçlük çeken kadınları ifade eden, faaliyetlerde sınırlılık göstergesi ise 359 kadın ile dördüncü sırada yer almaktadır. Beşinci sırayı 210 kadın ile gelir göstergesi oluşturmaktadır. En son mezun olunan okulu gösteren ve çalışmada $\frac{1}{4}$ ile ağırlıklandırılmış olan eğitim boyutunda ise 182 kadın yer almakta ve sıralamada altıncı basamakta bulunmaktadır. Eğitim boyutunu 156 yoksunluk ile gürültü kirliliği ve 153 yoksunluk ile çevre kirliliği göstergeleri takip etmektedir. Ferdin genel sağlık durumunun kötü ya da çok kötü olarak tanımlandığı sağlık durumu göstergesinde ise 119 kadın yer almaktadır. Bunun yanında çalışma yoğunluğunu ifade eden gösterge de 109 kadın yer almakta ve onu 81 yoksun kadın sayısı ile suç göstergesi izlemektedir. Son olarak

55 kadın sayısı ile ferdin tıbbi muayene hizmetlerine erişemiyor oluşunu ifade eden gösterge, örneklem grubu içinde yer alan kadınların hangi boyutlarda yoksunluk yaşadığını gözler önüne sermektedir.

Tablo 4.3 Boyut veya Göstergelerdeki Yoksun Kadınların Sayısı ve Boyutların Yoksunluk Sıralaması

	Gelir	Aşırı Maddi Yoksunluk	Çalışma Yoğunluğu	Son Mezuniyet	Sağlık Durumu	Müzmin/Kronik Sağlık Problemi	Faaliyetlerde Sınırlılık	Doktora Başvuramama	Hane Durumu	Gürültü Kirliliği	Çevre Kirliliği	Suç
Yoksun Kişi Sayısı	210	377	109	182	119	430	359	55	405	156	153	81
Yoksunluk Sıralaması	5.	3.	10.	6.	9.	1.	4.	12.	2.	7.	8.	11.

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Bu bölümde TR61 Bölgesi kadınları için çok boyutlu yoksulluk endeksi Alkire-Foster (2014) yaklaşımı kullanılarak %2,9 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın bir sonraki bölümünde ise kadın yoksunluğunu etkileyen faktörler ekonometrik yöntemler yardımıyla analiz edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TOPLAM YOKSUNLUĞU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN EKONOMETRİK TAHMİNİ

Çalışmanın bu başlığı altında bir önceki bölümde çok boyutlu yoksulluk endeksinin hesaplanması aşamasında elde edilen ve eşitlik 4.4'te gösterilen toplam yoksunluğu etkileyen faktörler belirlenmiş ve ekonometrik yöntemlerle tahmin edilmiştir. Bir başka ifadeyle bağımlı değişken olarak kullanılan toplam yoksunluklar, ağırlıklı yoksunluklar matrisinden elde edilirken matriste en az bir ve birden fazla göstergede yoksun olanlar analize dahil edilmiştir. Ağırlıklı yoksunluklar matrisinde toplam 1112 kadından oluşan gözlemin sadece 327 tanesinin hiçbir göstergede yoksuluk yaşamadığı görülmekte, buna karşın 785 gözlemin ise en az bir göstergede yoksun olduğu söylenebilmektedir. Bu noktada bağımsız değişkenler çok boyutlu yoksulluğun hesaplanmasında kullanılan TÜİK 2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması anket verilerinden elde edildiği vurgulanabilir. Bağımsız değişkenler belirlenirken ilgili ulusal ve uluslararası literatür kapsamlı şekilde incelenmiş ve kadın yoksunluğunu etkileyebileceği düşünülen faktörler bu kapsamda seçilmiştir (Cafri, 2009: 77; Kızılgöl, 2010: 25; Sedefoğlu, 2016: 104).

5.1 Toplam Yoksunluğa Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi

TR61 Bölgesi'nde bulunan ve yoksunluk yaşadığı alanları tespit edilen kadın örnekleminin söz konusu yoksunluğunu etkileyen faktörlerin analizi için ilk aşamada ağırlıklı yoksunluklar matrisinden elde edilen “toplam yoksunluk sayıları” bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Bir sonraki adımda ise kadınların toplam yoksunluk sayıları üzerinde etkisi olduğu düşünülen 18 adet açıklayıcı değişken belirlenmiştir ki bunların 10 tanesi nitel değişkendir. Nitel değişkenler kukla değişkenler yardımıyla modele dahil edilirken, baz (referans grup) değişken belirlenmiş ve diğer gruplar baz değişkene göre dönüştürülmüştür. Açıklayıcı değişkenlerin diğer 8 tanesi ise nicel değişkendir ve nicel değişkenler modele olduğu gibi eklenip tahminleri yapılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenleri gösteren kapalı model Eşitlik 5.1'de ifade edildiği gibidir.

$$\text{Toplam Yoksunluk} = f(\text{FI120, FK095, FB100, FY020, FY050, FY060, HH020, HH040, HH060, HH080, HH140, HHS, CSAYI, FG140, HG030A, HG030N, HG050A, HG050N}) \quad (5.1)$$

Değişkenler ve değişkenlere ait tanımlamalar Tablo 5.1'de ifade edildiği gibidir.

Tablo 5.1 Toplam Yoksunluğu Etkileyen Değişkenler ve Beklenen İşaretler

	Değişken	Referans Değişken	Kukla Değişken	Değişken Türü	Beklenen İşaret
İstihdam	FI120	Esas işi olmayan	FI120_1 = Ücretli/Maaşlı çalışıyorsa 1, diğer durumda 0	Kukla	-
		Esas işi olmayan	FI120_2 = Yevmiyeli çalışıyorsa 1, diğer durumda 0	Kukla	-
		Esas işi olmayan	FI120_3 = İşveren ise 1, diğer durumda 0	Kukla	-
		Esas işi olmayan	FI120_4 = Kendi hesabına çalışıyorsa 1, diğer durumda 0	Kukla	-
		Esas işi olmayan	FI120_5 = Ücretsiz aile işçisi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
Hanehalkı Reisi	FK095	Hane sorumlusu eşi olan	FK095_1 = Hane sorumlusu kendisi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_2 = Hane sorumlusu oğlu/kızı ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_3 = Hane sorumlusu babası/annesi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_4 = Hane sorumlusu kardeşi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_5 = Hane sorumlusu kayınpederi/kayınvalidesi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_6 = Hane sorumlusu damadı/gelini ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_7 = Hane sorumlusu torunu ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_8 = Hane sorumlusu diğer akrabası ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Hane sorumlusu eşi olan	FK095_9 = Hane sorumlusu akraba olmayanlar ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
Medeni Hal	FB100	Medeni durumu evli olan	FB100_1 = Medeni durumu hiç evlenmedi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+-
		Medeni durumu evli olan	FB100_2 = Medeni durumu eşi öldü ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
		Medeni durumu evli olan	FB100_3 = Medeni durumu boşandı ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
Giyim	FY020	Eskimiş giysilerinin yerine yenisini alabilenler	FY020_1 = Maddi yetersizlik dolayısı ile alamıyor ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
		Eskimiş giysilerinin yerine yenisini alabilenler	FY020_2 = Başka bir nedende dolayı alamıyor ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
Sosyalleşme	FY050	Ayda en az bir kere sosyalleşme için dışarı çıkabilenler	FY050_1 = Maddi yetersizlik dolayısı ile çıkamıyor ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
		Ayda en az bir kere sosyalleşme için dışarı çıkabilenler	FY050_2 = Başka bir nedende dolayı çıkamıyor ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
Kültürel Faaliyet	FY060	Spor,sinema vb. faaliyetlere katılabilenler	FY060_1 = Maddi yetersizlik dolayısı ile katılamıyor ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
		Spor,sinema vb. faaliyetlere katılabilenler	FY060_2 = Başka bir nedende dolayı katılamıyor ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
Konut Mülkiyeti	HH020	Oturulan konutun mülkiyet şekli ev sahibi olanlar	HH020_1 = Mülkiyet şekli kiracı ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+
		Oturulan konutun mülkiyet şekli ev sahibi olanlar	HH020_2 = Mülkiyet şekli lojman ise 1, diğer durumda 0	Kukla	+

		Oturulan konutun mülkiyet şekli ev sahibi olanlar	HH020_3 = Mülkiyet şekli ev sahibi fakat kiracı değil ise 1, diğer durumda 0	Kukla	-
Konut Oda Sayısı	HH060	Oturulan konutun oda sayısı dört olanlar	HH060_1 = Oturulan konutun oda sayısı bir olanlar	Kukla	+
		Oturulan konutun oda sayısı dört olanlar	HH060_2 = Oturulan konutun oda sayısı iki olanlar	Kukla	+
		Oturulan konutun oda sayısı dört olanlar	HH060_3 = Oturulan konutun oda sayısı üç olanlar	Kukla	+
		Oturulan konutun oda sayısı dört olanlar	HH060_4 = Oturulan konutun oda sayısı beş olanlar	Kukla	+/-
		Oturulan konutun oda sayısı dört olanlar	HH060_5 = Oturulan konutun oda sayısı altı olanlar	Kukla	+/-
		Oturulan konutun oda sayısı dört olanlar	HH060_6 = Oturulan konutun oda sayısı yedi ve üzeri olanlar	Kukla	+/-
Konut Isınma	HH080	Oturulan konutun ısıtma sistemi soba olanlar	HH080_1 = Konut ısıtma sistemi müşterek kalorifer ise 1, diğer durumda 0	Kukla	-
		Oturulan konutun ısıtma sistemi soba olanlar	HH080_2 = Konut ısıtma sistemi kat kaloriferi ise 1, diğer durumda 0	Kukla	-
		Oturulan konutun ısıtma sistemi soba olanlar	HH080_3 = Konut ısıtma sistemi klima ise 1, diğer durumda 0	Kukla	-
Sıcak Su	HH140	Oturulan konutun sıcak su sistem vardır	Oturulan konutun sıcak su sistemi yoktur	Kukla	+
Çocuk Sayısı	CSAYI		Hanede yaşayan 15 yaş altı birey sayısı	Sürekli	+
Yıllık Gelir	FG140		Ferdin yıllık geliri	Sürekli	-
Aynı Çocuk Yardım	HG030A		2016 yılı içinde alınan aynı çocuk yardımı	Sürekli	-
Nakdi Çocuk Yardım	HG030N		2016 yılı içinde alınan nakdi çocuk yardımı	Sürekli	-
Aynı Sosyal Yardım	HG050A		2016 yılı içinde alınan aynı sosyal yardım	Sürekli	-
Nakdi Sosyal Yardım	HG050N		2016 yılı içinde alınan nakdi sosyal yardım	Sürekli	-
Hanehalkı Sayısı	HHS		Hanede yaşayan kişi sayısı	Sürekli	+
Aylık Kira	HH040		Konuta ödenen aylık kira	Sürekli	+

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ekonometrik tahmini yapılacak denklem Eşitlik 5.1’de ifade edilmiştir. Değinildiği üzere değişkenlerden 10 tanesi kukla değişkenli ve diğer 8 tanesi sürekli değişkendir. Kukla değişkenli olanları; FI120, FK095, FB100, FY020, FY050, FY060, HH020, HH060, HH080, HH140 iken sürekli olanlar; HHS, CSAYI, FG140, HG030A, HG030N, HG050A, HG050N, HH040 şeklinde sıralanabilir. Bu aşamada kapalı modelde kısaltmaları kullanılan değişkenlerin tanıtımı nicel ve nitel değişkenler olmak üzere iki gruba ayrılarak yapılmıştır.

Nitel değişkenlerden ilki FI120 değişkenidir ve bu değişken için en az bir göstergede yoksunluk yaşayan kadının esas işindeki durumunu göstermektedir. Eğer kadın ücretli, maaşlı çalışıyorsa 1, yevmiyeli çalışıyorsa 2, işverense 3, kendi hesabına çalışıyorsa 4, ücretsiz aile işçisiyse 5 ve herhangi bir işte çalışmıyorsa 6 ile ifade edilmektedir bu noktada baz değişken olarak 6. grup seçilmiş ve geri kalanlar bu doğrultuda dönüştürülmüştür. Modele dahil edilen bir diğer açıklayıcı değişken FK095’dir ve hanehalkı sorumlusunu göstermektedir. Eğer yoksun kadın hanehalkı sorumlusu kendisi ise 1, eşi ise 2, oğlu/kızı ise 3, babası/annesi ise 4, kardeşi ise 5, kayınpederi/kayınvalidesi ise 6, damadı/gelini ise 7, torunu ise 8, diğer bir akrabası ise 9, akraba olmayan biri ise 10 ile temsil edilmektedir. FK095 için baz değişken olarak 2. grup seçilmiş ve yine geri kalanlar dönüştürülmüştür. Bunun yanında ferdin medeni durumunu gösteren FB100 değişkeni 4 gruptan oluşurken, kadın evli ise 1, hiç evlenmedi ise 2, eşi öldü ise 3, boşandı ise 4 ile ifade edilmiş ve baz değişken 1. grup olmuştur.

Sosyokültürel açıdan kadın yoksunluğunu gözlemlemeye olanak tanıyan değişkenlerden ilki FY020’dir. Eskimiş giysilerin yerine yenilerinin alınıp alınmadığını ifade eden bir değişkendir, kadın yeni giysiler alabiliyor ise 1, maddi yetersizliklerden ötürü alamıyor ise 2, alamamasının maddi yetersizlikler dışında bir nedeni var ise 3 ile ifade edilmektedir. Bu değişkene ait baz değişken olarak 1. grup tercih edilmiştir. Çalışmadaki bir diğer açıklayıcı değişken olan FY050, ferdin ayda en az bir kere arkadaşları, ailesi, akrabaları ile sosyalleşmek (yemek vb.) amacıyla dışarıya çıkıp çıkamadığına odaklanan bir değişkendir. Örneklemdeki kadın eğer çıkabiliyor ise 1, maddi yetersizliklerden ötürü çıkamıyor ise 2, başka bir nedenden ötürü çıkamıyor ise 3 ile temsil edilmektedir. FY050’nin baz değişkeni 1. gruptur. FY060 değişkeni, ferdin spor, sinema, konser gibi boş zaman faaliyetlerine ücret ödeyerek katılıp katılamadığını ifade eden bu değişkende, kadın etkinliklere katılabiliyor ise 1, maddi nedenlerden ötürü katılamıyor ise 2, başka bir sebebi varsa 3 ile ifade edilmektedir. Söz konusu değişkenin referans grubu 1. gruptur.

Kadın yoksunluğunun hane fiziki şartları ile olan ilişkisini görmeye yarayan değişkenlerden ilki HH020 açıklayıcı değişkenidir. Oturulan konutun mülkiyet şekline odaklanan bu değişkende kadın ev sahibi ise 1, kiracı ise 2, lojmanda oturuyorsa 3, oturduğu

evin sahibi değil fakat aynı zamanda bu ev için kira da ödemiyor ise 4 ile modele dahil edilmiştir. Ayrıca bu değişken için baz değişken olarak 1. gruptur. HH060 ise ikamet edilen konuttaki oda sayısını temsil etmektedir ve oturulan konut bir odalı ise 1, iki odalı ise 2, üç odalı ise 3, dört odalı ise 4, beş odalı ise 5, altı odalı ise 6 ve yedi odalı ise 7 ile gösterilmektedir. Referans olarak “3+1” konutu ifade eder şekilde dört odalı grup seçilmiştir. Benzer şekilde HH080, oturulan konutun ısıtma sistemine göre ferdi tanımlamaktadır ki bu değişken de ferdi konutu soba ile ısıtılıyor ise 1 ile ifade edilmektedir. Eğer konut ısıtma sistemi müşterek, merkezi kalorifer ise 2, kat kaloriferi veya kombi ise 3, klima ile ısıtılıyor ise 4 ile modele eklenmektedir ve yine baz değişken olarak 1. gruptur. HH140 ise oturulan konutta sıcak su sisteminin olması ile ilgilenmektedir ve değişken konutta sıcak su sistemi var ise 1 ile yok ise 2 ile gösterilmektedir. Açıklanan bu 10 kukla değişken yanında nicel değişkenler şu şekilde sıralanabilir;

Tablo 5.1’de gösterilen CSAYI, hanede bulunan 15 yaş altı hanehalkı sayısını ifade etmektedir ve asgari 0, azami 5 ve ortalama 0,54 değerini almaktadır. FG140, kadının 2016 yılı içinde elde ettiği toplam geliri temsil ederken bu değer en yüksek 378.609, en düşük 0 ve ortalama olarak 13.732 TL cinsinden değer almaktadır. Bunun yanında HG030A, 2016 yılı içinde alınan aynı çocuk yardımlarını bu değişken modele dahil etmektedir. HHS, hanehalkı sayısını ifade ederken bu değişken için en kalabalık hane kişi sayısı 9, en az nüfusa sahip hane 1 ve ortalama hane başı kişi sayısı ise 2,43 olarak ifade edilmektedir. Oturulan konut için aylık ödenen kira miktarını gösteren HH040 değişkeninde en yüksek kira tutarının 1.700 TL, en az 0 ve ortalamanın 152 TL olduğu söylenebilir. Sürekli değişkenlere ait betimleyici istatistikler Tablo 5.2’de gösterilmiştir.

Tablo 5.2 Sürekli Değişkenler İçin Betimleyici İstatistikler

	CSAYI	FG140	HG030A	HG030N	HG050A	HG050N	HHS	HH040
Maximum	5	37.8609	700	15.600	4.080	13500	9	1.700
Minimum	0	0	0	0	0	0	1	0
Ortalama	0,54	13.732	2,66	131,18	34,52	58	2,43	152
Medyan	0	6.600	0	0	0	0	3	0
Standart Sapma	0,95	24.649	40,46	1052,26	259,22	256,31	1,46	291

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

5.2 Bağımsız Değişkenlerin Ekonometrik Tahmin Sonucunda Alması Beklenen İşaretler

Çalışmada kullanılan bağımsız/açıklayıcı değişkenler ve değişkenlerin, tahmin sonucunda alması beklenen işaretler Tablo 5.1’de ayrıntılı şekilde gösterilmektedir. Bu tabloda kukla değişkenler için referans grup sütunu oluşturulmuş, referans gruplar vurgulanmış ve referans grup dışında kalan nitel değişkenlerin modele eklenirken hangi işaretleri alacağı da ayrıca belirtilmiştir. Sürekli değişkenler için ise bu iki sütun boş

bırakılmış ve söz konusu değişkenler için tür ve işaret sütunları değişkenlere uygun bir biçimde doldurulmuştur. Değişkenlerin ekonometrik tahminin ardından alması beklenen işaretler (+) ve (-) şeklindedir. Eğer değişken pozitif bir işaret almış ise değişkenin toplam yoksunluğu arttırdığı, negatif bir işaret almış ise azalttığı anlamına gelmektedir. Değişkenler için beklenen işaretlerin sebepleri açıklanırken bir önceki başlıkta da olduğu gibi nitel ve nicel ayrımı göz önüne alınarak yapılmıştır.

Nitel değişkenlerden ilki FI120 değişkenidir ki değinildiği üzere FI120 nitel değişkeni referans grup dahil olmak üzere toplam 6 gruptan meydana gelmektedir. Referans grup esas işi olmayanlar olarak belirlenirken ücretli/maaşlı çalışan kadınlar kukla değişken olarak modele dahil edilmiştir. Kadın eğer ücretli/maaşlı olarak bir işte çalışıyorsa ekonomik bakımdan bağımsızlığı elde etmiş olmaktadır. Ekonomik açıdan özgürlüğünü yakalayan bireylerin toplam yoksunluğu azaltacağı yönünde bir beklenti oluşmakta ve tahmin sonucu değişkenin yine negatif işaret alacağı öngörülmektedir. Yevmiyeli olarak çalışan kadınlar 2. grubu ifade etmektedir. Yevmiyeli dahi olsa ekonomik açıdan zenginleşen kadının yoksunluğunun azalacağı öngörülmekte ve ekonometrik tahmin sonucu bu değişkenin alacağı işaret negatif olarak beklenmektedir. İşveren kadınların sosyoekonomik de yarar elde edeceği öngörüsüyle ekonometrik tahmin sonucu alması beklenen işaret 3. grup için de negatiftir. Kendi hesabına çalışan 4. grup kadınlar için ekonomik kazanım elde edeceği ve yoksunluğu azaltıcı yönde etki edeceği öngörüsüyle beklenen işaret negatiftir. FI120 değişkenine ait son grup ise ücretsiz aile işçiliği yapan kadınları temsil etmektedir. Diğer kukla değişkenlerin aksine ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların, gelirinin sürekli olmamasından dolayı ve yoksunluğu arttıracığı öngörüsüyle ekonometrik tahmin sonucu alması beklenen işaret pozitifdir. Bir diğer nitel değişken FK095 değişkenidir ve hanehalkı sorumlusu eşi olan kadınlar referans grup olarak belirlenmiştir. Referans değişken ile birlikte toplam 10 gruptan meydana gelmektedir. Bu değişkenin tahmin sonucu hangi işareti alacağı önceden kestirilememektedir. Tüm gruplar için beklenen işaret + ve – işaretidir. Bir diğer değişken medeni hali gösteren FB100 nitel değişkeni iken referans değişken olarak medeni hali evli olanlar seçilmiştir. Referans değişken ile toplam 4 gruptan meydana gelen bu değişkenin birinci grubunu medeni hali hiç evlenmemiş kadınlar oluşturmaktadır. Hiç evlenmemiş kadınlar için beklenen işaret önceden kestirilememektedir. Eşi ölen kadınlar 2. grubu oluşturmaktadır. Eşi ölen kadınların sosyoekonomik bir takım unsurlardan mahrum kalabileceğinin net olmamasından ötürü yine beklenen işaret +/- 'dir. Boşanmış kadınları ise 3. grup temsil etmektedir. Eşlerinden boşanmış olan kadınların çalışıyor veya çalışmıyor

olması önşartlarının önceden bilinmemesi nedeni ile ekonometrik tahmin sonucu alması beklenen işaret + veya – ‘den herhangi biridir.

Fertlerin sosyoekonomik durumlarını göz önüne alabilmek için FY020, FY050 ve FY060 değişkenleri seçilmiştir. Bu değişkenlerden FY020, değişkeni eskimiş kıyafetlerinin yerine yenisini alabilen kadınların oluşturduğu referans değişkeni ile birlikte toplam 3 gruptan meydana gelmektedir. Maddi yetersizliklerden dolayı yeni kıyafet alamayan 1. gruptaki kadınlar için tahmin sonucu beklenen işaret pozitifdir. Ferdin yeni kıyafetler alamamasının bir yoksunluk nedeni sayılacağı öngörüsüyle bu işareti alması beklenmektedir. Ayrıca bireyin başka nedenlerden dolayı yeni kıyafet alamaması da bir yoksunluk sebebi sayılabileceği ve yoksunluğu arttıracığı düşüncesiyle bu değişkenin pozitif değer alması beklenmektedir. Sosyoekonomik değişkenlerden bir diğeri FY050 değişkenidir ki baz değişkeni, ayda en az bir kere sosyalleşmek için dışarıya çıkabilen kadınları temsil etmektedir. Referans değişken ile birlikte toplam 3 gruplu olan bu değişken için birinci grubu maddi yetersizliklerden dolayı ayda en az bir kez sosyalleşmek için dışarıya çıkamayan kadınlar oluşturmaktadır. Kadının, insan olmanın gerektirdiği sosyalleşme olgusundan mahrum kalmasının yoksunluğu arttıracığı öngörüsü göz önünde bulundurularak birinci grup değişkenin ekonometrik tahmin sonucu pozitif değer alması beklenmektedir. İkinci grupta maddi olmayan yetersizliklerden ötürü ayda en az bir kez sosyalleşemeyen kadınlar yer almaktadır. Birinci gruptakilere benzer nedenlerle bu grup içinde beklenen işaret pozitifdir. Sosyoekonomik değişkenlerden sonuncusu FY060 değişkenidir. Bu değişkenin referans değişkeni spor, sinema vs. kültürel etkinliklere katılabilen kadınları temsil etmektedir. Referans değişken ile birlikte FY060 toplam 3 gruptan meydana gelirken birinci grubu, maddi imkansızlıklardan dolayı kültürel faaliyetlere katılamayan kadınlar oluşturmaktadır. Kültürel faaliyetlere katılmanın insan bir ihtiyaç olduğu düşüncesiyle, söz konusu faaliyetlere katılamamanın bir yoksunluk sebebi olduğu varsayılmıştır. Bu nedenle ekonometrik tahmin sonucu birinci grup değişkeninin alacağı işaretin pozitif olacağı beklenmektedir. İkinci gruptakiler için beklenen işaret deilk gruptakilerle aynı nedenlere sahiptir ve pozitifdir.

Modele dahil edilen ve kadının yaşadığı konut ile alakalı olan değişkenler HH020, HH060, HH080 ve HH140 şeklinde sıralanabilir. Analiz yapılan kadınların yoksunluğu ile yaşadığı konut arasındaki ilişkinin görülmesinin amaçlandığı bu değişkenlerden ilki HH020’dir ki bu değişken referans grup ile birlikte toplam 4 alt değişkenden oluşmaktadır. Oturulan konutun mülkiyet şekline odaklanan söz konusu değişken için baz grup, oturulan konutun mülkiyeti ev sahibi olanlar şeklinde belirlenmiştir. Birinci grupta yer alan kadınlar, oturulan konutta kiracı olarak bulunmaktadır. Kira giderlerinin toplam hane geliri içinde

payının yüksek olması nedeniyle hane ve birey yoksunluğunu arttıracakı düşünülmektedir. Bu öngörüü destekler nitelikte TÜİK 2018 Hanehalkı Bütçe Anketi³ sonuçlarına bakılabilir. TÜİK tarafından kaleme alınan bu raporda hanehalkının gelirlerinin yaklaşık %24'ünü kira giderleri için kullandığı vurgulanmaktadır. Bahsi geçen grup için ekonometrik tahmin sonucu elde edilecek işaretin pozitif olması beklenmektedir. İkinci grupta yer alan kadınlar ise lojmanda ikamet etmektedir. Lojmanda ikamet etmenin kiraya nazaran az da olsa ücret ödemeyi gerektirmesi nedeniyle yoksunluğu arttırıcı etkisinin olduğu öngörüsüyle tahmin sonucu pozitif işaret alması beklenmektedir. Son grupta yer alan kadınlar ev sahibi değiller ancak kira da ödememektedirler. Bu nedenle kadının kira giderinin olmaması nedeniyle yoksunluğu azaltıcı etkiye sahip olması öngörülmektedir ve tahmin sonucu söz konusu değişkenin negatif işaret alması beklenmektedir.

Konut ile alakalı ikinci bir değişken HH060'dır ve bu değişken oturulan konutun oda sayısını ele almaktadır. Dört kişilik çekirdek bir ailenin, aile üyelerinin kendilerine ait odalarının olmasının yoksunluğu azaltacakı öngörüsüyle referans grup oda sayısı 4 olan konutlar olarak seçilmiştir. Referans grubu ile birlikte 7 gruptan meydana gelen bu değişken için ilk grubu oda sayısı 1 olanlar, ikinci grubu oda sayısı 2, üçüncü grubu oda sayısı 3 olanlar oluşturmaktadır. Fertlere ait odaların bulunmamasının yoksunluğu azaltacakı öngörüsüyle bu üç grup için beklenen işaret pozitifdir. Oda sayısı 5 olanlar dördüncü, oda sayısı 6 olanlar beşinci, oda sayısı 7 ve üzeri olanlar ise altıncı grubu oluşturmaktadır. Bu üç grup için ise kesin bir işaret beklentisi olmamakta, + veya - işaretlerinden herhangi birini alması beklenmektedir. Konut ile ilişkili bir diğer değişken ise HH080 iken bu değişken oturulan konutun ısıtma sistemi soba olan kadınlar referans grubu ile birlikte toplam 4 gruptan oluşmaktadır. Birinci grupta konutun ısıtma sistemi müşterek, merkezi kalorifer olanlar yer almaktadır. Kaloriferin sobaya nazaran ferde kendine ayıracak daha fazla zaman tanınması ve konforlu olması gibi kolaylıklar içermesi nedeniyle yoksunluğu azaltması beklenmektedir. Zaman ve yoksulluk arası ilişki için Zacharias vd. (2014) çalışması incelenebilir ki bu ilişki vurgulanan öngörüü destekler nitelik taşımaktadır. Ekonometrik tahmin sonucu birinci grup için beklenen işaret negatiftir. İkinci grup konut ısıtma sistemi kat kaloriferi ya da kombidir. İlk gruba benzer nedenlerle beklenen ilişki ters yönlüdür. Üçüncü gruptakilerin konut ısıtma sistemi ise klimadır ve klima ile ısınmanın soba ile ısınmaya nazaran daha az maliyetli olması ve zamandan tasarruf etmeye olanak sağlaması gibi nedenlerinden dolayı yoksunluğu azaltıcı yönde etki ortaya koyacakı düşünülmektedir. Son olarak ise sıcak su sistemine sahip konutları temsil eden HH140 değişkeninin tahmin sonucu pozitif işaret alacakı öngörülmektedir.

³ (TÜİK, 2018).

Buraya kadar bahsedilen değişkenler nitel değişkenlerdir. Bu kısımdan sonra nicel değişkenlerin alacağı işaretlerin beklentisinden bahsedilecektir.

Nicel değişkenler grubunu CSAYI, FG140, HG030A, HG030N, HG050A, HG050N, HHS, HH040 değişkenleri oluşturmaktadır. Nicel değişkenlerin içinde kadının içinde yaşadığı konut ile alakalı olanlar bulunmaktadır. Ancak değişken türü bakımından nicel değişken grubunda yer aldığından nitel değişkenlerin konut ile alakalı olan kısmında değinilmemiştir. Nicel değişkenlerden ilki CSAYI değişkenidir ve CSAYI ile ifade edilen değişken hanede yaşayan 15 yaş ve altı birey sayısını göstermektedir. Hanede yaşayan (çocuk olarak da ifade edilebilir) 15 yaş altı bireylerin sayısındaki artışın çalışmadıklarından ve gelirlerinin olmamasından dolayı yoksunluğu tetikleyeceği öngörülmekte ve tahmin sonucu değişkene ait işaretin pozitif olacağı beklenmektedir. FG140 değişkeni ise kadının 2016 yılı içerisinde elde ettiği toplam geliri temsil etmektedir. Yoksunluğun gelir ile doğrudan etkileşim içinde olduğu kabulü altında gelir artışının kadının yoksunluğunu azaltıcı etkisinin ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Bu tespit doğrultusunda modelin tahmini sonucu değişkenin negatif işaret alması beklenmektedir.

HG030A değişkeni haneye 2016 yılı içinde yapılan aynı çocuk yardımlarını temsil etmektedir. Ev kadınlarının hane gelirlerini genellikle ve öncelikle kendisinin yanında çocukların beslenmesine ve eğitime yönlendirdiği görülmektedir. Ve bu nedenle söz konusu değişkenin negatif işaret alacağı beklenmektedir. Çocuklara ait bir diğer değişken olan HG030N değişkeni haneye 2016 yılı içinde yapılan nakdi çocuk yardımlarını temsil etmektedir. HG030A değişkeninde bahsedilen nedenlerden ötürü bu değişken içinde beklenen işaret negatiftir. Benzer şekilde HG050A değişkeni de haneye 2016 yılı içinde yapılan aynı sosyal yardımları belirtmektedir ki aynı sosyal yardımlar nakdi sosyal yardımlara nazaran hane içinde daha etkin kullanılmaktadır düşüncesi ile bu değişken modele dahil edilmiştir ve yoksunluk ile ters yönlü ilişkisi olduğu beklenmektedir. HG050N değişkeni ise haneye 2016 yılı içinde yapılan nakdi yardımları göstermektedir. Nakdi yardımların kadın yoksunluğunu hafifleteceği beklentisiyle değişkenin negatif işaretli olacağı öngörülmektedir.

HHS değişkeni hanehalkı sayısını ifade etmekte ve hanede yaşayan birey sayısındaki artışların eğer çalışmayan birey yoğunlukta yoksunluğa olumsuz yansıyacağı beklenmektedir ki analiz sonucu beklenen işaret pozitifdir. Bunun yanında HH040 değişkeni hanenin ödediği aylık kira miktarını göstermektedir. TÜİK Hanehalkı Bütçe Araştırması (2018) raporunda görüldüğü üzere Türkiye’de hane giderlerinin yaklaşık 1/3’ünü kira gideri oluşturmaktadır. Kiradaki artış yönlü bir ivmenin yoksunluğu arttıracığı öngörüsüyle

beklenen işaret pozitifdir. Bu açıklamaların ardından bir sonraki aşama olan ampirik analiz kısmına geçilmektedir.

5.3 TR61 Bölgesi'ndeki Kadınların Toplam Yoksunluğunu Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi

Çalışmanın önceki başlıkları altında kadınların toplam yoksunluğuna etki edeceği düşünülen değişkenler tanıtılmış ve oluşturulan modelin tahmini sonucu değişkenlerin alması beklenen işaretlerine değinilmiştir. Bu aşamada ise toplam yoksunluk sayısı bağımlı değişkeni ile diğer bağımsız/açıklayıcı değişkenler arası ilişki “En Küçük Kareler Yöntemi” kullanılarak tahmin edilmiştir (Gujarati, 2009: 52). Veri seti olarak TÜİK 2017 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması anket verileri kullanılırken, söz konusu veriler kesit veri seti grubunda yer almaktadır. Kesit veri setleri kullanılarak yapılan tahminler kronik değişen varyans sorunu içermektedir. Değişen varyans probleminin sınanması için tahmin edilen modele White Testi uygulanmıştır (Gujarati, 2009: 380). Değişen varyans probleminin çözümü için ise Newey ve West (1987, 703) tarafından geliştirilen ve tutarlı tahminler elde etmeye yarayan heteroskedasticity and autocorrelation tahminci yöntemi ile katsayılar tahmin edilmiştir. Ayrıca modelin doğru kurulup kurulmadığını ortaya çıkarmak için Ramsey-Reset Testi ile spesifikasyon sınaması yapılmıştır (Gujarati, 2009: 464). Bir diğer husus çok sayıda kukla değişkenlerin kullanılması neticesinde modelde çoklu doğrusal bağıntı problemi ile karşılaşma ihtimalinin olmasıdır. Bu ihtimalin geçerli olup olmadığını sınamak amacı ile modelin varyans şişme faktör (Variance Inflation Factor) değerleri kontrol edilmiş, varyans şişme faktör değeri 5'ten küçük çıkan modellerde yer alan değişkenlerin doğru değişkenler olduğu kanaatine varılmıştır (Gujarati, 2009: 328). Bağımlı değişkenin bağımsız değişkenler tarafından ne ölçüde açıklandığını ifade eden uyum iyiliği ölçütü olarak modelin R^2 değerine bakılmıştır. Tahmin edilen modelin anlamlılığını gösteren F istatistik değeri sonuçlara göre yorumlanmıştır. Kukla değişken tuzağına düşmemek için grup sayısının bir eksiği kadar değişken kullanılmıştır. Örneğin dört gruplu bir değişken modele eklenirken grup sayısının bir eksiği olacak şekilde üç değişken olarak eklenmiştir. Yoksunluk sayıları ile ilişkili olduğu düşünülen 44 değişkenin yer aldığı tahmin edilecek model Eşitlik 5.2'de ifade edildiği gibidir⁴. Değişkenlere ait ayrıntılı bilgi Tablo 5.1'de yer almaktadır.

Toplam Yoksunluk Sayıları = FI120_1+ FI120_2+ FI120_3+ FI120_4+ FI120_5+ FK095_1+ FK095_2+ FK095_3+ FK095_4+ FK095_5+ FK095_6+ FK095_7+ FK095_8+ FK095_9+ FB100_1+ FB100_2+ FB100_3+ FY020_1+ FY020_2+ FY050_1+ FY050_2+ FY060_1+

⁴ Bu çalışmada ele alınanlar dışında kadın yoksulluğunu etkileyen elbette çok sayıda faktör mevcuttur. Ancak çalışmanın sınırını oluşturabilmek adına, modele eklenenlerin dışındakiler göz ardı edilmiştir.

$$\text{FY060_2} + \text{HH020_1} + \text{HH020_2} + \text{HH020_3} + \text{HH060_1} + \text{HH060_2} + \text{HH060_3} + \text{HH060_4} + \text{HH060_5} + \text{HH060_6} + \text{HH080_1} + \text{HH080_2} + \text{HH080_3} + \text{HH140} + \text{CSAYI} + \text{FG140} + \text{HG030A} + \text{HG030N} + \text{HG050A} + \text{HG050N} + \text{HHS} + \text{HH040} + \varepsilon_i \quad (5.2)$$

$\varepsilon_i \sim (\text{IID})$, Bağımsız özdeş dağılıma sahip hata terimi

➤ Ampirik Analiz:

Belirtildiği üzere çalışmanın bu bölümünde, Eşitlik 5.2’de ifade edilen model, En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ve Newey-West tutarlı tahmincisi kullanılarak tahmin edilmiştir. Tahmin sonucu, kurulan modele tanı testleri uygulanmıştır. Uygulanan testler neticesinde modelin değişen varyans, çoklu doğrusal bağıntı ve spesifikasyon sorunlarına sahip olduğu görülmüştür. Bu sorunlara neden olan FK095_8, HH040 ve HH060_5 değişkenleri modelden çıkarılmış, model tekrar tahmin edilmiş ve tahmin sonuçları Tablo 5.3’te gösterilmiştir.

Tablo 5.3 TR61 Bölgesi’nde Kadın Yoksulluğu Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Ekonometrik Tahmini

Bağımlı Değişken: Toplam Yoksunluk Sayıları					
Yöntem: En Küçük Kareler					
Değişen Varyans Düzeltmesi: Newey-West					
Örnekleme: 1112					
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistik	Olasılık	Beklenen İşaret
FI120_1	-0.049	0.010	-4.96	0.000*	-
FI120_2	-0.004	0.021	-0.19	0.848	-
FI120_3	-0.014	0.022	-0.65	0.515	-
FI120_4	-0.048	0.016	-3.03	0.003*	-
FI120_5	-0.022	0.018	-1.21	0.225	+
FB100_1	-0.052	0.012	-4.19	0.000*	+-
FB100_2	0.113	0.021	5.46	0.000*	+-
FB100_3	-0.006	0.020	-0.29	0.769	+-
FK095_1	0.018	0.012	1.43	0.152	+-
FK095_2	-0.008	0.015	-0.54	0.587	+-
FK095_3	0.031	0.024	1.26	0.208	+-
FK095_4	-0.008	0.049	-0.16	0.869	+-
FK095_5	-0.001	0.041	-0.02	0.981	+-
FK095_6	0.066	0.044	1.53	0.127	+-
FK095_7	0.221	0.048	4.58	0.000*	+-
FK095_9	0.049	0.037	1.32	0.188	+
FY020_1	0.098	0.024	4.13	0.000*	+
FY020_2	0.046	0.029	1.56	0.120	+
FY050_1	0.060	0.025	2.41	0.016	+
FY050_2	0.058	0.017	3.33	0.001*	+
FY060_1	0.068	0.021	3.25	0.001*	+
FY060_2	0.046	0.010	4.59	0.000*	+
HH020_1	0.001	0.011	0.06	0.953	+
HH020_2	0.029	0.040	0.71	0.480	+
HH020_3	-0.016	0.014	-1.12	0.263	-
HH060_1	0.071	0.033	2.15	0.032**	+
HH060_2	0.044	0.020	2.15	0.031**	+

HH060_3	0.033	0.011	3.07	0.002*	+
HH060_4	-0.010	0.026	-0.40	0.691	+-
HH060_6	0.224	0.032	7.00	0.000*	+-
HH080_1	-0.056	0.018	-3.05	0.002*	-
HH080_2	-0.066	0.014	-4.72	0.000*	-
HH080_3	-0.031	0.010	-2.97	0.003*	-
HH140	0.061	0.024	2.58	0.010***	+
CSAYI	-0.001	0.005	-0.15	0.883	+
FG140	0.000	0.000	-1.26	0.209	-
HG030A	0.000	0.000	-0.01	0.995	-
HG030N	0.000	0.000	0.58	0.559	-
HG050A	0.000	0.000	0.47	0.637	-
HG050N	0.000	0.000	-1.14	0.254	-
HHS	0.001	0.003	0.17	0.863	+
C	0.084	0.029	2.88	0.004	
	R²	0.34	F-İstatistik	13.82	
	Ramsey-Reset	1.13(0.25)	Olasılık(F-ist)	0.00*	

*%1, **%5, ***%10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Kaynak: TÜİK 2017 GYKA verileri, E-Views 10 paket programı kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde bağımlı değişkenin yüzde kaçının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını ifade eden R² değeri %34 olarak bulunmuştur. Model anlamlılığını gösteren F-İstatistik değeri ise %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı çıkmıştır.

Tahmin edilen katsayılar incelendiğinde esas iş faaliyetini gösteren FI120 değişkeni için referans grup esas işi olmayanları göstermektedir ve kıyaslamalar bu gruba göre yapılmaktadır. FI120_1 değişkeni için ücretli/maaşlı bir işte çalışmanın kadın yoksulluğunu 0,049 birim azalttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca kendi hesabına çalışıyor olmanın TR61'deki kadın yoksulluğunu 0,048 birim azalttığı da söylenebilmektedir. Diğer gruplar ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Kadın yoksulluğuna medeni durumun etkisini gösteren FB100 değişkeni için referans grup medeni hali evli olan kadınları ifade etmektedir. Bu bölgedeki kadınların hiç evlenmemiş olmaları durumunda yoksulluk 0,051 birim azalmaktadır. Eşi ölen kadınların yoksulluğu, evli olan kadınlara göre 0,113 birim daha fazladır. Beklenenin aksine boşanmış olmanın ise kadın yoksulluğuna anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bahsi geçen son değişken dışında tahmin sonuçları beklentileri karşılamaktadır.

Hane reisliği ile kadın yoksulluğu arası ilişkiyi incelemeye olanak tanıyan FK095 değişkeni için referans grup hane sorumlusu eşi olan kadınlardır. Hane reisinin kadın olmasının kadın yoksulluğuna anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Hane reisi torunu olan kadınların yoksunluğu sırasıyla 0,22 birim artmaktadır. Diğer değişkenler için anlamlı bir etki olmamakla birlikte, tahmin öncesi beklentilerin büyük çoğunluğu karşılanmıştır. Önceki başlıklarda tanıtıldığı üzere kadın yoksulluğunu sosyal açıdan ele almaya olanak tanıyan

değişkenlerden ilki FY020 değişkenidir. Bu değişken için referans grup eskimiş kıyafetlerinin yerisine yenisini alabilen kadınlardan meydana gelmektedir. Maddi yetersizliklerden ötürü yeni kıyafetler alamayan kadınların yoksulluğu 0,098 birim artmaktadır. Bunun yanında ayda en az bir kez dışarıya sosyalleşme amacıyla çıkabilen kadınların referans grup alındığı FY050 değişkeni için diğer yetersizliklerden ötürü dışarıya çıkamayan kadınların yoksulluğu 0,058 birim artmaktadır. Kadın yoksulluğuna sosyal açıdan yaklaşan bir diğer değişken ise FY060'dır. Spor, sinema gibi faaliyetlere katılabilen kadınların referans grup olarak seçildiği bu değişken için bahsi geçen bu faaliyetlere katılamayan kadınların yoksulluğu maddi yetersizlikler veya başka nedenlerden kaynaklanıyorsa sırasıyla 0,067 ve 0,046 değerlerini almaktadır. Bu sonuçla birlikte tahmin öncesi beklentiler karşılanmış olmaktadır.

Kadın yoksulluğuna hane bazlı etkiyi görmeye imkan tanıyan değişkenlerden ilki HH020 değişkenidir. Değişkene ait sonuçlar incelendiğinde istatistiksel olarak kadın yoksulluğu ile anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Kadın yoksulluğuna hane bazlı etkiyi görmeye imkan tanıyan değişkenlerden bir diğeri HH060 değişkenidir. Bu değişken için referans grubu, oda sayısı 4 olan hanede ikamet eden kadınlar oluşturmaktadır. HH060_1 ile ifade edilen ve oda sayısı 1 olan hanede yaşayan kadınları gösteren bu değişkenin oda sayısı 4 olan hanelerde yaşayan kadınlara göre yoksunlukları 0,071 birim daha fazladır. Oda sayısı 2 ve 3 olan hanede yaşayan kadınların yoksunluğu, 4 olanlara göre ise sırasıyla 0,043 ve 0,032 birim artmaktadır. Oda sayısının 4 olmasının kadın yoksulluğuna anlamlı bir etkisi bulunmamakla birlikte, oda sayısı 6 olan hanelerde yaşayan kadınların yoksulluğu 0,224 birim artmaktadır.

Kadın yoksulluğuna etki eden hane bazlı değişkenlerin bir başkası ise HH080 değişkenidir. Oturulan konutun ısıtma durumunu temsil eden ve ısıtma sistemi soba olan kadınlar baz grup olarak alınmaktadır. Oturulan konutun ısıtma sistemi müşterek kalorifer olan kadınların, soba ile ısınan konutta ikamet eden kadınlara göre yoksulluğu 0,056 birim azalmaktadır. Oturulan konut, kat kaloriferi veya kombi ile ısıniyorsa kadın yoksulluğu 0,065 birim, klima ile ısıniyorsa 0,030 birim azalmaktadır ve beklentileri tamamiyle karşılamıştır. Hane ile kadın yoksulluğunu ilişkilendirebilen son değişken ise HH140'dır. Sıcak su sistemine sahip konutta ikamet eden kadınların referans değişken olarak alındığı bu değişken için sıcak su sistemine sahip olmayan konutta kalan kadınların yoksulluğu 0,061 birim artmaktadır. Bu son değişken ile birlikte tahmin öncesi değişkenlerin alması beklenen işaretlerin doğru bir biçimde eşleştiği görülmektedir. Bir başka ifadeyle tahmin sonuçları beklentileri karşılamaktadır.

Hanenin sahip olduğu çocuk sayısını ifade eden CSAYI değişkeni, ferdin yıllık gelirini belirten FG140 ve hanehalkı sayısını gösteren HHS değişkenleri istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Ayrıca kadın yoksulluğunu azaltacağı düşüncesiyle modele dahil edilmiş olan ve sosyal transferleri temsil eden HG kodlu dört değişkenin de kadın yoksulluğu ile istatistiksel olarak ilişkisiz olduğu tespit edilmiştir.

5.4 TR61 Bölgesi'nde Yaşayan Kadınların Yoksulluklarının Azaltılmasına Yönelik Politika Önerileri

Antalya, Burdur ve Isparta illerini kapsayan TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların yoksunluk çektiği alanların başında kronik bir hastalığın varlığı gelmektedir. Bu sonuca ek olarak bölgenin kadınları uzun süredir devam eden sağlık problemleri ile günlük faaliyetlerinde kısıtlılık yaşamaktadır. Bu sonuçlar bizi, bölgede kadınlara yönelik sağlık hizmetlerinin yetersiz olabileceği düşüncesine sevk etmektedir. Bu doğrultuda bölgede önleyici sağlık hizmetlerinin artırılmasının ve sunulan hizmetlerin iyileştirilmesinin kadın sağlığı üzerindeki yansımalarının olumlu olabileceği söylenebilir.

Kadın yoksulluğuna etki eden bir başka noktada ise sosyokültürel etmenler yer almaktadır. Maddi yetersizliklerden ötürü yeni kıyafet alamayan, sosyalleşme amacıyla dışarıya çıkamayan ve spor, sinema gibi kültürel aktivitelerde bulunamayan kadınların yoksulluğu ciddi oranda artmaktadır. Gözlem grubu içinde yer alan kadınların %24'ü tarım ve %27'si hizmetler sektöründe çalışmaktadır. İleri eğitim gerektirmeyen bu tip işlerde çalışan kadınların elde ettiği gelirin hane reisine oranla az olması beklenmektedir ve bu durum kadını hane reisine bağımlı olmaya itebilecek bir etken sayılabilir. Hane reisine bağımlı olan kadınların ise bağımsız karar alma mekanizmaları bir ölçüde kısıtlanabilmektedir. Bu kısıtlamaların kadının yeni kıyafet alma, sosyalleşme, kültürel faaliyetlerde bulunma kararlarını yakından etkileyebileceği ve bu konularda yoksulluğa maruz kalabileceği akla gelen etmenler arasında sayılabilir. Bu doğrultu da kadının iş gücünün enformel sektörden kurtarılıp birincil iş piyasasına taşınmasının yoksulluğun önlenmesi açısından etkin bir araç olabileceği düşünülebilmektedir. Bu doğrultuda kadının güçlenmesinin hem kendine hem de hanesindeki diğer fertlere olumlu yansıyacağı düşünülmektedir.

Gözlem grubu içinde yer alan kadınların önemli problemlerinden bir diğerini ise konut ısıtma sistemleri oluşturmaktadır. Bu kadınlardan yaklaşık 600'ünün hanesi soba ile ısınmaktadır. Soba ile ısınma her ne kadar ekonomik olarak görünse de zahmeti ve verimliliği düşünüldüğünde kalorifer ve kombiye nazaran düşük verimli ve konforsuzdur. Soba ile ısınan haneler çoğunlukla alt gelir grubunda yer alan fertlerden oluşmasından ötürü soba genellikle

sadece hanenin bir odasına kurulmakta ve hanehalkı bu alan içerisinde yaşamlarına devam etmektedir. Ev işleri, çocuk bakımı gibi kadın ile özdeşleşmiş işlerden gün sonunda yorgun düşmüş kadının kişisel yaşam alanı yetersizliği sebebi ile dinlenemiyor yahut kendine zaman ayıramıyor oluşunun yoksulluğunu arttırıcı yönde etkide bulunduğu söylenebilir. Konut ısıtma sistemlerine sobanın ikamesi olacak nitelikte ekonomik çözümlerin getirilmesinin bu alanda kadın yoksulluğunu azaltabileceği düşünülebilir.

SONUÇ

Bu tez çalışması, sosyoekonomik ve sosyokültürel değişkenlerin bir arada değerlendirilmesinin kadın yoksulluğunu ortaya çıkarmada daha sağlıklı bir sonuç vereceği düşüncesinden hareketle, TR61 Bölgesi'nde yaşayan kadınların çok boyutlu yoksulluğunu ortaya çıkarma adına yapılmıştır. Bir başka ifadeyle kadın yoksulluğuna gelir temelli yaklaşan çalışmaların aksine, çalışma, kadın yoksulluğuna parasal olmayan göstergelerin de dahil edilmesiyle çok boyutlu olarak yaklaşmaktadır. Gelir temelli yaklaşımda kadın belirli bir gelirden mahrum ise yoksun ve dolayısıyla yoksul olarak kabul edilmektedir. Çok boyutlu yaklaşımda ise kadının yoksul olarak adlandırabilmesi için ele alınan boyutlarda normatif seçimler ışığında belirlenmiş yoksunluk sınırlarının altında/üstünde kalıyor olması gerekmekte, ancak bu durumda yoksul olarak kabul edilebilmektedir. Buna ek olarak çok boyutlu yaklaşımlar, yoksulluğun derinliğini, şiddetini ve dolayısıyla yoğunluğunu göstermesi bakımından tekdüze yaklaşımlardan üstün nitelikler taşımaktadır.

Çok boyutlu yoksulluğun ölçümünde, Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme İnisiyatifi (OPHI) bünyesinde araştırmacılar Sabina Alkire ve James Foster tarafından geliştirilen ve literatürde Alkire-Foster Yöntemi olarak bilinen ölçüm yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin uygulanması sonucu elde edilen Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE), boyut veya göstergelerde yaşanan yoksunluğun derinliğini ve şiddetini görmeye de olanak tanımaktadır. Söz konusu ölçüm için veri seti, TÜİK'in 2017 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması anketinden, TR61 Bölgesi'nde yaşayan, 16 yaş ve üzeri kadınları kapsamaktadır. TR61 Bölgesi Antalya, Burdur ve Isparta illerini kapsamaktadır ve ölçüm sonucu bu bölgede yaşayan kadınların çok boyutlu yoksulluk oranının %2,9 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bölgede yaşayan kadınların yoksunluğuna en büyük katkıyı kronik rahatsızlık göstergesi yapmaktadır. Bu göstergelyi takip eden bir diğer sonuç ise kadının günlük faaliyetlerinde sağlık sebepleri nedeniyle kısıtlamalar yaşıyor olduğudur. Bu noktada bölge de sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve iyileştirilmesinin gerekliliği vurgulanabilir. Ek olarak, endeksi büyük oranda etkileyen bir diğer gösterge, hane fiziki şartlarının elverişsizliğini temsil eden sızdıran çatı, nemli duvar ve çürümüş pencere çerçeveleri olan evlerde yaşayan kadınları belirten göstergedir. Söz konusu elverişsizliğin giderilmesi adına konut sosyal yardımlarının etkin ve verimli şekilde uygulanmasının gerekliliğine değinmek mümkündür. Çok boyutlu yoksulluk endeksine katkı yapan başlıca göstergeler bu şekilde sıralanabilirken, söz konusu endeksi etkileyen faktörler ise ekonometrik tahmin sonucu elde edilmiştir.

Ekonometrik tahminin ilk aşamasında bağımlı ve bağımsız (açıklayıcı) değişkenlerin seçimi gelmektedir. Bağımlı değişken olarak “toplam yoksunluk sayılarını” gösteren “yoksunluklar matrisinin” değerleri kullanılmıştır. Açıklayıcı değişkenler ise TÜİK 2017 yılı GYKA kesit veri setinden önceki yapılan çalışmalar ışığında seçilmiştir. Öyle ki, ilk etapta kukla değişkenler de dahil olmak üzere 44 bağımsız değişkenli bir model kurulmuş ve tahmin edilmiştir. Tahmin sonucu tanı testleri yapılmış ve katsayı anlamlılıklarına bakılmıştır. Probleme neden olan değişkenler modelden çıkarılarak birkaç denemenin ardından en sağlıklı sonuç veren model kurulmuş ve tahmin edilmiştir. Söz konusu modelin tahmini sonucunda toplam kadın yoksulluğuna en anlamlı katkıyı yapan 41 değişkenin başında; eşi ölen kadınları temsil eden değişken gelmektedir ki eşi ölen kadınların yoksunluğu 0,113 birim artmaktadır. Bu sonucu sosyokültürel değişkenlerin yer aldığı boyut takip etmektedir. Kadının maddi imkansızlıklar sebebiyle yeni kıyafetler alamıyor, sosyalleşme amacı ile arkadaşları ile dışarıya çıkamıyor ve spor, sinema gibi kültürel etkinliklere katılamıyor oluşu yoksulluğunu büyük ölçüde arttırmaktadır. Bunun yanında kadın yoksunluğu ile içinde yaşadığı hanenin fiziki şartları da oldukça yakından ilişkili bir diğer etmen grubudur. Örneğin kadının hanesi kalorifer ile ısınyorsa ve evde sıcak su sistemi var ise yaşadığı yoksunluk gözle görülür oranda azalmaktadır. Son olarak ise kadın yoksulluğu ve esas iş faaliyetleri arası ilişkiden bahsedilebilir. Kadının ücretli/maaşlı çalışıyor olması yoksunluğunu sırasıyla 0,048 birim azaltmaktadır.

Tüm bu sonuçlar göz önüne alındığında ilk olarak TR61 Bölgesi’nde ve ülke genelinde kadına yönelik sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve önleyici sağlık hizmetlerinin artırılması gerekliliğinden bahsedilebilir. Bölge kadınlarının daha çok kırsal sayılabilecek bölgelerde yaşaması ve genelde tarım ile uğraşıyor olması, sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlayan nedenler arasında sayılabilir. Mobil sağlık hizmetlerinin ulaşım ağı, verilen hizmetin niteliği ve kalitesi geliştirilerek kadın yoksulluğunun önüne geçilmesinde önemli bir mesafe alınabilir. Kadın yoksulluğuna etki eden ve ele alınması gereken bir diğer etmen ise eğitim konusundadır. Gözlem grubu içinde, okur-yazar olmayan ve örneklemin yaklaşık %11’ini oluşturan 121 kadın bulunmaktadır. Günümüz şartları göz önüne alındığında bu oranın bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Bölge kadınlarının %70,4’ünü 25-64 yaş aralığına sahip olanlar ve yalnızca %14,4’ünü 64 yaş ve üzeri kadınlar oluşturmaktadır. Genç ve orta yaşlı sayılabilecek kadınların sayısı bu denli fazla iken, okur-yazar oranının bu denli düşük olması kesinlikle üzerine düşünülmesi ve acil eylem planlaması yapılması gereken bir konu olarak kendini göstermektedir.

Kadın yoksulluğuna, değişkenler vasıtasıyla ekonometrik tahmin sonucu elde edilen bulgular açısından bakıldığında, göz önüne alınması gereken sonuçlardan ilkinin sosyokültürel grup oluşturmaktadır. Bölge kadınları, maddi yetersizliklerden giyime yeteri kadar bt ayıramamakta ve insan olmanın doğası gereği sosyalleşme faaliyetlerinde bulunamamaktadır. Ekonomik zgrlğnn olmayışı ya da ekonomik yetersizliği kadını çoğunlukla eşine ve/veya hane reisine bağımlı hale getirmektedir. Bu bağımlılık ise kadının bireysel karar alma mekanizmasına ve ekonomik faaliyetlerine olumsuz yansımakta, çoğunlukla aldığı kararları ertelemekte yahut hiç yerine getirememektedir. Bu noktada kadının güçlenme sorunu yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Bu problemin çözümüne yönelik politikaların geliştirilmesinin ve işgücü piyasasından hanedeki konumuna kadar tüm alanlarda söz sahibi olabilmesinin n açılmalıdır. Bu noktada “eğitim” vazgeçilmez ve neredeyse sihirli bir anahtar gibi kendini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”. C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 1-32.
- Alkın, R. C. (2014). “Avrupa’da Kadın Yoksulluğuyla Mücadelede Aktivasyon Politikalarının Etkisi: İngiltere Örneği”. A. Topçuoğlu, G. Aksan, D. Alptekin (Ed.), *Yoksulluk Ve Kadın İçinde*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 382-396.
- Alkire, S. ve Foster, J. (2011a). “Counting And Multidimensional Poverty Measurement”. *Journal Of Public Economics*, 95(7-8): 476-487.
- Alkire, S. ve Foster, J. (2011b). “Understandings And Misunderstandings of Multidimensional Poverty Measurement”. *The Journal Of Economic Inequality*, 9(2): 289-314.
- Alkire, S., Apablaza, M., Jung, E. (2014). “Multidimensional Poverty Measurement for EU-SILC Countries”. *Oxford Poverty And Human Development Initiative Working Paper Series*, 36b: 1-49.
- Alkire, S., Foster, J. E., Seth, S., Santos, M. E., Roche, J. M., Ballon, P. (2015). “Multidimensional Poverty Measurement And Analysis: Chapter-4 Counting Approaches: Definitions, Origins And Implementations”. *Oxford Poverty And Human Development Initiative Working Paper Series*, 85: 1-34.
- Alkire, S. ve Jahan, S. (2018): “The New Global MPI 2018: Aligning With The Sustainable Development Goals”. *Oxford Poverty And Human Development Initiative Working Paper Series*, 121: 1-21.
- Alkire, S. (2018). “The Research Agenda On Multidimensional Poverty Measurement: Important And As-Yet Unanswered Questions”. *Oxford Poverty And Human Development Initiative Working Paper Series*, 119: 1-24.
- Anand, S. ve Sen, A. (1997). “Concepts Of Human Development And Poverty: A Multidimensional Perspective”. *Human Development Report Office*, 1997(1): 1-20.
- Anand, S. ve Sen, A. (1994). “Human Development Index: Methodology And Measurement”. *Human Development Report Office*, 1994(12): 1-23.
- Arpacı, F. (2010). “Yoksulluk Ve Kadın Yoksulluğu”. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, (45)4: 1-9.
- Atkinson, A. B. (1998). *Poverty In Europa*. Blackwell Publishers, UK.

- Atkinson, A. B. (2003). "Multidimensional Deprivation: Contrasting Social Welfare And Counting Approaches". *Journal Of Economic Inequality*, 1: 51-65.
- Bastos, A., Casaca, S. F., Nunes, F., Pereirinha, J. (2009). "Women And Poverty: A Gender Sensitive Approach". *The Journal Of Socio-Economics*, 38(2009): 764-778.
- Başaran, A. A ve Çetinkaya, M. (2013). "Türkiye’de Subjektif Yoksulluk Profili: 2003-2008". *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 19(19): 243-261.
- Batana, Y. M. (2013). "Multidimensional Measurement Of Poverty Among Women In Sub-Saharan Africa". *Social Indicators Research*, 111(2): 337-362.
- Bayat, İ. (2015). *Kadın Yoksulluğu-Enformel İstihdam İlişkisi:Uygulamalı Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayır, M. (2018). *Kadın Yoksulluğunun Sosyo-Ekonomik Önemi: Türkiye-Avrupa Birliği Karşılaştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Bayramoğlu, A. T. ve Dökmen, G. (2017). "Türkiye’de Kadın İstihdamı Ve Mikro Kredi Uygulamaları İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Bartın Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(16): 41-64.
- Bidani, B., Datt, G., Lanjouw, J. O., Lanjouw, P. (2001). "Specifying Poverty Lines". *Asia And Pacific Forum On Poverty: Reforming Policies And Institutions For Poverty Reduction To Be Held At The Asian Development Bank*, 5 Şubat 2001, Manila, 1-37.
- Bircan, İ. (2002). "Türkiye’de Yoksulluk Ve Kadınlar". Y. Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları*. TODAİ, Ankara, 119-127.
- Büyükyorük, N. (2019). *Kadınların Yoksulluk Deneyimlerinin Temellendirilmiş Kuram Yaklaşımıyla Analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bourguignon, F. ve Chakravarty, S. R. (2003). "The Measurement Of Multidimensional Poverty". *Journal Of Economic Inequality*, 1(1): 25-49.
- Cafri, I. (2009). *Adana İlinde Yoksulluğun Analizi:Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Castel, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructing and The Urban-Regional Process*. Basil Blackwell, Oxford.
- Chakravarty, S. R. vd. (1998). "On The Family Of Subgroup And Factor Decomposable Measures Of Multidimensional Poverty". *Research On Economic Inequality*, 8: 175-194.

- Chakravarty, S. R. ve D'Ambrosio, C. (2006). "The Measurement Of Social Exclusion". *Review Of Income Wealth*. 55(3): 377-398.
- Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliği Yoksullukla Mücadele Stratejileri Ve Türkiye*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Çağatay, S. ve Zambak, M. (2012). "Hane İçi Kaynak Dağılımının Yoksul Olma Olasılığı Ve Yoksulluk Açığı Üzerindeki Etkisi: Türkiye’de Kentsel Kesim İçin Bir Uygulama", *Sosyoloji Araştırmaları Derneği*, 15(1): 1-41.
- Çelebi, S. A. Ve Demir, Ş. G. (2017). "Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma". *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13): 111-128.
- Çelik, K., Vural, İ. Y., Tuncer, G. (2017). "Dünya’da Ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017(5): 41-79.
- Ceroli, A. ve Zani, S. (1990). "A Fuzzy Approach to The Measurement Of Poverty". C. Dagum ve M. Zenga (Ed.), *Springer*, Berlin, 272-284.
- Çiçek, D.B. (2018). *Kadınların Yoksulluk Deneyimi Ve Başetme Stratejileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çolak, Ö. F. ve Kılıç, C. (2001). *Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İşgücü Arzı:Şanlıurfa Örneği*. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara.
- Dalkıranoglu, T. (2006). *Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü Ve Cinsiyet Ayrımcılığı: Konaklama İşletmelerinde Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Delgado, J.E., Klasen, S. (2018). "Gender and Multidimensional Poverty in Nicaragua: An Individual Based Approach". *World Development*, 110(2018): 466-491.
- Demirel, A., Mansur, R. (1999). *Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın Ve Değişimi*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla Mücadele, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013, Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Rapor No:2599)*, DPT, Ankara.
- Deutsch, J. ve Silber, J. (2005). "Measuring Multidimensional Poverty: An Empirical Comparison Of Various Approaches". *The Review Of Income And Wealth*, 51: 145-174.
- Diñoçflaz, J. (2009). *Kentteki Kadının Yoksulluğu Ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*, T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Duclos, J. Y., Shan, E. D., Younger, D. S. (2006). "Robust Multidimensional Poverty Comparisons". *The Economic Journal*, 116(514): 943-968.
- Duyan, G. Ç. (2010). "Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği". *Aile Ve Toplum*, 11(6): 19-29.
- Ecevit, Y. ve Türkyılmaz, S. (2002). "Kentlerde Kadın Yoksulluğuna Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Yaklaşım: Kavramsal Ve Metodolojik Vurgular". *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü, 26.Kolokiyumu*, 6-8 Kasım 2002, Ankara, 296-307.
- Ecevit, Y. (2003). "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?". *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4): 83-88.
- Erdem, T. (2006). *Yoksulluk, Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar*, Lotus Yayınevi, Ankara.
- Erdut, T. (2011). "Toplumsal Cinsiyet Bakımından Evde Çalışma". *Çalışma Ve Toplum Ekonomi Ve Hukuk Dergisi*, 2(29): 55-82.
- Erdut, T. (1995). "İşgücü Piyasasında Enformelleşme Ve Kadın İşgücü". *Çalışma Ve Toplum Ekonomi Ve Hukuk Dergisi*, 2005(3): 11-49.
- Eser, Ş. (1997). *Part-Time Çalışmanın Türkiye'de Kadın İstihdamına Etkisi*. Başbakanlık. Ankara.
- Eyüboğlu, D., İncir, G. (2000). *Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık*. Başbakanlık, Ankara.
- Foster, J., Greer, J., Thorbecke, E. (1984). "A Class Of Decomposable Poverty Measures". *Econometrica*, 52(3): 761-766
- Gerşil, G. (2015). "Küresel Boyutta Yoksulluk Ve Kadın Yoksulluğu". *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1): 165-187.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çev. H. Özel), Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Goldberg, G. S. ve Kremen, E. (1990). *The Feminization Of Poverty Discovered In America*, Greenwood Press, New York.
- Goldberg, G.S., (ed.). (2010). *Poor Women in Rich Countries: The Feminization of Poverty Over the Life Course*, Oxford University Press, New York.
- Goedhart, T., Halberstadt, V., Kapteyn, A., Van Praag, B. (1977). "The Poverty Line: Concept And Measurement". *The Journal of Human Resources*, 12(4): 503-520.
- Gökovalı, U. ve Danışman, A. (2010). "Feminization Of Poverty:Does It Really Exist In Turkey." *New Perspectives On Turkey*, 42: 179-201.

- Güzel, S. (2011). “Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Dünya Bankası Ve Mikro Kredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme” . *Azerbaycan Vergi Haberleri*, 8(2011): 76-96.
- Haughton, J. ve Khandker, S.R. (2009). *Handbook On Poverty And Inequality*, The World Bank, Washington DC.
- Human Development Reports Office (1995). *Human Development Reports*. Human Development Reports Office, New York.
- Human Development Reports Office (1997). *Human Development Reports*. Human Development Reports Office, New York.
- Human Development Reports Office (2013). *The Rise Of The South: Human Progress In A Diverse World*. Human Development Reports Office, New York.
- Human Development Reports Office (2018). *Human Development Indices And Indicators*. Human Development Reports Office, New York.
- Kakwani, N. (1980). “On A Class Of Poverty Measurement”. *Econometrica*, 48(2): 437-446.
- Kakwani, N. ve Silber, J. (2008a). *The Many Dimensions Of Poverty*. Palgrave McMillan, Basingstoke.
- Kakwani, N. ve Silber, J. (2008b). *Quantitative Approaches To Multidimensional Poverty Measurement*. Palgrave McMillan, Basingstoke.
- Karakoyun, Y. (2007). *Esnek Çalışma Yoluyla Kadınların İşgücüne Katılım Oranının Ve İstihdamın Artırılması:İşkur’un Rolü*. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karayılmazlar, E. (2006). “Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk Ve Eğitim”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2): 205-225.
- Kaynak, M. (2014). *İktisadi Kalkınma*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kızılgöl, A. Ö. “Türkiye’de Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliğinin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi”. *Yönetim Ve Ekonomi*, 19(1): 179-191.
- Kızılgöl, A. Ö. ve Demir, Ç. (2010). “Türkiye’de Yoksulluğun Boyutuna İlişkin Ekonometrik Analiz”. *İşletme Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 21-32.
- Kumar, T. K., Gore, A. P., Sitaramam, V. (1996). “Some Conceptual And Statistical Issues On Measurement of Poverty”, *Journal Of Statistical Planning And Inference*, 49(1): 53-71.
- Kurnaz, Ş. A. (2007). “Çocuk Yoksulluğu”. *Aile Ve Toplum Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi*, 3(12): 54.
- Kümbetoğlu, B. (2002). “Afetler Sonrası Kadınlar Ve Yoksulluk”. Y. Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları*. TODAİ, Ankara, 129-142.

- Maduekwe, E. (2018). "Women In Agriculture: Application Of Alkire – Foster Method Of Counting Multidimensional Deprivation Towards Building A Human Recognition Index For Women In Malawi". *30th International Conference Of Agricultural Economists*, 28 Temmuz – 2 Ağustos 2018, Vancouver, 1-39.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akinhay ve D. Kömürcü), Bilim Ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Mishra, A. (2014). "Multidimensional Measures of Female Empowerment". *Social Indicators Research*, 119(3): 1393-1410.
- Naga, A. R. H. ve Bolzani, E. (2006). "Poverty And Permanent Income: A Methodology For Cross-Section Data". *Annales d'Economie et de Statistique*, 81: 195-223.
- Newey, W.K ve West, K.D. (1987). "A Simple, Positive Semidefinite, Heteroskedasticity And Autocorrelation Consistent Covariance Matrix". *Econometrica*, 55(3): 703-708.
- Lie, M. ve Lund, R. (2005). "From NIDL to Globalisation: Studying Women Workers In An Increasingly Globalised Economy". *Gender Technology and Development*, 2005(9): 7-30.
- Olufemi, O. (2000). "Feminisation of Poverty Among The Street Homeless Women In South Africa". *Development Southern Africa*, 17(2): 221-234.
- Owusu-Afriyie, J. ve Nketiah-Amponsah, E. (2014). "An Individual Test of The Feminization of Poverty Hypotesis: Evidence From Ghana". *Journal of Developing Societies*, 30(1): 25-43.
- Özaydınlık, K. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın Ve Eğitim". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33): 93-112.
- Özdemir, A. ve Kaşıkçı, G. (2018). "Geçiş Ekonomilerinde Yoksulluk Sorunu". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(20): 79-98.
- Özpınar, Ş. ve Çondur, F. (2007). "Küreselleşme Ve Kadın Yoksulluğu". *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Küresel Yoksulluk*, 19-21 Ekim 2007, Çanakkale, 481-490.
- Öztürk, M. ve Çetin, B.I. (2011). "Dünya’da Ve Türkiye’de Yoksulluk Ve Kadınlar". *Journal Of Yaşar University*, 3(11): 2661-2698.
- Pamuk, M. (2000). *Kırsal Yerlerde Yoksulluk*. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Parr, S. F. (1999). "What Does Feminisation Of Poverty Means? It Is Not Just Lack Of Income". *Feminist Economics*, 5(2): 99-103.
- Pearce, D. (1978). "The Feminization Of Poverty: Woman, Work and Welfare". *Urban And Social Change Review*, 11(1-2): 28-36.

- Peterson, J. (1987). "The Feminization of Poverty". *Journal Of Economic Issues*, 21(1): 329-337.
- Rahnema, M. (2009). *Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya*. (Çev. Ş.Ünsaldı), Özgür Üniversite Yayınevi, Ankara.
- Ravallion, M. ve Huppi, M. (1991). "Measuring Changes In Poverty:A Methodological Case Study Of Indonesia During An Adjustment Period", *The World Bank Economic Review*, 5(1): 57-82.
- Ravallion, M. (2011). "On Multidimensional Indices Of Poverty". *Journal Of Economic Inequality*, 9(2): 235-248.
- Ravallion, M. (2012). "Troubling Tradeoffs In The Human Development Index". *Journal Of Development Economics*, 99(2): 201-209.
- Sedefoğlu, G. (2016). *Yoksulluk Ve Gelir Eşitsizliğinin Bayesyan Logit Modeli İle İncelenmesi: Türkiye Uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sen, A. (1976). "Poverty: An Ordinal Approach To Measurement", *Econometrica*, 44(2): 219-231.
- Sen, A. (1997). *On Ethics An Economics*. Basil Blackwell, Oxford.
- Selamoğlu, A. ve Lordoğlu, K. (2006). *Katılım Sürecinde AB Ve Türkiye İşgücü Ve İstihdamın Görünümü*. Belediye İş Yayınları, Ankara.
- Seth, S. ve McGillivay, M. (2018). "Composite Indices, Alternative Weights And Comparison Robustness". *Social Choice And Welfare*, 51: 657-679.
- Seyyar, A. (2007). *İnsan Ve Toplum Bilimleri Terimleri*. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Scott, W. (1981). *Concepts And Measurement Of Poverty*. United Nations Research Institute For Social Development, Cnova.
- Song, S. ve Imai, K. (2018). "Does The Hunger Safety Net Programme Reduce Multidimensional Poverty? Evidence From Kenya". *Oxford Poverty And Human Development Initiative Working Paper Series*, 124: 1-26.
- Şahin, E ve Şahin N. H. (2018). "Kadın Yoksulluğu İle Mücadele Yöntemleri". *Journal Of Current Researches On Health Sector*, 8(2): 209-220.
- Şener, Ü. (2012). "Kadın Yoksulluğu". *Mülkiye Dergisi*, 36(4): 51-67.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İletişim Yayınları, 8.Baskı, İstanbul.

- Taş, H. Y. ve Özcan, Ö. (2012). “Türkiye’de Ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”. *International Conference on Eurasian Economies*, 11-13 Ekim 2012, Almatu/Kazakistan, 423-430.
- Temiz, H. E. (2008). “Dünyada Kronik Yoksulluk Ve Önleme Stratejileri”. *Çalışma Ve Toplum Ekonomi Ve Hukuk Dergisi*, 2008(2): 61-100.
- Thorbecke, E. (2008). *Multidimensional Poverty: Conceptual And Measurement Issues*. (Ed. N. Kakwani ve J. Silber). Palgrave McMillan, New York.
- Topgül, S. (2013). “Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1): 277-296.
- Topgül, S. (2018). “Kadın Yoksulluğu: Yoksulluğun Kadınlaşmasının Tokat İli Üzerinden Değerlendirilmesi”. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 10(1): 1-23.
- Topalhan, T ve Yeşilkaya, F. (2017). “Kadın Yoksulluğunu Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi”. *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 9(3): 55-82.
- Townsend, P. (1962). “The Meaning of Poverty”. *The British Journal Of Sociology*. 13(3): 210-227.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in UK: A Survey Of Household Resources And Standarts Of Living*. Penguin Books, London.
- Tsui, K. (2002). “Multidimensional Poverty Indices”. *Social Choice And Welfare*, 2002(19): 69-93.
- Uçar, C. (2011). *Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları Ve Etkinlikleri*, T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ulutaş, Ç. (2009). “Yoksulluğun Kadınlaşması Ve Görünmeyen Emek”. *Çalışma Ve Toplum Ekonomi Ve Hukuk Dergisi*, 2009(2): 25-40.
- Uyanık, Y. (2003). “İşgücü Piyasalarında Esneklik Ve Bölünme”. *Kamu-İş İş Hukuku Ve İktisat Dergisi*, 2003(2): 1-17.
- Uysal, G. Ve Köksal, S. (2017). “Reisi Kadın Olan Hanelerde Yoksulluk Artıyor”, *BETAM*, 17(206): 1-7.
- Uzun, A. M. (2003). “Yoksulluk Olgusu Ve Dünya Bankası” , *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2): 155-173.
- Ünal, I. (1991). “İşgücü Piyasalarında Eğitimsel Niteliklerin Rolü”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1-2): 747-767.
- Wilson, J. B. (1987). “Women And Poverty: A Demographic Overview”. *Women and Health*, 12(3-4): 21-40.

- World Development Report. (2000). *Attacking Poverty*. Oxford University Press, New York.
- Wu, Y. ve Qi, D. (2017). “A Gender – Based Analysis Of Multidimensional Poverty In China”. *Asian Journal Of Women’s Studies*, 23(1): 66-88.
- Yalçın, Z. (2018). *Kadın Yoksulluğu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zanbak, M. ve Çağatay, S. (2013). “Yetenek Yaklaşımı Temelinde Yoksulluğun Ölçülmesi: Mersin Ve Erzurum İllerinde Yoksulluğun Kayıp Boyutları”. *İktisat İşletme Ve Finans*, 28(327): 67-104.
- Zanbak, M. (2014). *Yetenekler Yaklaşımı Perspektifi İle Yoksulluğun Ölçülmesi: Yoksulluğun Kayıp Boyutları Üzerine Ampirik Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Chant, S., “Female Household Headship And The Feminisation Of Poverty: Facts, Fictions And Forward Strategies”. <http://eprints.lse.ac.uk/574/> (Erişim Tarihi: 20.06.2019).
- Çağatay, N., “Gender And Development”. <https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/poverty-reduction/poverty-website/gender-and-poverty/GenderandPoverty.pdf> (Erişim Tarihi: 20.06.2019).
- Demir Şeker, S., “Türkiye’nin İnsani Gelişme Endeksi Ve Endeks Sıralamasının Analizi”. [http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13562/Turkiyenin İnsani Gelisme E ndeksiveEndeksSiralamasininAnalizi.pdf](http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13562/Turkiyenin%20Insani%20Gelisime%20EndeksiveEndeksSiralamasininAnalizi.pdf) (Erişim Tarihi: 20.06.2019).
- EUROSTAT., “A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=EN> (Erişim Tarihi: 20.06.2019).
- Food and Agriculture Organization., “Impacts of Policies on Poverty”. http://www.fao.org/docs/up/easypol/316/abslt_pov_lines_005en.pdf (Erişim Tarihi: 20.06.2019).
- Moghadam, V. M., “The Feminization of Poverty and Women’s Human Rights”. <https://pdfs.semanticscholar.org/b3ce/b7e9b091f9f97576175e97ef2d9bcc9fad67.pdf?ga=2.92846749.1857304100.1561069680-69758507.1550595332> (Erişim Tarihi: 20.06.2019).
- TÜİK (2018). “Hanehalkı Bütçe Anketi”. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?sessionId=yRb5dB7JJcXnGfPQGT13ht>

[9JQmSnJ1LX78b7krTcrhHRV82dvcx4!1361450199?id=30584](http://www.turkis.org.tr/MAYIS-2019-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d236748)

(Erişim

Tarihi:20.06.2019).

Türk-İş (2019). “Açlık Ve Yoksulluk Sınırı”. <http://www.turkis.org.tr/MAYIS-2019-ACLIK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d236748> (Erişim Tarihi:20.06.2019).

UNICEF (2016). “Dünya Çocuklarının Durumu: Her Çocuk İçin Adil Bir Fırsat”.(<http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/ddea0e8506fd3036276dd622128bca35f7bf7c5f.pdf> (Erişim Tarihi:20.06.2019).

World Bank (2009)., “World Development Report 2009: Reshaping Economic Geography” <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5991> (Erişim Tarihi:20.06.2019).

World Bank (2005)., “World Development Report 2005: A Better Investment Climate for Everyone”. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5987> (Erişim Tarihi:20.06.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ahmet KARTAL
Doğum Yeri - Tarihi	ISPARTA-16/02/1993
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Milli Piyango Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü
Tez/ Dönem Projesi Konusu	TR61 Bölgesi'nde Yaşayan Kadınların Çok Boyutlu Yoksulluğu Üzerine Ekonometrik Bir Analiz
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
E-Posta	ahmedkartal@outlook.com.tr